

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

6. MADDE REHBERİ

ADİL YARGILANMA HAKKI (Medeni hukuk yönü)

Bu raporu (veya tercüme edilmiş versiyonlarından birini) basılı veya elektronik olarak çoğaltmak isteyen yayınevi veya kuruluşların, gerekli talimatlar için publishing@echr.coe.int adresine taleplerini iletmeleri gerekmektedir.

© Avrupa Konseyi / Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2013

Bu Rehber, www.echr.coe.int (Case-law – Case-law analysis – Case-law guides) adresinden indirilebilir.

Bu belge, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Araştırma Bölümü tarafından hazırlanmış olup Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Metin, Haziran 2013’de yayınlanmıştır ve www.echr.coe.int (Case-Law - Case-Law Analysis – Guide on Case-Law) sitesinden indirilebilir. Bu çeviri Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Mahkemesi’nin onayı ile yayınlanmıştır ve sadece Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı’nın sorumluluğu altındadır.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

GİRİŞ	4
I. KAPSAM: “MEDENİ HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLER” KAVRAMI	4
1. 6 § 1 MADDESİNİN UYGULANABİLİRLİĞİNE İLİŞKİN GENEL ŞARTLAR.....	4
(a) “UYUŞMAZLIK” KAVRAMI.....	5
(b) İÇ HUKUKTA TANINMIŞ SAVUNULABİLİR BİR HAKKIN VARLIĞI.....	6
(c) HAKKIN “MEDENİ” NİTELİĞİ.....	7
(d) ÖZEL HAKLARIN MADDİ YÖNÜ	7
2. KAPSAMIN DİĞER UYUŞMAZLIK TÜRLERİNİ DE İÇERECEK ŞEKİLDE GENİŞLETİLMESİ.....	8
3. MADDENİN ESAS YARGILAMALAR DIŞINDAKİ YARGILAMALARA UYGULANABİLİRLİĞİ.....	9
4. KAPSAM DIŞINDA BIRAKILAN KONULAR	11
II. MAHKEMEYE BAŞVURU HAKKI	12
1. MAHKEMEYE BAŞVURU HAKKI VE MAHKEMEYE ERİŞİM.....	12
(a) SOMUT VE ETKİLİ BİR HAK	12
(b) SINIRLAMALAR	14
2. FERAGAT.....	16
(a) İLKE.....	16
(b) ŞARTLAR	16
3. ADLİ YARDIM.....	16
(a) ADLİ YARDIM SAĞLANMASI	16
(b) SAĞLANAN ADLİ YARDIMIN ETKİNLİĞİ	17
III. KURUMSAL GEREKLİLİKLER	18
1. “MAHKEME” KAVRAMI.....	18
(a) ÖZERK KAVRAM	18
(b) YARGI YETKİSİNİN DÜZEYİ	19
(c) TAM YARGI YETKİSİNİ HAİZ MAHKEME TARAFINDAN DENETİM.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
(d) KARARLARIN İCRASI.....	22
2. YASAYLA KURULMUŞ OLMA	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3. BAĞIMSIZLIK VE TARAFSIZLIK	25
(a) GENEL HUSUSLAR	25
(b) BAĞIMSIZ MAHKEME	25
(c) TARAFSIZ MAHKEME.....	27
IV. USULİ GEREKLİLİKLER	31
1. HAKKANİYET	31
(a) GENEL İLKELER	31
(b) KAPSAM	32
(c) DÖRDÜNCÜ DERECE	36
(d) ÇEKİŞMELİ YARGILAMA	39
(e) SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ.....	40
(f) DELİL GETİRME	42
(g) YARGI KARARLARININ GEREKÇELENDİRİLMESİ	43
2. KAMUYA AÇIK DURUŞMA.....	44
(a) DURUŞMA.....	44
(b) KARARLARIN AÇIKLANMASI.....	47
3. YARGILAMALARIN UZUNLUĞU	48
(a) YARGILAMALARIN UZUNLUĞUNUN BELİRLENMESİ.....	48
(b) MAKUL SÜRE ŞARTININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	49
KARARLAR VE HÜKÜMLER DİZİNİ	53

GİRİŞ

6 § 1 Maddesi – Adil Yargılanma Hakkı:

“Herkes, medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda davasının ... esas konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, hakkaniyet uygun bir şekilde, kamuya açık ve hakkaniyete uygun olarak, makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir; ancak demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.”

1. Bu rehber; konuyla ilgili olarak kuruluşundan günümüze, Strazburg Mahkemesi tarafından verilen en önemli kararlar hakkında hukukçulara bilgi sağlamayı amaçlamaktadır.¹ Bu sebeple, önceki ilgili emsal kararların yanı sıra Mahkeme içtihadınca geliştirilen temel ilkeleri düzenlemektedir. Anılan içtihatlar seçilmiş olup; yol gösterici, önemli ve yeni kararlar ile hükümlerdir²

2. Mahkemenin kararları, gerçekte Mahkeme önüne getirilen davaların hükme bağlanması işlevini görmeye kalmayıp; aynı zamanda daha genel olarak, Sözleşme’yle tesis edilen kuralları açıklığa kavuşturmaya, korumaya ve geliştirmeye de yardımcı olmakta; böylelikle Devletlerin, Sözleşmecilerle Taraflar sıfatıyla üstlenmiş oldukları taahhütlere bağlı kalmalarına katkıda bulunmaktadır ([İrlanda / Birleşik Krallık](#), § 154). Dolayısıyla, Sözleşme sisteminin amacı, kamu düzenini ilgilendiren meseleleri kamu yararına çözüme kavuşturmak ve böylece insan haklarının korunmasına ilişkin genel standartları yükseltmek ve insan hakları alanındaki içtihatları Sözleşme Devletlerinin oluşturduğu topluluğun tümünde yaymaktır ([Konstantin Markin / Rusya](#) [BD], § 89).

I. KAPSAM: “MEDENİ HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLER” KAVRAMI³

6 § 1 Maddesi

“Herkes, medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda davasının... mahkeme tarafından ... görülmesini isteme hakkına sahiptir.”

1. 6 § 1 Maddesinin Uygulanabilirliğine İlişkin Genel Şartlar

3. “Medeni hak ve yükümlülükler” kavramı, yalnızca davalı devletin iç hukukuna bakılarak yorumlanamaz; söz konusu ifade, Sözleşme’den doğan “özerk” bir kavramdır. Sözleşme’nin 6 § 1 maddesi; tarafların sıfatından, “uyuşmazlığın” ne şekilde karara bağlanacağını düzenleyen mevzuatın mahiyetinden ve bu konuda yargılama yetkisine sahip makamın niteliğinden bağımsız olarak uygulanır ([Georgiadis / Yunanistan](#), § 34).

4. Bununla birlikte, Sözleşme içerisinde yer alan özerk kavramların günümüz koşulları ışığında yorumlanması gerekliliği ilkesi, Mahkemeye, 6 § 1 maddesini “medeni” sıfatı (ve beraberinde, bu

¹ İchtihat referansları 1 Mayıs 2013 tarihinde güncellenmiştir.

² Alıntılanan karar ve hükümlere giden köprüler, özgün İngilizce veya Fransızca (Mahkemenin iki resmî dili) metne giden bir bağlantı sunmaktadır. Okuyucular; İngilizce ve/veya Fransızca karar ve hükümlere ve yaklaşık yirmi farklı dile yapılan tercümelere erişim sağlayan, Mahkeme içtihat veritabanı HUDOC’a başvurabilir.

³ Kabul Edilebilirlik Kriterlerini Uygulama Rehberi’nin ilgili bölümünün güncellenmiş versiyonudur.

sıfatın söz konusu maddenin uygulandığı “*hak ve yükümlülükler*” mecburen getirdiği kısıtlamalar) adeta metin içerisinde yer almıyormuşçasına yorumlama yetkisi vermez ([Ferrazzini / İtalya](#) [BD], § 30).

5. 6 § 1 maddesinin medeni hukuk alanına giren konularda uygulanabilirliği, öncelikle bir “*uyuşmazlığın*” varlığına bağlıdır. İkinci olarak söz konusu uyuşmazlık, iç hukukta tanındığı, en azından savunulabilir bir biçimde söylenebilecek “*hak ve yükümlülüklerle*” ilgili olmalıdır. Son olarak bu “*hak ve yükümlülükler*”; her ne kadar 6. maddenin kendisi bu hak ve yükümlülükler Sözleşmeciler Devletlerin hukuk sistemi içerisinde belirli bir anlam atfetmiyorsa da; Sözleşme anlamında “*medeni nitelikte*” olmak zorundadır ([James ve Diğerleri / Birleşik Krallık](#), § 81).

(a) “UYUŞMAZLIK” KAVRAMI

6. “*Uyuşmazlık*” sözcüğüne (Fransızca “*contestation*”), şekli bir tanımdansa, maddi bir tanım verilmesi daha uygundur ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), § 45). Görünüşün ve kullanılan dilin ötesine bakılması ve her davanın koşullarına göre, durumun gerçeklerine yoğunlaşılması gerekmektedir ([Gorou / Yunanistan](#) (No. 2) [BD], § 29 ve [Boulois / Lüksemburg](#) [BD], § 92). 6. madde; yalnızca, karşı tarafların ve haklara ilişkin herhangi bir uyuşmazlığın bulunmadığı durumlarda görülen çekişmesiz ve tek taraflı yargılamalara uygulanmaz ([Alaverdyan / Ermenistan](#) (k.k.), § 35).

7. “*Uyuşmazlık*” gerçek ve ciddi olmalıdır ([Sporrong ve Lönnroth / İsveç](#), § 81). Bu durum, örneğin salt cezaevinde HIV ile enfekte mahkûmların bulunması nedeniyle cezaevi yetkililerine karşı hukuk davası açılması ihtimalini ortadan kaldırır ([Skorobogatykh / Rusya](#) (k.k.)). Örnek vermek gerekirse, Cumhuriyet savcısının temyiz talebiyle ilgili bir davada Mahkeme, söz konusu talep başvuranın tazminat elde etme amacıyla müdahil taraf olarak katıldığı yargılamalar bütünüünün ayrılmaz bir parçasını teşkil ettiği için, “*uyuşmazlığın*” gerçek olduğuna karar vermiştir ([Gorou / Yunanistan](#) (No. 2) [BD], § 35).

8. Uyuşmazlık, bilfiil bir hakkın varlığına ilişkin olabileceği gibi, söz konusu hakkın kapsamına veya kullanış biçimine ilişkin de olabilir ([Bentham / Hollanda](#), § 32). Ayrıca maddi gerçekliğe ilişkin olgularla da ilgili olabilir.

9. Yargılamaların neticesi, söz konusu hak açısından doğrudan belirleyici olmalıdır (örneğin, [Ulyanov / Ukrayna](#) (k.k.)). Sonuç olarak, zayıf bir bağlantı veya uzak sonuçlar olması 6 § 1 maddesinin uygulanması için yeterli değildir ([Boulois / Lüksemburg](#) [BD], § 90). Örneğin Mahkeme, bir nükleer santralin işletme ruhsatının uzatılmasının kanuna uygunluğuna karşı açılan bir davanın, başvuranlar yalnızca açık değil aynı zamanda her şeyden önce yakın bir tehlikeye bizzat maruz kaldıklarını ispat edemedikleri için, süre uzatma kararı ile yaşamın, vücut bütünlüğünün ve mülkiyetin korunması hakları arasındaki bağlantının “*çok zayıf ve uzak*” olması nedeniyle, 6 § 1 maddesinin kapsamına girmediğine karar vermiştir ([Balmer-Schafroth ve Diğerleri / İsviçre](#), § 40; [Athassoglou ve Diğerleri / İsviçre](#) [BD], §§ 46-55); bk., yakın geçmişte, [Sdruzeni Jihoceske Matky / Çek Cumhuriyeti](#) (k.k.); bir fabrikada sınırlı gürültü kirliliğine ilişkin bir dava için, bk. [Zapletal / Çek Cumhuriyeti](#) (k.k.); madencilik atıklarının arıtılmasına yönelik bir tesisin çevreye zarar verdiği varsayımı ile ilgili olarak, bk. [Ivan Atanasov / Bulgaristan](#), §§ 90-95). Benzer şekilde, iş arkadaşlarının bir göreve atanmasına itiraz etmek üzere iki kamu sektörü çalışanı tarafından açılan davanın, söz konusu çalışanların medeni hakları üzerinde ancak uzak etkileri olabilirdi (daha belirgin olarak, kendi atanma hakları: bk. [Revel ve Mora / Fransa](#) (k.k.)).

10. Buna karşın Mahkeme, başvuranların köyünde su taşkını yaşanmasına neden olabilecek bir baraj inşaatına ilişkin bir davada ([Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri / İspanya](#), § 46) ve başvuranların köylerinin yakınında siyanürle yıkama tekniğine başvuran bir altın madenine işletme ruhsatı verilmesi hakkındaki bir davada ([Taşkın ve Diğerleri / Türkiye](#), § 133; bk. ayrıca [Zander / İsveç](#), §§ 24-25), 6 § 1 maddesinin uygulanabilir olduğuna karar vermiştir. Daha yakın geçmişte, yerel bir

çevre koruma derneğinin bir imar izninin iptali için yaptığı temyiz başvurusuna ilişkin bir davada Mahkeme, bilhassa dernek ve kurucularının sıfatını ve derneğin gütmekte olduğu amacın yer ve esas bakımından sınırlı olmasını göz önünde bulundurarak, söz konusu uyuşmazlık ile tüzel kişi tarafından ileri sürülen hak arasında yeterli bağlantı olduğuna hükmetmiştir ([L'Erablière A.S.B.L. / Belçika, §§ 28-30](#)). İlâveten, hukuki ehliyet iadesine ilişkin yargılamalar, kişinin medeni hak ve yükümlülükleri açısından doğrudan belirleyicidir ([Stanev / Bulgaristan \[BD\], § 233](#)).

(b) İÇ HUKUKTA TANINMIŞ SAVUNULABİLİR BİR HAKKIN VARLIĞI

11. Başvuran, iç hukukta tanınan bir hakkı, savunabilir gerekçelerle talep edebilmelidir ([Masson ve Van Zon / Hollanda, § 48; Gutfreund / Fransa, § 41 ve Boulois / Lüksemburg \[BD\], §§ 90-94](#)). 6. madde, Sözleşmeciler Devletlerin iç hukukunda geçen bir “hak” için belirli bir anlam öngörmemektedir ve bir hakkın var olup olmadığını karara bağlamada, Mahkemenin ilke olarak iç hukuka başvurması gerekmektedir. Yetkililerin belli bir başvuran tarafından talep edilen tedbirin kabul edilip edilmemesine karar vermede takdir kullanıp kullanmadığı dikkate alınabilir ve hatta belirleyici olabilir. Bununla birlikte, salt bir kanun hükmünün lafzında bir takdir unsurunun bulunuyor olması, bir hakkın varlığını tek başına hükümsüz kılamaz. Mahkeme tarafından göz önünde bulundurulabilecek diğer ölçütler arasında, benzer durumlarda iddia edilen hakkın yerel mahkemelerce tanınması veya yerel mahkemelerin başvuranın talebinin esasını incelemesi yer almaktadır ([Boulois / Lüksemburg \[BD\], §§ 91-101](#)).

12. Mahkeme; yaşam hakkı, sağlık hakkı, sağlıklı çevre hakkı ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı gibi hakların iç hukukta tanındığına karar verebilir ([Athanassoglou ve Diğerleri / İsviçre \[BD\], § 44](#)).

13. Söz konusu hakkın iç hukukta yasal bir dayanağı bulunmalıdır ([Szücs / Avusturya, § 33](#)).

14. Bununla birlikte belirtilmesi önemlidir ki; kişinin iç hukukta dava konusu edilebilecek bir talebinin bulunup bulunmadığı, gerçekte yalnızca iç hukukta tanımlandığı şekliyle ilgili medeni hakkın içeriğine değil, aynı zamanda olası hak taleplerinin mahkeme önüne getirilebilmesini engelleyici veya sınırlayıcı usuli engellerin varlığına da bağlıdır. İkinci gruba giren davalarda, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi uygulanabilir ([Al-Adsani / Birleşik Krallık \[BD\], § 47; McElhinney / İrlanda \[BD\], § 25](#)). Bununla birlikte kural olarak, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi, iç hukukta mevcut bir hakka getirilen maddi sınırlamalarda uygulama yeri bulamaz ([Roche / Birleşik Krallık, \[BD\], § 119](#)). Sözleşme kurumları, 6 § 1 maddeyi yorumlayarak medeni hukuk alanında ilgili devlette hiçbir yasal dayanağı bulunmayan maddi bir medeni hak yaratamaz (*aynı yerde*, § 117).

15. Bir medeni “hakkın” var olup olmadığına ve bir kısıtlamanın maddi mi yoksa usuli olarak mı sınıflandırılması gerektiğine karar vermede ilk olarak iç hukukun ilgili hükümlerine ve yerel mahkemelerin bu hükümleri nasıl yorumladığına bakılmalıdır ([Masson ve Van Zon / Hollanda, § 49](#)). Görünüşün ötesine bakılmalı, iç hukukun belli bir kısıtlamayı ne şekilde nitelendirdiği incelenmeli ve gerçekler üzerinde durulmalıdır ([Van Droogenbroeck / Belçika, § 38](#)). Son olarak, kesinleşmiş bir mahkeme hükmü, başvuranların şikâyetlerinin savunulabilirliğini kesin surette geriye dönük olarak ortadan kaldırmaz ([Le Calvez / Fransa, § 56](#)). Örneğin, bir dış politika eylemine ilişkin yürütülen adli incelemenin kapsamının sınırlı olması (NATO'nun Sırbistan üzerine gerçekleştirdiği hava saldırıları), başvuranların devlet aleyhindeki hak taleplerinin savunulabilirliğini geriye dönük olarak ortadan kaldıramaz; zira yerel mahkemeler bu konu hakkında ilk kez hüküm vermeye davet edilmiştir ([Markovic ve Diğerleri / İtalya \[BD\], §§ 100-02](#)).

16. Bu ölçütler ışığında maddi sınırlamalar ile usul engelleri arasında ayırım yapan Mahkeme, örneğin ihmal nedeniyle polis ([Osman / Birleşik Krallık](#)) veya yerel makamlar ([Z ve Diğerleri / Birleşik Krallık \[BD\]](#)) aleyhine açılan hukuk davalarının 6 § 1 maddesinin kapsamına girdiğini kabul etmiş ve belli bir sınırlamanın (kovuşturma muafiyeti veya sorumsuzluk) 6 § 1 maddesi açısından orantılı olup olmadığını değerlendirmiştir. Öte yandan Kraliyet'in silâhlı kuvvetler

karşısında sahip olduğu hukuki sorumluluk muafiyetinin maddi bir kısıtlamadan ileri geldiğine ve sonuç olarak iç hukukun Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi anlamında bir “hak” tanımadığına hükmetmiştir ([Roche / Birleşik Krallık \[BD\]](#), § 124; bk. ayrıca [Hotter / Avusturya \(k.k.\)](#) ve [Andronikashvili / Gürcistan \(k.k.\)](#)).

17. Mahkeme; üyelerinin belli hak ve çıkarlarının ([Gorraiz Lizarrage ve Diğerleri / İspanya, § 45](#)) ve hatta tüzel kişi sıfatıyla talepte buldukları belli hakların (“kamunun” bilgi alma ve çevreyle ilgili kararlarda karar alma sürecine dâhil olma hakkı gibi ([Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox ve Mox / Fransa \(k.k.\)](#)) tanınmasını istediği veya dernekler/tüzel kişilikler tarafından açılan davanın toplumun yararı gözetilerek 3. kişi tarafından açılan dava mahiyetine kabul edilmediği durumlarda; ([L'Erablière A.S.B.L. / Belçika](#)), dernek/tüzel kişiliklerin de 6 § 1 maddesi kapsamında sağlanan korumadan yararlanabileceğini kabul etmiştir.

18. Mevzuatın bir iş veya mesleğe ilişkin kabul koşullarını belirlediği hallerde, bu koşulları sağlayan adaylar, söz konusu işe veya mesleğe kabul edilme hakkına sahiptir ([De Moor / Belçika, § 43](#)). Örneğin, başvuranın doktor olabilmek için gerekli yasal koşulları karşıladığına dair savunulabilir bir iddiası varsa, 6. madde uygulanır ([Chevrol / Fransa, § 55](#); bk. [mefhumu muhalifinden Bouilloc / Fransa \(k.k.\)](#)). Her halükarda, bir medeni hakka ilişkin yargılamaların kanuna uygunluğuna başvuranın kullandığı hukuk yolu ile itiraz edilmesinin mümkün olduğu hallerde, nihai bulgu başvuranın yasal koşulları karşılamadığı şeklinde dahi olsa (başvuranın yurt dışında edindiği tıp uzmanlığını icra etmeye devam etme hakkı: bk. [Kök / Türkiye, § 37](#)), ortada bir “medeni hak” ile ilgili “uyuşmazlık” olduğu sonucuna varılması gerekmektedir.

(c) HAKKIN “MEDENİ” NİTELİĞİ

19. Bir hakkın, Sözleşme ışığında medeni olarak kabul edilip edilmeyeceği, söz konusu hakkın ilgili devletin iç hukukundaki hukuki nitelendirmesine değil, hakkın maddi içeriğine ve etkilerine bakılarak belirlenmelidir. Mahkeme, denetim yetkisini kullanırken, Sözleşme'nin konu ve amacını ve diğer Sözleşmeciler Devletlerin ulusal hukuk sistemlerini de göz önünde bulundurmalıdır ([König / Almanya, § 89](#)).

20. İlke olarak 6 § 1 maddesinin bireyler arasında vuku bulan ve iç hukukta medeni olarak nitelendirilen uyuşmazlıklara uygulanabilirliği, Mahkeme önünde tartışma konusu olmamaktadır (eşlerin ayrı yaşamasına ilişkin bir dava için, bk. [Airey / İrlanda, § 21](#)).

(d) ÖZEL HAKLARIN MADDİ YÖNÜ

21. Mahkeme, iç hukukta “*kamu hukuku*” alanına giren ve sonucu özel hak ve yükümlülükler açısından belirleyici olan yargılamaların, 6 § 1 maddesinin kapsamına girdiğini düşünmektedir. Bu tür yargılamalar diğerleri arasında; arazi satış izniyle ([Ringeisen / Avusturya, § 94](#)), özel bir kliniğin işletilmesiyle ([König / Almanya, §§ 94-95](#)), inşaat ruhsatıyla (bk., diğerleri arasında, [Sporrong ve Lönnroth / İsveç, § 79](#)), dinî bir binanın mülkiyeti ve kullanımıyla ([Sâmbata Bihor Yunan Katolik Kilisesi / Romanya, § 65](#)), bir mesleğin icra şartlarıyla bağlantılı idari izinle ([Bentham / Hollanda, § 36](#)), alkollü içki sunum ruhsatıyla ([Tre Traktörer Aktiebolag / İsveç, § 43](#)) veya işe bağlı bir rahatsızlık veya kaza nedeniyle tazminat ödenmesine ilişkin bir uyuşmazlıkla ([Chaudet / Fransa, § 30](#)) ilişkili olabilmektedir.

22. Aynı ilkeden hareketle 6. madde; meslek kuruluşları önünde yürütülen ve içerisinde bir mesleği icra etme hakkının mevzu bahis olduğu disiplin işlemlerine ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika; Philis / Yunanistan \(No. 2\), § 45](#)), ihmal iddiasıyla devlet aleyhine açılan bir davaya ([X. / Fransa](#)), başvuranların haklarına halel getiren bir idari kararın iptali için açılan bir davaya ([De Geouffre de la Pradelle / Fransa](#)), başvuranların kendi sularında avlanmalarının

yasaklanmasına ilişkin idari yargılamalara (*Alatulkkila ve Diğerleri / Finlandiya, § 49*) ve bir ihaleye onay verilmesi için açılan ve içerisinde imar sözleşmelerine teklif verme esnasında dinî inanç veya siyasi görüş gibi gerekçelerde ayrımcılığa maruz kalmama hakkı gibi bir hakkın söz konusu olduğu idari davalara (*Tinnelly & Sons Ltd ve Diğerleri ve McElduff ve Diğerleri / Birleşik Krallık, § 61; mefhumu muhalifinden I.T.C. Ltd / Malta (k.k.)*) da uygulanabilir.

23. 6 § 1 maddesi, ceza yargılamalarında şahısların şikâyetlerine uygulanabilir (*Perez / Fransa [BD], §§ 70-71*); ancak salt şahsi intikam elde etme veya cezalandırma amacıyla açılan hukuk davaları bunun dışındadır (*Sigalas / Yunanistan, § 29; Mihova / İtalya (k.k.)*). Dolayısıyla Sözleşme, üçüncü tarafların, ceza gerektiren bir suç nedeniyle kovuşturulması veya cezalandırılması konusunda herhangi bir hak vermemektedir. Sözleşme'nin kapsamına girebilmesi için bu tür bir hakkın, sembolik bir tazminat elde etmek veya “iyi itibar” sahibi olma hakkı gibi medeni bir hakkın korunması amacıyla bile olsa, mağdurun iç hukukta hukuk davası açma hakkını kullanmasıyla yakından ilişkili olması gerekir (*Perez / Fransa [BD], § 70*; bk. ayrıca, sembolik tazminat ile ilgili olarak, *Gorou / Yunanistan (No. 2), [BD], § 24*). Bu nedenle 6. madde; şayet davacı tazminat hakkından açık bir biçimde feragat etmemişse; davacının şahsi davacı olarak müdahil olduğu andan itibaren geçerli olan şikâyetlere ilişkin yargılamalara uygulanır.

24. 6 § 1 maddesi ayrıca, devlet görevlileri tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen kötü muamele nedeniyle tazminat talep etmek üzere açılan hukuk davalarına da uygulanmaktadır (*Aksoy / Türkiye, § 92*).

2. Kapsamın Diğer Uyuşmazlık Türlerini de İçerecek Şekilde Genişletilmesi

25. Mahkeme; 6 § 1 maddesinin; bir çalışanın özel bir şirket tarafından işten çıkarılmasıyla ilgili yargılamalar (*Buchholz / Almanya*), yalnızca işveren ödemelerine dayalı bir sosyal güvenlik sistemi çerçevesinde dahi sosyal güvenlik yardımlarına (*Feldbrugge / Hollanda*) veya sosyal yardım ödeneklerine ilişkin yargılamalar (*Salesi / İtalya*) ve de zorunlu sosyal sigorta primi ödemelerine ilişkin yargılamalar (*Schouten ve Meldrum / Hollanda*) dâhil olmak üzere; toplumsal konulara ilişkin uyuşmazlıklara uygulanabilir olduğuna hükmetmiştir. (Çalışanın rahatsızlığının işle ilgili olduğu yönündeki tespit aleyhine işveren tarafından bulunulan itiraz için, bk. *Eternit / Fransa (k.k.), § 32*). Mahkeme bu davalarda, özel hukuk unsurlarının kamu hukuku unsurlarından baskın olduğu görüşünü benimsemiştir. İlâveten, Mahkeme yoksulluk ödeneği alma hakkı ile Nazi zulmü nedeniyle özel bir hukuk şirketinden tazminat alma hakkı arasında benzerlikler olduğuna karar vermiştir (*Woś / Polonya, § 76*).

26. Devlet memurlarıyla ilgili uyuşmazlıklar, ilke olarak, 6 § 1 maddesinin kapsamına girer. Mahkeme, *Pellegrin / Fransa [BD], §§ 64-71* kararında, “işlevsel” bir kriter benimsemiştir. *Vilho Eskelinen ve Diğerleri / Finlandiya [BD] (§§ 50-62)* kararında, yeni bir yaklaşım benimsemeye karar vermiştir. Hâlihazırda geçerli ilke, 6. maddenin uygulamaya yer bulduğu yönünde bir karine olacaktır ve ilk olarak iç hukuka göre devlet memuru olan bir başvuranın mahkemeye erişim hakkının bulunmadığının ve ikinci olarak söz konusu devlet memurunun 6. madde kapsamında güvence altına alınan haklardan mahrum bırakılmasının haklı gerekçelere dayandığının ispatlanması davalı hükümetin görevi olacaktır (bk. özellikle § 62). Başvuranın iç hukuk uyarınca mahkemeye erişimi olması durumunda, 6. madde uygulanmaktadır (hatta aktif subaylar ve bu kişilerin askeri mahkemeler önündeki davalarına dahi: bk. *Pridatchenko ve Diğerleri / Rusya, § 47*). İç hukukta adli olmayan bir kurum, oldukça açık bir şekilde yargı işlevi yerine getirmesi halinde, sözcüğün gerçek anlamıyla, “mahkeme” olarak nitelendirilebilir (*Oleksandr Volkov / Ukrayna, §§ 88-91*). İkinci ölçüt ile ilgili olarak; devlet memurunun 6. madde kapsamında güvence altına alınan haklardan mahrum bırakılması, “Devletin menfaatini ilgilendiren nesnel gerekçelere” dayandırılmalıdır ki; bu, devleti, bahsi geçen uyuşmazlık konusunun devlet erkinin kullanımıyla ilgili olduğunu veya devlet ile memur arasındaki özel bağı sorguladığını kanıtlamaya mecbur kılar.

Dolayısıyla ilke olarak, örneğin maaş, tazminat veya benzer haklarla ilgili olağan iş uyuşmazlıklarında, ilgili devlet memuru ile söz konusu devlet arasındaki ilişkinin özel niteliği nedeniyle, 6. maddenin güvencelerinden mahrum bırakmanın haklı hiçbir gerekçesi olamaz (bk., örneğin, [Vilho Eskelinen ve Diğerleri / Finlandiya \[BD\]](#) davasında polis personelinin özel bir ödenek alma hakkına ilişkin bir uyuşmazlık). Mahkeme; [Vilko Eskelinen](#) kararında öngörülen ölçütler ışığında; 6 § 1 maddesinin haksız işten çıkarılma nedeniyle bir elçilik çalışanı (Polonya Büyükelçiliğinde bir sekreter ve santral operatörü: bk. [Cudak / Litvanya \[BD\]](#), §§ 44-47 ve aynı şekilde muhasebe şefi: [Sabeh El Leil / Fransa \[BD\]](#), § 39), kıdemli bir polis memuru ([Šikić / Hırvatistan](#), §§ 18-20) tarafından açılan davalara veya bir subay tarafından askeri mahkemelerde açılan davalara ([Vasilchenko / Rusya](#), §§ 34-36), milletvekili asistanlığı görevine geçme hakkına ilişkin işlemlere ([Savino ve Diğerleri / İtalya](#)), bir yargıç aleyhine açılan disiplin davasına ([Olujić / Hırvatistan](#)), başka yere atanmasını emreden başkanlık kararname aleyhine bir savcı tarafından yapılan itiraz başvurusuna ([Zalli ve Arnavutluk \(k.k.\)](#) ve içerisinde anılan diğer referanslar) ve bir gümrük müdürünün mesleki kariyerine ilişkin yargılamalara (iç terfi için başvuruda bulunma hakkı: bk. [Fiume / İtalya](#), §§ 33-36) uygulanabileceğine karar vermiştir.

27. Şayet Anayasa Mahkemesinde yürütülen yargılamalar (bir medeni hakka ilişkin) uyuşmazlığın olağan mahkemelerdeki neticesi üzerinde belirleyici bir etkiye sahipse, [Anayasa Mahkemesi önüne taşınan uyuşmazlıklar](#) da 6. maddenin kapsamına girer ([Ruiz-Mateos / İspanya](#)). Bu durum; istisna olarak bireye vatandaşlık tanıyan bir başkanlık kararnamesine veya başkanın anayasa yeminini bozup bozmadığının tespit etmeye yönelik uyuşmazlıklar için geçerli değildir; zira bu tür yargılamalar medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili değildir ([Paksas / Litvanya \[BD\]](#), §§ 65-66). 6 § 1 maddesinin geçici bir tedbire uygulanmasını düzenleyen ölçütler, Anayasa Mahkemesi tedbir kararlarını da kapsar ([Kübler / Almanya](#), §§ 47-48).

28. Son olarak 6. madde ayrıca; yaşam, sağlık veya sağlıklı çevre hakkına ilişkin uyuşmazlıkların doğabileceği çevre ([Taşkın ve Diğerleri / Türkiye](#)); çocukların koruyucu aileye verilmesi ([McMichael / Birleşik Krallık](#)); çocukların okul düzenlemeleri ([Ellès ve Diğerleri / İsviçre](#), §§ 21-23); babalığın tespit edilmesini isteme hakkı ([Alaverdyan / Ermenistan](#) (k.k.), § 33); özgürlük hakkı ([Laidin / Fransa](#) (No. 2)); mahkûmların tutukluluklarına ilişkin düzenlemeler (örneğin: yüksek güvenli bir birime ([Enea / İtalya \[BD\]](#)), §§ 97-107) veya yüksek güvenli bir hücreye ([Stegarescu ve Bahrin / Portekiz](#)) yerleştirilmeleri sonucunda mahkûmların maruz bırakıldığı kısıtlamalara ilişkin uyuşmazlıklar veya cezaevine yapılan aile ziyaretlerine kısıtlamalar getirilmesiyle ([Gülmez / Türkiye](#), § 30) ya da benzer başka kısıtlamalarla sonuçlanan ([Ganci / İtalya](#), § 25) disiplin işlemleri); itibar hakkı ([Helmerts / İsveç](#)); idari belgelere erişim hakkı ([Loiseau / Fransa](#) (k.k.)) veya itibar hakkını, mülkiyetin korunması hakkını ve iş bulma ve böylelikle geçim sağlama olanağını etkileyen polis kaydı aleyhinde itirazda bulunma ([Pocius / Litvanya](#), § 38-46 ve [Užukauskas / Litvanya](#), §§ 32-40); bir derneğe üye olma hakkı ([Sakellarpoulos / Yunanistan](#) (k.k.) – benzer şekilde, toplantı özgürlüğü iç hukuk uyarınca kamu hukuku alanına girse dahi, bir derneğin usulüne uygun şekilde varlığını sürdürmesi, söz konusu derneğin medeni haklarıyla ilgilidir; bk. [APEH Üldözötteinek Szövetség ve Diğerleri / Macaristan](#), §§ 34-35); ve son olarak, yüksek öğrenime ([Emine Araç / Türkiye](#), §§ 18-25) ve evleviyetle ilköğretim kapsamında eğitime devam etme hakkı ([Oršuš ve Diğerleri / Hırvatistan \[BD\]](#), § 104) gibi tamamen maddi olmayan konulara da uygulanabilir. Dolayısıyla 6. madde, bireyin özel hayatı üzerinde şüphesiz doğrudan ve önemli bir etkisi olabilecek yargılamaları da kapsar ([Alexandre / Portekiz](#), §§ 51 ve 54).

3. Maddenin Esas Yargılamalar Dışındaki Yargılamalara Uygulanabilirliği

29. Haksız uygulamayı durdurma emri gibi ihtiyati bir tedbirin kabul edilmesine ilişkin yargılamalara benzer hazırlık davaları, genellikle, medeni hak ve yükümlülükleri “*hükme bağlayan*” yargılamalar olarak kabul edilmemekte; bu nedenle normal olarak 6. madde kapsamında

sağlanan korumanın içerisinde yer almamaktaydı (bk., *diğerleri arasında*, [Verlagsgruppe News GmbH / Avusturya](#) (k.k.) ve [Libert / Belçika](#) (k.k.)). Bununla birlikte, Mahkeme son dönemde önceki içtihadından ayrılmış ve *yeni bir yaklaşım* benimsemiştir.

30. Mahkeme, [Micallef / Malta](#) [BD] kararında (§§ 83-86), 6. maddenin ihtiyati tedbirlere uygulanabilirliğinin belli şartların sağlanmasına bağlı olduğunu belirlemiştir. İlk olarak, gerek esas gerekse haksız uygulamayı durdurma emri çıkarılmasına yönelik yargılamalar, Sözleşme anlamında “medeni” nitelikte olmalıdır. İkinci olarak, ihtiyati tedbirin niteliği, konusu, amacı ve yanı sıra söz konusu hak üzerindeki etkisi yakından incelenmelidir. Bir ihtiyati tedbirin söz konusu medeni hak veya yükümlülüğün karara bağlanması üzerinde etkili olduğunun kabul edilmesi halinde, bu tedbir ne kadar süreyle yürürlükte kalmış olursa olsun, 6. madde uygulanabilir.

31. Ara kararlar, geçici veya ihtiyati tedbir ve yargılamalarla eşit sayılabilir ve dolayısıyla 6. maddenin hukuk yönünden uygulanabilir olup olmadığının belirlenmesinde aynı ölçütler geçerlidir ([Mercieca ve Diğerleri / Malta](#), § 35).

32. Yine [Micallef / Malta](#) [BD] kararında belirlenen ilkelere istinaden, 6. madde, yukarıda anılan ölçütler doğrultusunda, yürütmeyi durdurma işlemlerine uygulanabilir ([Central Mediterranean Development Corporation Limited / Malta \(No. 2\)](#), §§ 21-23).

33. Söz konusu ara kararın derhal icraya konulabilir olduğu ve aynı hak üzerinde hüküm verilmesiyle sonuçlandığı durumlarda, 6. madde devam etmekte olan esas yargılamalarla aynı amacı güden ara yargılamalara uygulanabilir ([RTBF / Belçika](#), §§ 64-65).

34. *Müteakip ceza ve hukuk yargılamalarına* gelince, eğer bir devletin iç hukuku, ilki mahkemenin tazminat hakkı olup olmadığına karar verdiği ve ikincisi tazminat tutarını belirlediği olmak üzere iki aşamalı yargılama öngörüyorsa, 6 § 1 maddesinin amaçları uyarınca, söz konusu medeni hakkın, kesin tazminat tutarı belirleninceye kadar “*hükme bağlanmış*” olmadığı düşünülmesi makuldür; zira bir hakkın hükme bağlanması yalnızca söz konusu hakkın varlığı hakkında değil, aynı zamanda söz konusu hakkın kapsamı ve ne şekilde kullanılacağı hakkında da karar verilmesini gerektirir ki; bu da hiç şüphesiz tazminat tutarının belirlenmesini kapsar ([Torri / İtalya](#), § 19).

35. *Yargı kararlarının icrası* konusunda, 6 § 1 maddesi “*medeni hak ve yükümlülükler... konusunda karar vermeye*” yönelik yasal işlemlerin tüm aşamalarına uygulanır; esas hakkında verilen hükmü takip eden aşamalar hariç bırakılmaz. Dolayısıyla, herhangi bir mahkeme tarafından verilmiş bir kararın icrası, 6. maddenin amaçları doğrultusunda “yargılamanın” ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmelidir ([Hornsby / Yunanistan](#), § 40; nafaka alacaklarının tahsiline izin veren bir mahkeme kararının icrası ile ilgili olarak [Romańczyk / Fransa](#), § 53). 6. maddenin önceki yargılamalar açısından uygulanabilir olup olmadığının önemi olmaksızın, medeni haklar konusunda tespitite bulunan bir icra emri, mutlak suretle 6. maddenin uygulanabildiği yargılamaların bir sonucu olmak zorunda değildir ([Buj / Hırvatistan](#), § 19). Bir yabancı mahkemeye ait müsadere emri, yalnızca medeni hukuk yönü kapsamında olmak üzere, 6. maddenin kapsamına girer ([Saccoccia / Avusturya](#) (k.k.)).

36. *Yargılamaların yenilenmesi için yapılan başvurular*: 6. madde, kesinleşmiş bir hükümle sona erdirilmiş hukuk yargılamalarının yenilenmesi yönünde yapılan bir başvuruya ilişkin yargılamalara uygulanamaz ([Sablon / Belçika](#), § 86). Bu mantık, Mahkemenin Sözleşme’ye ilişkin bir ihlal olduğuna karar vermesinin ardından yargılamaların yenilenmesi için yapılan bir başvuru için de geçerlidir ([Verein gegen Tierfabriken Schweiz \(VgT\) / İsviçre \(No. 2\)](#), § 24). Bununla birlikte, oldukça istisnai bir dava da vardır ki; bu davada iç hukuk sistemi içerisinde yargılamaların yenilenmesine yönelik bir başvuru anlamına gelen bir usul, hukuk davaları konusunda tazmin sağlanmasını talep etmenin tek hukuki yoluydu ve bu sebeple, sonucunun, başvuranın “*medeni hak ve yükümlülükleri*” açısından belirleyici olduğuna karar verilmiştir ([Melis / Yunanistan](#), §§ 19-20).

37. 6. maddenin ayrıca, başvuranların medeni hak ve yükümlülükleri üzerinde doğrudan etkisi olan üçüncü taraf temyiz başvurularına da uygulanabilir olduğuna karar verilmiştir ([Kakamoukas ve Diğerleri / Yunanistan](#) [BD], § 32).

4. Kapsam Dışında Bırakılan Konular

38. Salt bir uyuşmazlığın “maddi” mahiyette olduğunun gösterilmesi, 6 § 1 maddesinin medeni hukuk yönünden uygulanabilirliğini gerekli kılmak açısından tek başına yeterli değildir ([Ferrazzini / İtalya \[BD\], § 25](#)).

39. [Vergi davaları](#), 6. madde kapsamı dışında kalan konular içerisinde yer alır. Vergi mükellefi ile toplum arasındaki ilişkinin kamusal niteliğinin baskın olmaya devam etmesi nedeniyle, vergi konuları kamu yetkisine ait imtiyazların çekirdeğinin bir kısmını oluşturmaya devam etmektedir (*aynı yerde*, § 29). Gümrük vergi veya harçlarına ilişkin, basit usulde görülen tedbir yargılamaları da benzer şekilde kapsam dışındadır ([Emesa Sugar N.V. / Hollanda \(k.k.\)](#)).

40. Aynı durum, özel hayat veya aile hayatı ya da istihdam olanakları açısından olası ciddi sonuçlarına rağmen, [göç konusunda](#), siyasi sığınma hakkı tanınmasına veya sınır dışı etmeye dair yargılamalarla ilişkili olarak, yabancıların girişi, ikameti ve ülkeden uzaklaştırılması için de geçerlidir (bir sınır dışı etme emrinin iptal edilmesine yönelik başvuru için bk. [Maaouia / Fransa \[BD\], § 38](#); iade için bk. [Peñafiel Salgado / İspanya \(k.k.\)](#) ve [Mamatkulov ve Askarov / Türkiye \[BD\], §§ 81-83](#) ve sığınma hakkı verilmemesi nedeniyle bir sığınmacı tarafından açılan tazminat davası için bk. [Panjeheighalehei / Danimarka \(k.k.\)](#)). Bu uygulanamama durumu, bir yabancı Schengen Bilgi Sistemi’ne dâhil edilmesini de kapsar ([Dalea / Fransa \(k.k.\)](#)). Pasaport alma hakkı ve vatandaşlık hakkı, 6. maddenin amaçları uyarınca medeni haklar değildir ([Smirnov / Rusya \(k.k.\)](#)). Bununla birlikte, bir yabancı çalışma iznine başvurma hakkı, hem işveren hem de iç hukuka göre taraf ehliyeti olmasa bile işçi bakımından 6. madde kapsamına girebilir; yeter ki, hakkın özünü etkilemeyen bir usul engeli söz konusu olsun ([Jurisic ve Collegium Mehrerau / Avusturya, §§ 54-62](#)).

41. [Vilho Eskelinen ve Diğerleri / Finlandiya \[BD\]](#) kararına göre, [devlet memurlarıyla ilgili uyuşmazlıklar](#), iki ölçütün sağlanması durumunda 6. maddenin kapsamına girmez; buna göre ilgili devletin kendi ulusal hukukunda söz konusu pozisyon veya personel sınıfı için mahkemeye erişimi açık bir biçimde yasaklanmış ve yasağın devletin menfaatine nesnel gerekçelere dayandırılmış olması gerekir (§ 62). Disiplin ihlalleri nedeniyle orduyla ilişkisi kesilen bir askerinin durumu buydu; başvuranın karar aleyhinde yargı mercilerine başvurma imkânı yoktu ve dava konusu, başvuran ile devlet arasındaki “özel güven ve sadakat bağı” idi ([Suküt / Türkiye \(k.k.\)](#)). Mahkemeye erişimin yasaklanmış olmasının haklı gerekçelere dayanması için, devletin söz konusu memurun kamu erkinin kullanımına iştirak ettiğini veya Mahkemenin [Pellegrin](#) davasındaki sözleriyle ifade edilecek olursa, devlet memuru ile işveren olarak devlet arasında “özel bir güven ve sadakat bağı” bulunduğunu ortaya koyması yeterli değildir. Mevzu bahis uyuşmazlık konusunun devlet erkinin kullanımıyla ilişkili olduğunu veya özel bağı tartışma konusu yaptığını göstermek de devletin görevidir. İlke olarak, maaş, ödenek veya benzer haklar gibi sıradan iş uyuşmazlıkları söz konusu olduğunda belli bir devlet memuru ile söz konusu devlet arasındaki ilişkinin özel mahiyetine dayanılarak 6. maddenin sağladığı güvencelerden mahrum etmenin hiçbir haklı gerekçesi olamaz ([Vilho Eskelinen ve Diğerleri / Finlandiya \[BD\], § 62](#)).

42. Son olarak, seçilme ve milletvekilliğini devam ettirme hakkı (seçim uyuşmazlığı için bk. [Pierre-Bloch / Fransa, § 50](#)), eski bir parlamento üyesi olarak emeklilik hakkı ([Papon / Fransa \(k.k.\)](#)) veya bir siyasi partinin siyasi faaliyette bulunma hakkı (parti kapatmaya ilişkin bir dava için bk. [Refah Partisi ve Diğerleri / Türkiye \(k.k.\)](#)) gibi [siyasi haklar](#), 6 § 1 maddesi anlamında medeni haklar olarak kabul edilemez. Benzer şekilde, parlamento seçimlerinde gözlemcilik yapan bir sivil toplum kuruluşunun kendisiyle ilgili olmayan belgelere erişiminin reddedildiği yargılamalar, 6 § 1 maddesinin kapsamı dışındadır ([Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb / Ermenistan \(k.k.\)](#)).

43. İlâveten, Mahkeme kısa bir süre önce açık bir duruşmada dile getirilen konular hakkında

haber yapma hakkının medeni bir hak olmadığını yinelemiştir ([Mackay ve BBC İskoçya / Birleşik Krallık, §§ 20-22](#)).

44. **Sonuç:** Yukarıda anılan ölçütlere göre tanımlanan “*medeni hak ve yükümlülükler*” ile ilgili bir uyumsuzluğun mevcut olduğu hallerde, 6 § 1 maddesi, ilgili kişiye medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin her tür iddiayı bir mahkeme önüne getirme hakkı sağlamaktadır. Böylece söz konusu madde, erişim hakkının içerisinde yer aldığı “*mahkemeye başvuru hakkını*” içerir; yani medeni hukuk alanına giren konularda mahkemeler önünde dava açma hakkı, bu hakkın bir yönünü teşkil eder. Buna, 6 § 1 maddesinin gerek mahkemenin teşkilatı ve oluşumu gerekse yargılamaların yürütülmesi konusunda belirlemiş olduğu güvenceler eklenmiştir. Özetle, tamamı “*adil yargılanma*” hakkını oluşturur ([Golder / Birleşik Krallık, § 36](#)).

II. MAHKEMEYE BAŞVURU HAKKI

6 § 1 Maddesi

“Herkes, medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin uyumsuzluklar söz konusu olduğunda davasının... esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, hakkaniyete uygun bir şekilde, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.”

1. Mahkemeye Başvuru Hakkı ve Mahkemeye Erişim

45. 6 § 1 maddesi tarafından güvence altına alınan adil yargılanma hakkı; hukukun üstünlüğü ilkesi ışığında yorumlanmalıdır ki; bu da dava taraflarının medeni haklarını ileri sürmelerine olanak veren etkili bir hukuk yoluna sahip olmalarını gerektirir ([Beles ve Diğerleri / Çek Cumhuriyeti, § 49](#)).

Herkes, “*medeni hak ve yükümlülüklerine*” ilişkin her tür talebi mahkeme önüne getirme hakkına sahiptir. Bu şekilde, 6 § 1 maddesi “*mahkemeye başvuru hakkını*” içerir; erişim hakkı, yani medeni hukuka ilişkin konularda mahkemeler önünde dava açma hakkı bunun bir yönünü teşkil eder ([Golder / Birleşik Krallık, § 36](#)). “*Mahkemeye başvuru hakkı*” ve erişim hakkı mutlak değildir. Sınırlamalara tabi olabilirler; ancak söz konusu sınırlamalar, bireye bırakılan erişimi söz konusu hakkın özüne hanel getirecek derecede kısıtlamamalı veya indirgememelidir ([Philis / Yunanistan, § 59](#); [De Geouffre de la Pradelle / Fransa, § 28](#) ve [Stanev / Bulgaristan \[BD\], § 229](#))⁴.

(a) SOMUT VE ETKİLİ BİR HAK

46. Mahkemeye erişim hakkı “*somut ve etkili*” olmalıdır ([Bellet / Fransa, § 38](#)). Erişim hakkının etkili olabilmesi için, bireyin, “*haklarına müdahale teşkil eden bir işleme itiraz etmek üzere açık ve somut bir fırsata*” sahip olması gerekir ([Bellet / Fransa, § 36](#); mahkeme celbini düzenleyen kurallar konusunda [Nunes Dias / Portekiz](#) (k.k.)). Temyiz veya bir kararın yeniden gözden geçirilmesi amacıyla yapılan başvurularda atılması gereken resmi adımları ve riayet edilmesi gereken süre sınırlamalarını düzenleyen kurallar, adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesini ve bilhassa, hukuki belirlilik ilkesine uyulmasını amaçlar ([Cañete de Goñi / İspanya, § 36](#)). Dolayısıyla, söz konusu kurallar veya bu kuralların uygulanması, dava taraflarının mevcut bir hukuk yolunu kullanmasına engel olmamalıdır ([Miragall Escolano / İspanya; Zvolsky ve Zvolska / Çek Cumhuriyeti, § 51](#)).

47. Bir davanın kendine özgü koşullarında, bu hakkın somut ve etkili niteliği **örneğin** şunlar sonucunda zarar görebilir:

⁴ Bk. ayrıca *Hakkaniyet* bölümü.

- bireyin maddi durumu nedeniyle yargılamaların engelleyici maliyeti:
  - bir başvuru kapsamında ceza yargılamalarına taraf olarak katılmak için gerekli mahkeme masrafları teminat tutarının aşırı yüksek olması ([Ait-Mouhoub / Fransa](#), §§ 57-58, bk. ayrıca [Garcia Manibardo / İspanya](#), §§ 38-45);
  - aşırı yüksek mahkeme masrafları ([Kreuz / Polonya \(No. 1\)](#), §§ 60-67); [Podbielski ve PPU PolPure / Polonya](#), §§ 65-66; [Weissman ve Diğerleri / Romanya](#), § 42; bk. ayrıca *meşhuru muhalifinden*, [Reuther / Almanya](#) (k.k.)).
- süre sınırlarıyla ilgili sorunlar:
  - temyiz incelemesinde geçen sürenin temyiz kabul edilemez olduğuna karar verilmesine yol açması ([Melnyk / Ukrayna](#)), § 26);
  - “iyi niyet ve yeterli özenle takip ettikleri davalarının zamanaşımına uğramış olduğunun başvurulara yargılamaların son aşamasında söylenmesinin, onları haklarını savunma olanağından kesin olarak yoksun bıraktığı” durumlar ([Yagtzilar ve Diğerleri / Yunanistan](#), § 27);
- mahkemeye başvurma olanaklarına engel teşkil eden veya bu olanakları sınırlayan mahiyette usuli engellerin varlığı:
  - usule ilişkin bir kuralın, ulusal mahkemeler tarafından özellikle katı bir şekilde yorumlanması (aşırı şekilcilik), başvuruları mahkemeye erişim haklarından yoksun bırakabilir ([Perez de Rada Cavanilles / İspanya](#), § 49; [Miragall Escolano / İspanya](#), § 38; [Sotiris ve Nikos Koutras ATTEE Anonim Şirketi / Yunanistan](#), § 20; [Beles ve Diğerleri / Çek Cumhuriyeti](#), § 50; [RTBF / Belçika](#), §§ 71, 72, 74);
  - önceki bir mahkeme kararının icrasıyla bağlantılı gereklilikler, mahkemeye erişim hakkına zarar verebilir; örneğin başvuranın maddi durumunun yetersizliği, onun daha önceki karara uymaya başlamasını dahi imkansız hale getirir ([Annoni di Gussola ve Diğerleri / Fransa](#), § 56; karşılaştırınız [Arvanitakis / Fransa](#) (k.k.)).
  - bazı hukuk öznelerinin mahkemeye başvurmasını engelleyen usul kuralları ([The Holy Monasteries / Yunanistan](#), § 83; [Philis / Yunanistan](#), § 65; bk. ayrıca [Lupas ve Diğerleri / Romanya \(No. 1\)](#), §§ 64-67; reşit kişilerin ehliyetsizliği ile ilgili olarak bk. [Stanev / Bulgaristan](#) [BD], §§ 241-245)⁵.
Bununla birlikte, yine şekilcilik ile ilgili olarak, usuli açıdan temyize ilişkin kabul edilebilirlik koşulları, sıradan bir temyize kıyasla yasalara uygun şekilde çok daha katı olabilir. Yargıtayın rolünün özel niteliği göz önünde bulundurulduğunda Yargıtayda izlenen usul; bilhassa önündeki yargılamalar açısından, her ikisi de tam yargı yetkisine sahip olmak üzere, önce bir ilk derece mahkemesi, ardından bir temyiz mahkemesi tarafından görülmesinin ardından gerçekleştiği durumlarda; daha şekli olabilir ([Levages Prestations Services / Fransa](#), §§ 44-48; [Brualla Gomez de la Torre / İspanya](#), §§ 34-39).

48. İlâveten, mahkemeye başvuru hakkı yalnızca dava açma hakkını içermekle kalmayıp, aynı zamanda bir uyuşmazlığın mahkeme tarafından hükme bağlanmasını isteme hakkını da içerir (yargılamaların ertelenmesi ile ilgili olarak [Kutic/Hırvatistan](#), § 25 ve § 32; [Acimovic / Hırvatistan](#), § 42; yargıcın davaya bakmaktan kaçınması ile ilgili olarak [Beneficio Cappella Paolini / San Marino](#), § 29). Mahkemeye başvuru hakkı ayrıca, yerel mahkemenin süre sınırlaması bulunan bir dizi karar aleyhine yapılan temyiz başvurularında karar vermede yasal süre sınırına uymadığı durumlarda ([Musumeci / İtalya](#), §§ 41-43) veya karar olmadığında ([Ganci / İtalya](#), § 31) da ihlâl edilebilir. “Mahkemeye başvuru hakkı”, kararların icrasını da kapsar⁶.

⁵ Bk. ayrıca *Adli Yardım* bölümü.

⁶ Bk. *Kararların İcrası* bölümü.

(b) SINIRLAMALAR

49. Mahkemelere erişim hakkı mutlak değildir; ancak dolaylı olarak müsaade edilen sınırlamalara tabi olabilir ([Golder / Birleşik Krallık](#), § 38; [Stanev / Bulgaristan](#) [BD], § 230). Bu durum bilhassa, bir temyizın kabul edilebilirlik koşulları söz konusu olduğunda geçerlidir; zira mahkemelere erişim hakkı, doğası gereği, bu konuda belli bir takdir payı kullanan Devlet tarafından düzenleme yapılmasını gerektirir ([Luordo / İtalya](#), § 85).

50. Bununla birlikte, uygulanan sınırlamalar bireye bırakılan erişimi söz konusu hakkın özüne hanel getirecek derecede kısıtlamamalı veya indirgememelidir. Ayrıca, bir sınırlama; şayet “meşru bir amaç” gütmüyorsa ve “kullanılan araçla ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi” mevcut değilse; 6 § 1 maddesi ile uyumlu olmaz ([Ashingdane / Birleşik Krallık](#), § 57; [Fayed / Birleşik Krallık](#), § 65; [Markovic ve Diğerleri / İtalya](#) [BD], § 99).

51. Mahkemeye erişim hakkı, belli koşullar altında; yasal süre sınırlamaları ([Stubbings ve Diğerleri / Birleşik Krallık](#), §§ 51-52) yargılama giderlerine ilişkin teminat ödenmesini öngören kararlar ([Tolstoy Miloslavsky / Birleşik Krallık](#), §§ 62-67), veya yasal temsil zorunluluğu ([R.P. ve Diğerleri / Birleşik Krallık](#), §§ 63-67) gibi, meşru kısıtlamalara da tabi olabilir.

52. Mahkemeye erişimin yasayla veya uygulamada kısıtlandığı durumlarda Mahkeme, kısıtlamanın hakkın özünü etkileyip etkilemediğini ve bilhassa, kısıtlamanın meşru bir amaç güdüp gütmeyip gütmeyip ve kullanılan araçla ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi olup olmadığını inceler: [Ashingdane / Birleşik Krallık](#), § 57. Kısıtlama, Mahkeme tarafından belirlenen ilkelerle uyumlu ise, 6 § 1 maddesinin ihlâl edildiğine karar verilemez.

53. *Uluslararası örgütlerin ulusal yargı önünde bağımsızlığı*: meşru bir amaç güden ([Waite ve Kennedy / Almanya](#) [BD], § 63) ve – antlaşma temelli – bu kurala, 6 § 1 maddesi açısından ancak kendisinden doğan kısıtlamanın orantısız olmaması kaydıyla izin verilebilir. Dolayısıyla söz konusu kural, şayet ilgili kişilere Sözleşme kapsamında sahip oldukları haklarını etkili bir şekilde korumaları için makul alternatif araçlar sunuluyorsa, 6 § 1 maddesiyle uyumludur ([Waite ve Kennedy / Almanya](#) [BD], §§ 68-74; [Liechtenstein Prensi II. Hans-Adam / Almanya](#) [BD], § 48; [Chapman / Belçika](#) (k.k.), §§ 51-56).

54. *Devlet dokunulmazlığı*: Devlet dokunulmazlığı öğretisi milletler topluluğu tarafından genel olarak kabul edilir. Bir üye Devlet tarafından alınan ve devlet dokunulmazlığı konusunda uluslararası kamu hukukunda genel olarak kabul gören kuralları yansıtan tedbirler, mahkemeye erişim hakkı üzerinde doğrudan orantısız bir kısıtlama teşkil etmez ([Fogarty / Birleşik Krallık](#) [BD], § 36; [McElhinney / İrlanda](#) [BD], § 37; [Sabeh El Leil / Fransa](#) [BD], § 49).

- *Devletin yargı dokunulmazlığı*: Devlet dokunulmazlığı ilkesinin uygulanmasının mahkemeye erişim hakkının kullanımını kısıtladığı durumlarda, söz konusu dava koşullarının bu tür bir kısıtlamayı haklı çıkarıp çıkarmadığının araştırılması gerekir. Kısıtlama meşru bir amaç gütmeli ve bu amaçla orantılı olmalıdır ([Cudak / Litvanya](#) [BD], § 59; [Sabeh El Leil / Fransa](#) [BD], §§ 51-54). Bir devlete hukuk yargılamalarında yargı dokunulmazlığı tanınması, devletlerarası nezaket ve iyi ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla, uluslararası hukuka riayet etme “meşru amacını” güder ([Fogarty / Birleşik Krallık](#) [BD], § 34 ve [Al-Adsani / Birleşik Krallık](#) [BD], § 54; [Treska / Arnavutluk ve İtalya](#) (k.k.)). Alınan tedbirin orantılı olup olmadığı ile ilgili olarak, söz konusu tedbir, durumdan duruma bireyin mahkemeye erişim hakkının özüne zarar verebilir ([Cudak / Litvanya](#) [BD], § 74; [Sabeh El Leil / Fransa](#) [BD], § 49) veya vermeyebilir ([Al-Adsani / Birleşik Krallık](#) [BD], § 67; [Fogarty / Birleşik Krallık](#) [BD], § 39; [McElhinney / İrlanda](#) [BD], § 38).

Devletin yargı dokunulmazlığı, uluslararası teamül hukukundaki gelişmelerle birlikte kısıtlanmıştır: örneğin, dokunulmazlık kuralı, ayrıntılı bir şekilde belirtildikleri durumlar haricinde, bir Devletin, o ülkenin yurtdışındaki diplomatik görevlerini yerine getiren personelle yaptığı istihdam sözleşmelerine uygulanmaz ([Sabeh El Leil / Fransa](#) [BD], §§ 53-54 ve §§ 57-58). Dokunulmazlık karşısında, Devlet ile yabancı gerçek kişiler arasındaki

ticari işlemler ile ilgili olarak da kısıtlayıcı bir yaklaşım benimsenebilir (*Oleynikov / Rusya*, §§ 61 ve 66). Öte yandan Mahkeme 2001 yılında, davanın görüldüğü Devletin bir eyleminin veya ihmalinin yol açtığı bedeni zararlar konusunda, uluslararası ve karşılaştırmalı hukukta, Devlet dokunulmazlığını sınırlamaya yönelik bir eğilim olmasına karşın, bu uygulamanın hiçbir şekilde evrensel olmadığını kaydetmiştir (*McElhinney / İrlanda* [BD], § 38).

- Devletin icra bağımsızlığının kendisi 6 § 1 maddesine aykırı değildir. Mahkeme 2005 yılında, Devlet dokunulmazlığını düzenleyen tüm uluslararası hukuk belgelerinin, katı bir şekilde kısıtlanmış bir kısım istisnaları olması kaydıyla, Devletlerin yargılamaların yürütüldüğü Devletin topraklarında icra karşısında bağımsızlığa sahip olduğu yönündeki genel ilkeyi ifade ettiğini belirtmiştir (*Manoilescu ve Dobrescu / Romanya ve Rusya* (k.k.), § 73). Mahkeme, örnekleme yoluyla, 2002 yılında “Yunan mahkemeleri Alman Devletinın başvuranlara tazminat ödemesine hükmetmişse de, bu durumun Yunan Devleti açısından mutlak surette başvuranların borçlarını Yunanistan’da yürütülecek icra davası yoluyla geri alabilmelerini temin etme yükümlülüğü getirmediğine” karar vermiştir (*Kalogeropoulou ve Diğerleri / Yunanistan ve Almanya* (k.k.)). Bu kararlar, söz konusu zamanda uluslararası hukuka tabi devlet açısından geçerlidir ve gelecekte bu hukukta görülecek gelişmeleri engellemez.

55. Milletvekili dokunulmazlığı: Devletlerin genel olarak halkın temsilcilerine serbest konuşma özgürlüğü verme ve parti yanlılarının şikâyetlerinin parlamento çalışmalarına engel olmasını önleme amacıyla milletvekillerine değişik seviyelerde dokunulmazlık vermesi, uzun süredir devam eden bir uygulamadır (*C.G.I.L. ve Cofferati (No. 2) / İtalya*, § 44). Dolayısıyla, milletvekili dokunulmazlığı şu koşullarda 6. madde ile uyumlu olabilir:

- parlamentoda serbest konuşma özgürlüğünün korunması ve yasama ve yargı arasında güçler ayrılığının korunması gibi meşru amaçlar güdüyorsa (*A. / Birleşik Krallık*, §§ 75-77 ve § 79);
- ulaşılmak istenen amaçlarla orantısız değilse (ilgili kişi haklarını etkili bir şekilde koruyabilmek için makul alternatif araçlara sahipse (*A. / Birleşik Krallık*, § 86) ve dokunulmazlık yalnızca milletvekilliği görevlerinin ifasıyla sınırlıysa (*A. / Birleşik Krallık*, § 84; *Zollmann / Birleşik Krallık* (k.k.)). Milletvekilliği faaliyetiyle açık herhangi bir bağ bulunmaması, ulaşılmak istenen amaç ile kullanılan araç arasındaki orantılılık kavramının dar bir şekilde yorumlanmasını gerektirir (*Cordova / İtalya* (No. 2), § 64; *Syngelidis / Yunanistan*, § 44). Bireylerin mahkemeye erişim hakkı, bir parlamento mensubunun itiraz konusu açıklamalarda bulunduğu her durumda 6 § 1 maddesiyle bağdaşmayan bir şekilde kısıtlanamaz (*Cordova / İtalya* (No. 1), § 63; ve ayrıca mağdurların haklarını korumak için hiçbir makul alternatif araca sahip olmadığı *C.G.I.L. ve Cofferati (No. 2) / İtalya*, §§ 46-50).

56. Eğer meşru bir amaç yani adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesi amacını gütmekteyse (*Ernst ve Diğerleri / Belçika*, § 50) ve başvuranların Sözleşme kapsamında sahip oldukları haklarını etkili bir şekilde korumaları için makul alternatif araçlara sahip olmaları anlamında orantılılık ilkesine uyuyorsa (*Ernst ve Diğerleri / Belçika*, §§ 53-55), yargıçların yargıdan muaf olması da benzer şekilde 6 § 1 maddesine aykırı değildir.

57. Devlet memurlarının sahip olduğu dokunulmazlıklar: Bireylerin, devlet memurlarınca bulunulan ve kişilerin itibarına zarar veren ifadeler ve tespitler hakkında itirazda bulunmak için yasal işlem başlatma olanağına getirilen kısıtlamalar, kamu yararına meşru bir amaç güdebilir (*Fayed / Birleşik Krallık*, § 70); bununla birlikte, kullanılan araçla söz konusu meşru amaç arasında bir orantılılık ilişkisi olmalıdır (*Fayed / Birleşik Krallık*, §§ 75-82).

58. Dokunulmazlık sınırları: Eğer bir devlet, herhangi bir kısıtlama ya da Sözleşme’nin uygulanmasından sorumlu organların kontrolü olmaksızın, bir dizi hukuk davasının tümünü mahkemelerin yetki alanından çıkarabilseydi veya geniş gruplara ya da kişi sınıflarına hukuki sorumluluktan muafiyet verebilseydi; bu durum demokratik bir toplumda hukukun üstünlüğüyle

veya 6 § 1 maddesinin altında yatan temel ilkeyle, yani hukuk davalarının hükme bağlanması için bir yargıç önüne çıkarılabilmesi ilkesiyle tutarlı olmazdı ([Fayed / Birleşik Krallık](#), § 65; [McElhinney / İrlanda](#) [BD], §§ 23-26; [Sabeh El Leil / Fransa](#) [BD]; § 50).

2. Feragat

(a) İLKE

59. Sözleşmeci Devletlerin ulusal hukuk sistemlerinde, medeni hukuka ilişkin konularda, kişinin, özellikle tahkim sözleşmesi hükümleri biçiminde olmak üzere, davasının bir mahkeme tarafından görülmesi hakkından feragat ettiğiyle sık karşılaşılmaktadır. İlgili bireyin yanı sıra adaletin uygulanması açısından da inkâr edilemez avantajları bulunan feragat, kural olarak Sözleşme’yi ihlâl etmez ([Deweer / Belçika](#), § 49).

(b) ŞARTLAR

60. Bu tür bir feragatin serbest, meşru ve açık olması kaydıyla; kişiler tahkim lehine mahkemeye başvuru haklarından feragat edebilirler ([Suda / Çek Cumhuriyeti](#), §§ 48-49). Demokratik bir toplumda mahkemeye başvuru hakkı o kadar büyük bir önem taşımaktadır ki; kişi salt mahkeme yargılamalarına bağlı bir usul esnasında ulaşılan bir anlaşmaya taraf olması nedeniyle söz konusu hakkın kullanımını kaybedemez (*aynı yerde*)⁷.

3. Adli Yardım

(a) ADLİ YARDIM SAĞLANMASI

61. 6 § 1 maddesi, “*medenî bir hakka*” ilişkin her uyuşmazlık için Devletin ücretsiz adli yardım sağlaması gerektiği anlamına gelmez ([Airey / İrlanda](#), § 26). Belli koşullar altında ceza yargılamalarında ücretsiz adli yardım alma hakkını güvence altına alan 6 § 3 (c) maddesi ile adli yardıma hiçbir atıfta bulunmayan 6 § 1 maddesi arasında açık bir ayırım vardır ([Essaadi / Fransa](#), § 30).

62. Bununla birlikte, Sözleşme, bilhassa mahkemeye erişim hakkı olmak üzere somut ve etkili hakları güvence altına almayı amaçlar. Dolayısıyla 6 § 1 maddesi, mahkemeye etkili erişim sağlanması açısından bu tür bir yardımın zaruri olduğu hallerde, Devleti bazen avukat yardımı sağlamaya mecbur bırakabilir ([Airey / İrlanda](#), § 26).

63. 6. maddenin dava tarafı bir bireye hukuki temsil sağlanmasını gerektirip gerektirmediği konusu, davanın kendine özgü koşullarına bağlıdır ([Airey / İrlanda](#), § 26; [McVicar / Birleşik Krallık](#), § 48; [Steel ve Morris / Birleşik Krallık](#), § 61). Belirlenmesi gereken konu, koşulların tamamı göz önünde bulundurularak, adli yardım sağlanmamasının başvuranı adil yargılanma hakkından mahrum bırakıp bırakmayacağı hususudur ([McVicar / Birleşik Krallık](#), § 51).

64. 6. maddenin adli yardım sağlanması yönünde bir gereklilik içerip içermediği sorusu, diğer etkenler arasında, şunlara bağlıdır:

- başvuran açısından söz konusu olan şeyin önemi ([Steel ve Morris / Birleşik Krallık](#), § 61);

⁷ Bk. ayrıca *Duruşmanın Aleniyeti* bölümü.

- ilgili kanun veya usulün karmaşıklığı ([Airey / İrlanda](#), § 24);
- başvuranın kendisini etkili bir şekilde temsil etme kapasitesi ([McVicar / Birleşik Krallık](#), §§ 48-62; [Steel ve Morris / Birleşik Krallık](#), § 61; [P., C. ve S. / Birleşik Krallık](#), § 100);
- avukat tarafından temsil edilme konusunda yasal bir şartın varlığı ([Airey / İrlanda](#), § 26; [Gnahoré / Fransa](#), § 41 son cümle).

65. Bununla birlikte, söz konusu hak mutlak değildir ve bu nedenle, önceki paragrafta bahsedilen hususlara ek olarak bilhassa aşağıdaki hususlara istinaden, adli yardım sağlanması konusunda belli bazı koşulların düzenlenmesine izin verilebilir:

- dava tarafının mali durumu ([Steel ve Morris / Birleşik Krallık](#), § 62);
- dava tarafının yargılamaalarda başarılı olma ihtimali ([Steel ve Morris / Birleşik Krallık](#), § 62). Dolayısıyla, adli yardım sağlanmasına uygun uyumsuzlukları ayırt eden bir adli yardım sistemi olabilir. Bununla birlikte, yasa koyucu tarafından belirlenen sistem bireylere onları keyfilikten koruyacak maddi güvenceler sunmalıdır ([Gnahoré / Fransa](#), § 41; [Essaadi / Fransa](#), § 36; [Del Sol / Fransa](#), § 26; [Bakan / Türkiye](#), § 76 ve mahkemeye başvurma hakkının özüne zarar verilmesine ilişkin [Aerts / Belçika](#) kararına atıfla § 75). Bu nedenle, bir Devlet içerisindeki adli yardım sisteminin niteliğine dikkat edilmesi ([Essaadi / Fransa](#), § 35) ve yetkililer tarafından seçilen yöntemin Sözleşme'yle uyumlu olup olmadığının teyit edilmesi ([Santambrogio / İtalya](#), § 52; [Bakan / Türkiye](#), §§ 74-78; [Pedro Ramos / İsviçre](#), §§ 41-45) önemlidir.

66. Mahkemelerin adli yardım sağlanmaması için gerekçeler sunması ve adli yardım taleplerini titizlikle ele alması esastır ([Tabor / Polonya](#), §§ 45-46; [Saoud / Fransa](#), §§ 133-136).

67. Ayrıca, yabancı gerçek kişilere adli yardım sağlanmaması 6. maddeye aykırı değildir ([Granos Organicos Nacionales S.A. / Almanya](#), §§ 48-53).

(b) SAĞLANAN ADLİ YARDIMIN ETKİNLİĞİ

68. Devlet, resmî olarak atanan avukatın eylemlerinden sorumlu değildir. Avukatlık mesleğinin Devletten bağımsız olmasından ([Staroszczyk / Polonya](#), § 133), avukat ister bir adli yardım sistemi kapsamında atanmış isterse ücreti kişi tarafından karşılanmış olsun, savunmanın idaresi temelde davalı ile avukatı arasında bir konudur. Dolayısıyla savunmanın idaresi, özel durumlar haricinde, Devletin Sözleşme kapsamında sorumluluğunu doğuramaz ([Tuziński / Polonya](#) (k.k.)).

69. Buna karşın, bir tarafı temsil etmesi için avukat görevlendirilmesi, tek başına etkin yardım güvencesi sağlamaz ([Siatkowska / Polonya](#), §§ 110 ve 116). Adli yardım sağlanması amacıyla atanan avukat, uzun süre eyleme geçmekten alıkonulabilir veya görevlerini yerine getiremeyebilir. Eğer durum kendilerine ihbar edilmişse, yetkili ulusal makamlar söz konusu avukatı değiştirmelidir; şayet değiştirmezlerse, dava tarafı ücretsiz adli yardım sağlanmasına karşın uygulamada etkin yardımdan yoksun kalır ([Bertuzzi / Fransa](#), § 30).

70. Bir yanda adalete erişim hakkının etkin bir şekilde kullanılması, öte yanda ise avukatlık mesleğinin bağımsızlığı arasında gerekli dengeyi sağlamak her şeyden önce Devletin sorumluluğudur. Mahkeme, adli yardım kapsamında sağlanan bir avukatın herhangi bir şekilde harekete geçmeyi reddetmesinin belli kalite şartlarını sağlaması gerektiğini açık bir biçimde vurgulamıştır. Bu şartlar, adli yardım sistemindeki eksikliklerin bireyleri hakları olan mahkemeye “somut ve etkili” erişim hakkından yoksun bıraktığı hallerde karşılanmamış olur ([Staroszczyk / Polonya](#), § 135; [Siatkowska / Polonya](#), § 114 – ihlal).

III. KURUMSAL GEREKLİLİKLER

6 § 1 Maddesi

“Herkes, medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin uyuşmazlıklar açısından ... esas hakkında karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, davasının... görülmesini isteme hakkına sahiptir.”

1. Mahkeme Kavramı

(a) ÖZERK KAVRAM

71. Bir Devletin mahkemelerinden biri şeklinde sınıflandırılmamış olan bir makam, 6 § 1 maddesinin amaçları doğrultusunda, ifadenin maddi anlamıyla “mahkeme” kavramı içerisine girebilir ([Sramek / Avusturya](#), § 36).

72. Bir mahkeme veya yargı mercii, yargılama fonksiyonu dikkate alınarak, bir başka deyişle, uyuşmazlıkları hukuk kurallarını göz önünde bulundurarak çözümlene kapasitesi ve devamlı somut kuralların uygulanması açısından ifadenin maddi bakımına göre nitelendirilir ([Sramek / Avusturya](#), § 36; [Kıbrıs / Türkiye](#) [BD], § 233).

73. Mahkeme kavramının doğasında karar verme yetkisi vardır. Yargılamalar, 6 § 1 maddesinin gerektirdiği üzere, “*uyuşmazlık konularının bir mahkeme tarafından hükme bağlanmasını*” temin etmelidir ([Bentham / Hollanda](#), § 40).

74. Bu sebeple, bağlayıcı gücü olmaksızın sadece istişari görüşte bulunma yetkisi, bu görüşler davalara büyük bir çoğunluğunda izlense dahi (*aynı yerde*), yeterli değildir.

75. 6 § 1 maddesinin amaçları doğrultusunda bir “mahkeme”, ilgili ülkenin standart yargı sistemi içerisine dâhil edilmiş bir mahkeme olmak zorunda değildir. Olağan mahkeme sistemi dışında gereğince ele alınabilecek özel bir dava konusuna bakmak üzere kurulmuş olabilir. 6 § 1 maddesine uygunluğun sağlanması bakımından önemli olan, gerek maddi gerekse usuli olmak üzere, uygulamadaki güvencelerdir ([Rolf Gustafson / İsveç](#), § 45).

76. Dolayısıyla, bir “mahkeme”, daimi surette uygun güvenceleri sunması kaydıyla, sınırlı sayıda özel konuyu hükme bağlamak üzere tesis edilmiş bir organdan oluşabilir (bir tahkim mahkemesi bağlamında - [Lithgow ve Diğerleri / Birleşik Krallık](#), § 201).

77. Pek çok görev (idare, düzenleme, hüküm verme, tavsiyede bulunma ve disiplin) yerine getirmesi, tek başına, bir kurumun “mahkeme” olmasına engel teşkil edemez ([H. / Belçika](#), § 50).

78. “Mahkeme” kavramının doğasında, adli olmayan bir makam tarafından ve bir tarafın zararına değiştirilmesi mümkün olmayan bağlayıcı bir karar verme yetkisi bulunmaktadır ([Van de Hurk / Hollanda](#), § 45). Hukukun üstünlüğü ilkesinin temel unsurlarından biri, *diğerleri arasında*, mahkemeler nihayetinde bir meseleyi hükme bağladıklarında, kararlarının doğruluğunun sorgulanmamasını gerektiren hukuki belirlilik ilkesidir ([Brumarescu / Romanya](#) [BD], § 61).⁸

79. Bir “mahkeme” ayrıca bir dizi başka şartları da karşılamalıdır – başta yürütmeden olmak üzere bağımsızlık; tarafsızlık; üyelerinin görev süreleri; usul tarafından sağlanan güvenceler – ki bunların bazıları 6 § 1 maddesi içerisinde yer almaktadır ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), § 55; [Kıbrıs / Türkiye](#) [BD], § 223). Nitekim gerek bağımsızlık gerekse tarafsızlık, “mahkeme” kavramının temel bileşenleridir.⁹

⁸ Bk. ayrıca *Kararların İcrası* bölümü.

⁹ Bk. *Bağımsızlık ve Tarafsızlık* bölümleri.

80. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi anlamında, “mahkeme” statüsüne sahip olduğu kabul edilen organ **örnekleri** şunları içerir:

- bölgesel taşınmaz kıymet takdir komisyonu: [Sramek / Avusturya](#), § 36;
- cezai bakımdan zararların tazmin komisyonu: [Rolf Gustafson / İsveç](#), § 48;
- ormancılık uyuşmazlıkları çözüm komisyonu: [Argyrou ve Diğerleri / Yunanistan](#), § 27.

(b) YARGI YETKİSİNİN DÜZEYİ

81. 6 § 1 maddesi Sözleşmeciler Devletleri temyiz mahkemeleri veya Yargıtay tesis etmeye mecbur kılmıyorsa da; bu tür mahkemeler tesis eden bir Devletin, hukuka tabi kişilerin bu mahkemeler önünde 6 § 1 maddesi içerisinde yer alan temel güvencelerden yararlanmasını temin etmesi gerekir ([Platakou / Yunanistan](#), § 38):

- *özel değerlendirme*: bununla birlikte 6 § 1 maddesinin temyiz mahkemelerine veya Yargıtay nasıl uygulanacağı, ilgili yargılamaların özel durumlarına bağlıdır. Usuli açıdan temyize ilişkin kabul edilebilirlik koşulları, sıradan bir temyize kıyasla daha katı olabilir ([Levages Prestations Services / Fransa](#), § 45);
- *genel değerlendirme*: iç hukuk düzeninde yürütülen yargılamaların tümü göz önünde bulundurulmalıdır ([Levages Prestations Services / Fransa](#); §§ 44-45). Sonuç olarak, bazı durumlarda daha üst veya en üst konumda bulunan mahkeme, Sözleşme hükümlerinden birine ilişkin ve başlangıçta görülen ihlali ortadan kaldırır ([Haan / Hollanda](#), § 54).

82. İnsan haklarının korunmasıyla tamamen bağdaşan esneklik ve etkililik gereksinimleri, 6. maddenin koşullarını her yönüyle karşılamayan idari veya mesleki kurumlara ve *evleviyetle* yargı organlarına önceden müdahale edilmesini haklı çıkarabilir ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), § 51). Bu kurumlar önündeki yargılamalar, 6. madde güvencelerini sağlayan ve “tam yargı yetkisini haiz yargı organının müteakip denetimine tabi” ise, Sözleşme’ye ilişkin herhangi bir ihlal söz konusu olmaz ([Zumtobel / Avusturya](#), §§ 29-32; [Bryan / Birleşik Krallık](#), § 40).

83. Benzer şekilde, hüküm verme görevinin meslek disiplin kurullarına verilmiş olması *başlı başına* Sözleşme’yi ihlal etmez. Bununla birlikte, bu tür durumlarda Sözleşme en azından şu iki sistemden birini gerektirir: meslek disiplin kurullarının kendisinin 6 § 1 maddesinin gereklerini yerine getirmesi veya bu gerekleri yerine getirmemekle birlikte 6 § 1 maddesinde öngörülen güvenceleri sağlayan ve “tam yargı yetkisini haiz bir yargı organının” müteakip denetimine tabi olmasıdır ([Albert ve Le Compte / Belçika](#), § 29; [Gautrin ve Diğerleri / Fransa](#), § 57).

84. Bu doğrultuda Mahkeme, 6 § 1 maddesi uyarınca bu maddenin gereklerini karşılamayan idari makamların kararlarının “tam yargı yetkisini haiz bir yargı organının” müteakip denetimine tabi olması gerektiğini devamlı olarak yinelemiştir ([Ortenberg / Avusturya](#), § 31).¹⁰

(c) TAM YARGI YETKİSİNİ HAİZ MAHKEME TARAFINDAN DENETİM

85. 6 § 1 maddesi anlamında, ancak tam yargı yetkisini haiz bir kurum “mahkeme” sıfatını hak eder ([Beaumartin / Fransa](#), § 38). 6 § 1 maddesi mahkemelerin etkili bir adli denetim gerçekleştirmesini gerektirir ([Obermeier / Avusturya](#), § 70). Bir mahkemenin tam yetki kullanması gerektiği ilkesi, onun yargı işlevinin unsurlarından hiçbirini bırakmamasını gerektirir ([Chevrol / Fransa](#), § 63).

86. Söz konusu “mahkeme”, önündeki uyuşmazlıkla ilgili olarak maddi gerçekliğe ve hukuka ilişkin tüm sorunları inceleme yetkisine sahip olmalıdır ([Terra Woningen B.V. / Hollanda](#), § 52).

87. Bununla birlikte, hukukun bazı özel alanları (örneğin şehir ve ülke planlaması alanında)

¹⁰ Bk. ayrıca *Hakkaniyet* bölümü.

vardır ki; bu alanlarda mahkemelerin olgulara ilişkin sınırlı yargı yetkisi bulunur; ancak mahkemeler, olaylar hakkında keyfi veya akıldışı bir çıkarıma dayanması halinde idari makamların kararını bozabilir. Daha genel olarak, bu durum idari kararlar üzerindeki denetimin kapsamı sorununu ortaya çıkarır ([Bryan / Birleşik Krallık](#), §§ 44-47; [Crompton / Birleşik Krallık](#), §§ 70-73).

88. İçtihatlar, denetimin Sözleşme'nin amaçları doğrultusunda “tam yargı yetkisini” haiz bir organ tarafından yürütülüp yürütülmediğinin değerlendirilmesine yönelik bazı ölçütler belirlemiştir ([Sigma Radio Television Ltd. / Kıbrıs](#), §§ 151-157). Dolayısıyla, söz konusu adli organın yeterli denetimde bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla, aşağıdaki üç ölçütün birlikte göz önünde bulundurulması gerekir:

- hakkında itirazda bulunulan kararın konusu:

- idari karar maddi gerçekliğe ilişkin basit bir sorun ile ilgiliyse, mahkemenin denetiminin, özel teknik bilgi gerektiren bir uzmanlık alanını ilgilendiren bir karara kıyasla daha derin olması gerekecektir;
- Avrupa'daki mevcut sistemler olgusal sorunların incelenmesi konusunda mahkemelerin yetkisini sınırlamakta, buna karşın mahkemelerin kararı çeşitli gerekçelerle bozmasına mani olmamaktadır. İçtihatlar, bu durumu tartışma konusu yapmamaktadır.

- karara ne şekilde ulaşıldığı: ilgili idari makam önündeki usuli güvenceler nelerdi?

- eğer davacı idari dava sırasında 6. madde koşullarından birçoğunu karşılayan usuli güvencelerden yararlanmışsa, bu durum sonrasında daha hafif bir adli denetimde bulunulmasını haklı kılabilir ([Bryan / Birleşik Krallık](#), §§ 46-47; [Holding & Barnes Plc / Birleşik Krallık](#) (k.k.)).

- istenen ve gerçekte sahip olunan temyiz araçları dâhil olmak üzere uyumsuzluğun içeriği ([Bryan / Birleşik Krallık](#), § 45):

- karar, davacının tüm iddialarını, hiçbirini reddetmeksizin ve reddedilmeleri halinde açık gerekçeler sunmak suretiyle, noktası noktasına esas yönünden inceleyebilmelidir. Olgulara gelince mahkeme, *davacının davası açısından önemli olan* olguları yeniden inceleyebilmelidir. Dolayısıyla, eğer davacı yalnızca usule ilişkin iddialarda bulunursa, sonradan mahkemeyi olgular hakkında hüküm vermediği için eleştiremez ([Potocka ve Diğerleri / Polonya](#), § 57).

89. **Örneğin**, bir mahkemenin, önündeki uyumsuzluğun çözümlenmesi açısından önem arz eden maddi gerçekliğe ilişkin kimi meseleler hakkında bağımsız olarak hükümde bulunmayı reddetmesi, 6 § 1 maddesinin ihlal edilmesi anlamına gelebilir ([Terra Woningen B.V. / Hollanda](#), §§ 53-55). Şayet mahkeme uyumsuzluğun ana konusu hakkında karar verme yetkisine sahip değilse de aynı durum geçerlidir ([Tsfayo / Birleşik Krallık](#), § 48). Bu tür durumlarda, davanın sonucu açısından belirleyici olan konu, bağımsız yargı incelemesine tabi tutulmaz.

90. Bir itiraz gerekçesinin uygun bulunması durumunda, denetimi gerçekleştiren mahkeme, hakkında itirazda bulunulan kararı bozma ve yeni bir karar alma ya da davayı karara bağlanması için aynı veya farklı bir organa iade etme yetkisine sahip olmalıdır ([Kingsley / Birleşik Krallık](#) [BD], §§ 32, 34).

91. Olgular, idari makam tarafından, 6 § 1 maddesinin koşullarının çoğunu karşılayan yarı yargısal bir dava esnasında tespit edildiğinde; bu şekilde tespit edilen olgular veya idarenin bu olgulardan yaptığı çıkarımlar hakkında herhangi bir itiraz olmadığında ve yargıç davacının diğer itiraz iddialarını noktası noktasına ele aldığı anda; temyiz mahkemesince yürütülen denetimin kapsamının 6 § 1 maddesi açısından yeterli olduğu kabul edilir ([Bryan / Birleşik Krallık](#), §§ 44-47).

92. Aşağıda “tam yargı yetkisini” haiz olduğu düşünülmeyen adli organlara bazı **örnekler** verilmektedir:

- salt idari makamlarca kullanılan takdirin yasanın amaç ve konusuna uygun bir şekilde kullanıp kullanmadığını belirlemeye yetkili kılınmış idari mahkeme ([Obermeier / Avusturya](#),

§ 70);

- cezanın kusurla orantılı olup olmadığını değerlendirme yetkisi olmaksızın, meslek kuruluşlarının disiplin bölümlerine ait kararların temyizini inceleyen mahkeme (tıp derneği bağlamında [Diennet / Fransa](#), § 34 ve topograflar birliği bağlamında [Merigaud / Fransa](#), § 69);
- hakkında itiraz bulunan yargılamaları yalnızca Anayasa'ya uygunluğu açısından tahkik edebilen Anayasa Mahkemesi ki; bu durum onun ilgili tüm olguları incelemesine izin vermez ([Zumtobel / Avusturya](#), §§ 29-30);
- kendi içtihadı uyarınca, antlaşmaların uygulanabilirliği ile ilgili olarak önüne getirilen sorunu çözmek için – aynı zamanda yürütmenin de temsilcisi – bir dış otorite olarak bakanın görüşünü, söz konusu görüşü tarafların eleştirisi veya tartışmasına açmaksızın, takip etmekle yükümlü *Danıştay*. Bakanın yargılamaların neticesi açısından belirleyici olan müdahalesi, başvuranın itirazına açık değildi; dahası başvurana bakana verdiği cevabın dayanağının mahkeme tarafından incelenmesini talep etme fırsatı da tanınmamıştı ([Chevrol / Fransa](#), §§ 81-82).

93. Buna karşın:

- [Chaudet / Fransa](#) davasında *Danıştay*, adli denetim için önüne gelen bir başvuru hakkında ilk ve son derece mahkemesi olarak karar vermiştir. Bu davada *Danıştay* “tam yargı yetkisini” haiz değildi; olsaydı sivil havacılık sağlık kurulunun kararı yerine kendi kararını koyabilirdi. Bununla birlikte, dava dosyasından, gerek maddi gerçekliğe dayalı gerekse hukuki gerekçelerle başvuran tarafından ileri sürülen hususların tümünü ele almış ve taraflarca önünde tartışılan sağlık raporu sonuçlarının tümünü göz önünde bulundurarak sağlık dosyasındaki tüm delilleri değerlendirmiş olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Mahkeme bu nedenle başvuranın davasının 6 § 1 maddesinin gerekliliklerine uygun olarak incelenmiş olduğuna karar vermiştir (§§ 37-38);
- [Zumtobel / Avusturya](#) davasında Mahkeme, Avusturya İdare Mahkemesinin yalnızca idari makamların takdir yetkisi içerisinde yer almayan konularla ilgili olarak 6 § 1 maddesinin gerekliliklerini karşılamış ve iddiaları, noktası noktasına ve bu iddialara yanıt verirken ve çeşitli olguları araştırırken hiçbir zaman yetkisizlik kararı vermek zorunda kalmaksızın esas yönünden incelemiş olduğuna karar vermiştir (§§ 31-32) – benzer şekilde [Ortenberg / Avusturya](#), §§ 33-34; [Fischer / Avusturya](#), § 34).
- [McMichael / Birleşik Krallık](#) davasında, Şerif Mahkemesinin bir çocuğun evlatlık edinilebileceği yönündeki kararı İskoçya Yüksek Hukuk Mahkemesi önünde temyiz edilebilmekteydi. Yüksek Hukuk Mahkemesi, bu konuda tam yargı yetkisine haizdir; normalde Şerif'in maddi bulgularına dayanarak hareket eder; ancak bu şekilde hareket etmeye mecbur değildir. Gerekirse kendi delil toplayabilir veya davayı, nasıl hareket etmesi gerektiğine dair talimatlarla birlikte, Şerif'e iade edebilir (§ 66). Şerif Mahkemesi ayrıca, çocuk duruşmalarında verilen kararlar aleyhindeki itirazları incelemede de tam yargı yetkisine sahiptir; davayı gerek esas yönünden gerekse usule aykırılıklar açısından incelemeye yetkili kılınmıştır (§ 82);
- [Potocka ve Diğerleri / Polonya](#) davasında, Yüksek İdare Mahkemesinin yargı yetkisinin kapsamı, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda belirtildiği şekliyle, hakkında itirazda bulunulan idari kararların hukuka uygunluğunun değerlendirilmesiyle sınırlıydı. Bununla birlikte mahkeme, bir kararın alınmasıyla sonuçlanan yargılamalarda adillığe ilişkin usuli gerekliliklerin karşılanmamış olduğu tespit edilmişse, söz konusu kararı kısmen veya tümüyle iptal etme yetkisine de sahipti. Yüksek İdare Mahkemesinin gerekçesi, mahkemenin gerçekte davanın yerindeliğini incelemiş olduğunu göstermektedir. İncelemesini, başvuranların başvurusundaki şekli ve maddi hatalar ışığında, hakkında itirazda bulunulan kararların onanması gerektiğine hükmetmekle sınırlaması mümkündüyse de; mahkeme, başvuranların

esasa ilişkin tüm itirazlarını noktası noktasına dikkate almış, öne sürdüğü hususları yanıtlamada veya ilgili olguların doğruluğunu araştırmada hiçbir zaman yetkisizlik kararı almak zorunda kalmamıştır. Mahkeme dikkatle gerekçelendirilmiş bir karar vermiştir ve başvuranların davanın neticesi açısından önem arz eden iddiaları derin bir incelemeden geçirilmiştir. Buna göre Yüksek İdare Mahkemesinin gerçekleştirdiği denetimin kapsamı 6 § 1 maddesinin gerekliliklerinin karşılanması açısından yeterli olmuştur (§§ 56-59).

(d) KARARLARIN İCRASI

• Kesinleşmiş ve Bağlayıcı bir Yargı Kararının İvedilikle İcra Edilmesini İsteme Hakkı

94. 6 § 1 maddesi, kesinleşmiş ve bağlayıcı yargı kararlarının uygulanmasını (daha üst bir mahkemenin denetimine tabi olabilecek kararların uygulanmasından farklı olarak) koruma altına alır (*Ouzounis ve Diğerleri / Yunanistan*, § 21).

95. Hangi mahkeme tarafından verilmiş olursa olsun, bu tür kararların icra edilmesini isteme hakkı, “mahkemeye başvuru hakkının” ayrılmaz bir parçasıdır (*Hornsby / Yunanistan*, § 40; *Scordino / İtalya* (No. 1) [BD], § 196). Aksi halde 6 § 1 maddesi güvencelerinin tüm faydalı neticeleri ortadan kalkar (*Burdov / Rusya*, §§ 34 ve 37).

96. Bu durum, idari uyuşmazlık bağlamında daha da büyük bir öneme sahiptir. Gerçekte davacı, Devletin en üst idari mahkemesi önünde iptal başvurusunda bulunmak suretiyle, yalnızca hakkında itirazda bulunulan kararın iptalini değil, aynı zamanda ve her şeyden önce söz konusu kararın neticelerinin ortadan kaldırılmasını talep etmektedir.

97. Dolayısıyla davacının etkili bir şekilde korunması ve hukuka uygunluğun yeniden sağlanması, idari makamların kararı icra etme yükümlülüğünün olmasını gerektirir (*Hornsby / Yunanistan*, § 41; *Kyrtatos / Yunanistan*, §§ 31-32).

98. Bu nedenle, kesin bir kararın icrasında belli bir gecikme olmasının özel koşullar altında haklı gerekçelere dayandırılması mümkünse de; gecikme, davacının kararın icra edilmesini isteme hakkına hanel getirecek nitelikte olmamalıdır (*Burdov / Rusya*, §§ 35-37).

99. Anlaşıldığı üzere icra; tam ve eksiksiz olmalı ve kısmi olmamalıdır (*Matheus / Fransa*, § 58; *Sabin Popescu / Romanya*, §§ 68-76) ve engellenmemeli, hükümsüz kılınmamalı ya da gereğinden fazla geciktirilmemelidir (*Immobiliare Saffi / İtalya* [BD], § 74).

100. Bir makamın, üst mahkeme tarafından verilen bir kararı dikkate almayı reddetmesi de – ki bu da aynı grup yargılamalar kapsamında bir dizi kararın ardı ardına iptal edilmesine yol açabilir - 6 § 1 maddesine aykırıdır (*Turczanik / Polonya*, §§ 49-51).

101. Bağlayıcı bir kararın icrasında makul olmayan derecede bir gecikme, Sözleşme ihlaline yol açabilir. Bu gecikmenin makul olup olmadığı özellikle icra usulünün karmaşıklığı, başvuranın ve yetkili makamların davranışı ve mahkeme tarafından hükmedilen tazminatın miktarı ve mahiyeti göz önünde bulundurularak belirlenmelidir (*Raylyan / Rusya*, § 31).

102. **Örneğin** Mahkeme, kesinleşmiş ve icraya konulabilir bir yargı kararını uygulamak üzere gerekli önlemleri almaktan beş yıldan fazla bir süre boyunca kaçınarak, ulusal makamların 6 § 1 maddesi hükümlerinin tüm faydalı neticelerini ortadan kaldırmış olduğuna karar vermiştir (*Hornsby / Yunanistan*, § 45).

103. Bir başka davada, kurumların bir kararı icra etmede geçirdiği toplam dokuz aylık sürenin, koşullar göz önünde bulundurulduğunda, aşırı olmadığına karar verilmiştir (*Moroko Rusya*, §§ 43-45).

104. Mahkeme; yetkililerin, bir kiracı aleyhindeki tahliye kararının icrasında yaklaşık dört yıl süreyle polis desteğinden yararlanmayı reddetmesi (*Lunari / İtalya*, §§ 38-42) veya yasa koyucunun bir kiracının tahliyesine ilişkin müdahalesi sonucu – ki hakkında itirazda bulunulan kanun hükümleri söz konusu kararın tüm faydalı neticelerini ortadan kaldırmıştır -altı yılı aşkın süreyle

yürütmenin durdurulması nedeniyle (*Immobiliare Saffi / İtalya* [BD], §§ 70 ve 74) 6 § 1 maddesi kapsamında güvence altına alınan mahkemeye başvuru hakkının ihlal edilmiş olduğuna karar vermiştir.

105. Hukuki süreç sonunda Devlet aleyhinde alacak elde eden bir kişi, ayrıca icra davası açmak zorunda değildir (*Burdov / Rusya* (No. 2), § 68). Devlet aleyhindeki bir kararın icrasının temin edilmesi, söz konusu kararın bağlayıcı ve icraya konulabilir hale geldiği tarihten itibaren (*Burdov / Rusya* (No. 2), § 69), Devletin makamlarına düşer (*Yavorivskaya / Rusya*, § 25).

106. Devlet karşısında haklı bir alacak elde eden ilgililerin, bir kararın icrasını sağlamak veya hızlandırmak için belli usuli adımlar atmaları gerekebilir. Bununla birlikte, alacaklıların işbirliğinde bulunması zorunluluğu, kesin surette gerekli olanın ötesine geçmemeli ve yetkililerin yükümlülüklerini azaltmamalıdır (*Burdov / Rusya* (No. 2), § 69).

107. Dolayısıyla, icra davasının ardından başvurana ödenmesi gereken tutarların geç ödenmesi, ulusal makamların uzun bir süre karara uymayı reddetmesini telafi edemez ve yeterli tazmin sağlamaz (*Scordino / İtalya* (No. 1) [BD], § 198).

108. Mahkeme ayrıca, yetkililerin, başvuran lehine verilmiş ve icraya konulabilir bir kararın icrası için dava açılması amacıyla, başvurandan mali durumunu dikkate almaksızın masraflar için bir ön ödeme talep etme yönündeki tutumunun ilgiliye aşırı bir külfet bindirdiğine ve başvuranın mahkemeye erişim hakkını söz konusu hakkın özüne hanel getirecek derecede kısıtladığına karar vermiştir (*Apostol / Gürcistan*, § 65).

109. Davacı, kendisine konut sağlanmasına (*Teteriny / Rusya*, § 35) veya uğranılan zararlar için tazminat ödenmesine hükmeden kesin bir kararın makul bir süre içindeki faydasından, iç hukukta yürütülen icra davasının karmaşıklığı veya Devletin bütçe sistemi ne olursa olsun, yoksun bırakılamaz (*Burdov / Rusya*, § 35). Devlet, söz konusu kararın icra edilmemesini mazur göstermek üzere mali güçlükleri veya diğer kaynak yetersizliklerini gerekçe olarak ileri süremez (*Burdov / Rusya*, § 35; *SARL Amat-G ve Mebaghichvili / Gürcistan*, § 47; *Scordino / İtalya* (No. 1) [BD], § 199). Devlet, kararın icra edilmeyişini açıklamak üzere ikame konut yokluğunu da ileri süremez (*Prodan / Moldova*, § 53).

110. Devletten alacaklar (*Burdov / Rusya* (No. 2), §§ 68 ve 69 ve §§ 72 ve sonraki paragraflar) ile kişiden alacaklar arasında bir ayırım yapılmalıdır; “özel” bir borçlunun aczi sonucunda icraya konulabilir bir borcun ödenmemesi nedeniyle Devlet sorumlu tutulamaz (*Sanglier / Fransa*, § 39, *Ciprova / Çek Cumhuriyeti* (k.k.); *Cubănit / Romanya* (k.k.)). Bununla birlikte Devletlerin, özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklarda kesinleşmiş kararların icrasına yönelik, hukukta olduğu gibi uygulamada da etkili bir sistem kurma konusunda pozitif yükümlülüğü vardır (*Fuklev / Ukrayna*, § 84). Dolayısıyla, icra işlemlerine dâhil olan kamu makamlarının gerekli itina göstermemesi ve hatta icraya mani olması durumunda Devletin sorumluluğu söz konusu olabilir (*Fuklev / Ukrayna*, § 67). Kamu erkini kullananların ulusal makamlar olması itibarıyla (*Ruianu / Romanya*, §§ 72 ve 73) icra konusunda sahip oldukları yükümlülükler göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu makamlar tarafından kararın icrasını temin etmek üzere alınan önlemlerin bu amaç bakımından uygun ve yeterli olması gerekir (*aynı yerde*, §§ 72-73).

111. Bu nedenle **örneğin**, Mahkeme, (özel) bir üçüncü tarafın, kesinleşmiş ve icraya konulabilir yargı kararlarını uygulamaya yetkili makamlarla işbirliğinde bulunmaması konusunda müeyyidelere bulunmaktan imtina ederek, ulusal makamların 6 § 1 maddesi hükümlerinin tüm faydalı neticelerini ortadan kaldırmış olduğuna karar vermiştir (*Pini ve Diğerleri / Romanya*, §§ 186-188; somut davada iki çocuğun yaşadığı özel bir kurum, çocukların evlat edinilmesi yönündeki mahkeme kararlarının icrasına üç yılı aşkın bir süre boyunca mani olmuştur).

112. Bununla birlikte, Devletin özel bir kişinin bir mahkeme kararına uymasını temin etmek üzere kanunun öngördüğü tüm adımları attığı hallerde, alacaklının yükümlülüklerine uymayı reddetmesinden Devlet sorumlu tutulamaz (*Fociac / Romanya*, §§ 74 ve 78).

113. Son olarak, mahkemeye başvurma hakkı benzer şekilde icra sürecine erişim hakkını, yani icra sürecinin başlatılması hakkını da korur (*Apostol / Gürcistan*, § 56).

• Kesinleşmiş Bir Yargı Kararının Yerindeliliğinin Sorgulanmamasını İsteme Hakkı

114. Bundan başka, adil yargılanma hakkı hukukun üstünlüğü ilkesi ışığında yorumlanmalıdır. Hukukun üstünlüğü ilkesinin temel veçhelerinden biri, hukuki belirlilik ilkesidir ki (*Okyay ve Diğerleri / Türkiye*, § 73); bu da *diğerleri arasında* mahkemelerin bir meseleyi kesin olarak hükme bağladığı durumlarda, kararlarının yerindeliliğinin sorgulanmamasını gerektirir (*Brumarescu / Romanya* [BD], § 61; *Agrokompleks / Ukrayna*, § 148).

115. Sürekli olarak yerindeliliği sorgulanması muhtemel ve devamlı olarak iptal edilme riski taşıyan nihai kararlarla öne çıkan yargı sistemleri, 6 § 1 maddesine aykırıdır (*Sovtransavto Holding / Ukrayna*, §§ 74, 77 ve 82; somut davada bir *itiraz* davası söz konusuydu; buna göre Yüksek Tahkim Mahkemesi Başkanı, Başsavcısı veya vekilleri, iptal başvurusunda bulunmak suretiyle kesinleşmiş bir yargı kararına itiraz etme konusunda takdir yetkisine sahiptir).

116. İster yargıçlar ve yürütme mensupları (*Tregubenko / Ukrayna*, § 36) isterse adli olmayan makamlar (*Agrokompleks / Ukrayna*, § 150-151) tarafından olsun, kararların yerindeliliğinin bu şekilde sorgulanması kabul edilemez.

117. Kesinleşmiş bir kararın yerindeliliği, *ancak, adli bir hata gibi önemli ve zorlayıcı nitelikteki koşulların gerektirdiği hallerde sorgulanabilir* (*Ryabykh / Rusya*, § 52).

2. Yasayla Kurulmuş Olma

118. Sözleşmenin özünde yer alan hukukun üstünlüğü ilkesi ışığında, AİHM “*Mahkemenin*” daima “*yasayla kurulmuş olma*” kriterini taşıması gerektiğini, aksi halde mahkemelerin bireysel davaları çözümlene noktasında demokratik bir toplumda gerekli olan meşruiyetten yoksun olacağını değerlendirmektedir (*Lavents / Letonya*, § 81).

119. “*Yasayla kurulmuş olma*” ifadesi, *yalnızca bir “mahkemenin”* varlığının yasal dayanağıyla değil, aynı zamanda mahkemenin, kendisini düzenleyen özel kurallara uymasıyla da ilgilidir (*Sokurenko ve Strygun / Ukrayna*, § 24). Tanım itibariyle bir mahkemenin yasallığı, aynı zamanda oluşumunu da kapsamalıdır (*Buscarini / San Marino* (k.k.)). Yargıçların görev sürelerinin, yasal görev sürelerinin sona ermesinin ardından yeniden atanmalarına kadar zımnen süresiz olarak uzatılması uygulamasının, “*yasayla kurulmuş bir mahkeme*” olma ilkesine aykırı olduğuna karar verilmiştir (*Oleksandr Volkov / Ukrayna*, § 151). Yargıçların atanmasını düzenleyen usullerin, bir teamüllere indirgenmesi mümkün değildir (*aynı yerde*, §§ 154-156).

120. Dolayısıyla 6 § 1 maddesi anlamında “*yasa*”, yalnızca adli kurumların kurulmasını ve yetki alanını öngören mevzuatı değil, aynı zamanda ihlal edilmesi bir veya daha fazla sayıda yargıcın bir davanın incelenmesine katılımını usulsüz kılan diğer her tür iç hukuk hükmünü de içerir (*DMD Group A.S. / Slovakya*, § 59). Bu, bilhassa, bir “*mahkeme*” üyelerinin bağımsızlığına, görev sürelerinin uzunluğuna, tarafsızlıklarına ve usuli güvencelerin varlığına ilişkin hükümleri içerir (*Gurov / Moldova*, § 36).

121. İlke olarak bir mahkemenin bu iç hukuk hükümlerine riayet etmemesi, 6 § 1 maddesinin ihlaline yol açar (*DMD Group A.S. / Slovakya*, § 61). Dolayısıyla Mahkeme, bu anlamda iç hukuk kurallarına uyulup uyulmadığı konusunda karar verme yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, iç hukuk hükümlerinin yorumlanmasının öncelikli olarak ulusal mahkemelerin görevi olduğu ilkesi göz önünde bulundurulduğunda Mahkeme, mevzuata ilişkin açık bir ihlal olmadığı takdirde ulusal mahkemelerin yorumunu sorgulamaması gerektiği kanaatindedir (*DMD Group A.S. / Slovakya*, § 61). Hiçbir açıklama olmaksızın, yasaları kasten ihlal etmek suretiyle alışıl gelmiş yargı sınırlarını aşan bir mahkeme, söz konusu yargılamalarda “*yasayla kurulmuş bir mahkeme*” değildir (*Sokurenko ve Strygun / Ukrayna*, §§ 27-28).

122. 6 § 1 maddesine “*yasayla kurulmuş*” ifadesinin eklenmesindeki amaç, yargı sistemi teşkilatının yürütmenin takdirine bırakılmasından kaçınılması ve bu konunun Parlamento’dan çıkan

bir yasayla düzenlenmesini temin etmektir ([Savino ve Diğerleri / İtalya](#), § 94).

123. Hukukun yazılı olduğu ülkelerde, yargı sistemi teşkilatı adli mercilerin takdirine de bırakılmaz; bununla birlikte bu durum, mahkemelerin ilgili iç mevzuatı yorumlamada bir kısım serbestliğe sahip olmadığı anlamına gelmez ([Savino ve Diğerleri / İtalya](#), § 94).

124. Ayrıca, yargı sisteminin teşkilatına ilişkin konularda, söz konusu olanağın Anayasa'nın ilgili hükümleri dâhil olmak üzere, Devletin iç hukukunda vurgulanmış olması kaydıyla, yetki devrine müsaade edilebilir (*aynı yerde*).

1. Bağımsızlık ve Tarafsızlık

(a) GENEL HUSUSLAR

125. 6 § 1 maddesi tarafından güvence altına alınan adil yargılanma hakkı, davanın “*bağımsız ve tarafsız bir mahkeme*” tarafından görülmesini gerektirir. “*Bağımsız*” ve “*tarafsız*” kavramları birbiriyle yakından ilişkili olduğu için, Mahkeme bu kavramları sıklıkla bir arada değerlendirir ([Kleyn ve Diğerleri / Hollanda](#) [BD], § 192).

126. Dolayısıyla, meslekten olmayan yargıçların bir davaya katılması, 6 § 1 maddesine aykırı değildir. Yargıçlar, devlet memurları ve çıkar grupları temsilcilerini içeren karma oluşumlu bir kurulun varlığı tek başına tarafsızlık göstergesi teşkil etmez ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), §§ 57 ve 58). Bilirkişilerin bir mahkemede devam eden karar verme sürecine meslekten olmayan üyeler olarak katılması konusunda da herhangi bir itiraz bulunmamaktadır ([Pabla Ky / Finlandiya](#), § 32).

127. Tarafsızlıkla ilgili olarak içtihadta belirlenmiş olan ilkeler, meslekten olan yargıçlar kadar meslekten olmayan yargıçlar için de geçerlidir ([Langborger / İsveç](#), §§ 34-35; [Cooper / Birleşik Krallık](#) [BD], § 123).

128. İlke gereği, eğer bir karar sonradan, “*tam yargı yetkisini*” haiz ve başlangıçtaki eksikliği gidermek suretiyle ilgili güvencelerin gözetilmesini sağlayan bir yargı merciinin denetimine tabi olmuşsa, karar veren mahkemenin bağımsız veya tarafsız olmaması ya da söz konusu mahkemenin temel bir usuli güvenceyi ihlal etmesi 6 § 1 maddesi ihlaline yol açmaz ([De Haan / Hollanda](#), §§ 52-55).¹¹

129. Mahkeme daima, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi uyarınca Devletin davanın “*bağımsız ve tarafsız bir mahkeme*” tarafından görülmesini temin etme yükümlülüğünün kapsamının yargı ile sınırlı olmadığını altını çizmiştir. Söz konusu yükümlülük; yürütmeye, yasamaya ve seviyesi ne olursa olsun diğer tüm Devlet makamlarına, mahkemelerin karar ve hükümlerine, mutabık olmasalar dahi saygı gösterme ve uyma yükümlülüğü getirir. Dolayısıyla, Devletin mahkemelerin yetkisine saygı göstermesi, kamunun mahkemelere ve daha geniş anlamda, hukukun üstünlüğüne güven duymasının vazgeçilmez bir önkoşuludur. Yargı erkinin bağımsızlık ve tarafsızlığının Anayasa tarafından güvence altına alınması yeterli olmayıp, bağımsızlık ve tarafsızlığın tüm idari tutum ve uygulamalarda gerçek anlamda uygulanması gerekir ([Agrokompleks / Ukrayna](#), § 136).

(b) BAĞIMSIZ MAHKEME

130. “*Bağımsız*” ifadesi, diğer erkler (yürütme ve yasama) ([Beaumont / Fransa](#), § 38) ve yanı sıra dava tarafları ([Sramek / Avusturya](#), § 42) karşısında bağımsızlığı ifade eder.

131. Hükümetin siyasi organları ile yargı arasındaki güçler ayrılığı kavramı Mahkemenin içtihadında giderek artan bir öneme sahip olma eğilimindeyse de; ne 6. madde ne de Sözleşme'nin

¹¹ Bk. ayrıca *Tam Yargı Yetkisini Haiz Mahkeme Tarafından Denetim ve Hakkaniyet* bölümleri.

başka herhangi bir maddesi, erkler arasında müsaade edilebilir etkileşim sınırları konusunda Devletlerin teorik anayasal kavramlara uymasını mecburi kılar. Önemli olan her zaman için, belli bir davada Sözleşme koşullarının karşılanıp karşılanmadığıdır (*Kleyn ve Diğerleri / Hollanda* [BD], § 193). Nitekim mahkeme bağımsızlığı kavramı, yargı erkini diğer erklerden ayırmak için usuli güvencelerin varlığını gerektirir.

• Yürütme Karşısında Bağımsızlık

132. Yürütmenin, sonucuna etki etmek amacıyla mahkemeler önünde derdest bir davaya müdahalede bulunması yargıçların bağımsızlığını zayıflatır (*Sovtransavto Holding / Ukrayna*, § 80; *Mosteanu ve Diğerleri / Romanya*, § 42).

133. Yargıçların yürütme tarafından atanmaları ve azledilebilir olmaları 6 § 1 maddesi açısından tek başına ihlal teşkil etmez (*Clarke / Birleşik Krallık* (k.k.)). Yargılama görevlerini ifa ettikleri esnada atanmaların her tür etki veya baskıdan bağımsız olmaları kaydıyla, yargıçların yürütme tarafından atanmasına izin verilebilir (*Flux / Moldova (No. 2)*, § 27).

134. Atanmasının ardından herhangi bir baskıya maruz kalmaması, yürütmeden talimatlar almaması ve görevlerini tam bir bağımsızlık içerisinde yerine getirmesi kaydıyla; Yargıtay Başkanı'nın yürütme tarafından atanması Başkan'ın bağımsızlığına hanel getirmez (*Zolotas / Yunanistan*, § 24).

135. Benzer şekilde, İdari Dava Dairesi Kurulu yargıçlarının bölge idari makamı tarafından atanmaları; şayet atanmalarının ardından herhangi bir baskıya maruz kalmaz, talimatlar almaz ve yargı faaliyetlerini tam bir bağımsızlık içerisinde yürütürlerse; söz konusu yargıçların bağımsızlık veya tarafsızlığı konusunda tek başına şüphe uyandıramaz (*Majorana / İtalya* (k.k.)).

• Parlamento Karşısında Bağımsızlık

136. Eğer yargı görevlerinin ifasında herhangi bir baskı veya talimata maruz kalmazlarsa, yargıçların Parlamento tarafından atanması onları söz konusu makamlara tabi kılmaz (*Sacilor-Lormines / Fransa*, § 67). Ayrıca esasen meslekten yargıçlardan oluşan İstinaf Mahkemesi bilirkişi üyelerinden birinin aynı zamanda bir Parlamento üyesi olması, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme hakkını tek başına ihlal etmez (*Pabla Ky / Finlandiya*, §§ 31-35).

• Dava Tarafları Karşısında Bağımsızlık

137. Mahkeme üyeleri arasında, görev ve hizmetleri bakımından dava taraflarından biri karşısında ast konumda bulunan bir kişinin yer alması halinde, dava tarafları söz konusu kişinin bağımsızlığı konusunda meşru bir şüphe duyabilir. Bu tür bir durum, mahkemelerin demokratik bir toplumda uyandırması gereken güveni ciddi biçimde etkiler (*Sramek / Avusturya*, § 42).

• Bağımsızlığın Değerlendirilmesine İlişkin Ölçütler

138. Bir merciin “bağımsız” olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini belirlemede Mahkeme, *diğerleri arasında*, aşağıdaki ölçütleri dikkate alır (*Langborger / İsveç*, § 32; *Kleyn ve Diğerleri / Hollanda* [BD], § 190):

- üyelerinin atanma şekli ve görev süresi;
- dış baskılara karşı güvencelerin varlığı ve
- söz konusu merciin bağımsızlık görüntüsü sergileyip sergilemediği.

(i) Üyelerin Atanma Şekli

139. Adalet Bakanlığının bir karar verme organının üyelerinin atanmasına ve/veya görevden

alınmasına müdahil olması konusunda sorular ortaya atılmıştır ([Sramek / Avusturya](#), § 38; [Brudnicka ve Diğerleri / Polonya](#), § 41; [Clarke / Birleşik Krallık](#) (k.k.)).

140. Bir davanın belli bir yargıç veya mahkemeye tahsis edilmesi her ne kadar yerel makamların bu tür konularda sahip olduğu takdir payına girmekteyse de; Mahkeme söz konusu tahsis işleminin 6 § 1 maddesiyle ve bilhassa, bağımsızlık ve tarafsızlık koşullarıyla uyumlu olduğuna kanaat getirmelidir ([Bochan / Ukrayna](#), § 71).

(ii) Üyelerin Görev Süresi

141. Mahkeme, karar verme organı üyeleri için belli bir görev süresi belirlememiştir; buna karşın söz konusu üyelerin görev süreleri içerisinde azledilememesi genel olarak bağımsızlıklarının doğal bir sonucu olarak düşünülmelidir. Bununla birlikte, azledilememenin kanunda şeklen tanınmamış olması, eğer uygulamada tanınmış ve diğer gerekli güvenceler mevcut ise, tek başına bağımsızlık olmadığı anlamına gelmez ([Sacilor-Lormines / Fransa](#), § 67; [Luka / Romanya](#), § 44).

(iii) Dış Baskılara Karşı Güvenceler

142. Yargı bağımsızlığı, bireysel olarak yargıçların, yargı içerisinden ve dışından gelen her tür usulsüz baskıdan bağımsız olmasını icap ettirir. İç hukukta yargı bağımsızlığı; yargıçların meslektaşlarının veya mahkeme başkanı veya mahkeme daire başkanı gibi mahkemede idari sorumlulukları bulunan kişilerin talimat veya baskılarından bağımsız olmalarını gerektirir. Yargı içerisinde ve bilhassa, üstleri karşısında yargıçların bağımsızlığına yönelik yeterli güvencelerin bulunmaması, Mahkemenin, bir başvuranın bir mahkemenin bağımsızlığı ve tarafsızlığı hakkındaki şüphelerinin nesnel gerekçelere dayandırılabilceği sonucuna varmasına yol açabilir ([Parlov-Tkalčić / Hırvatistan](#), § 86; [Agrokompleks / Ukrayna](#), § 137).

143. Mahkeme; bir Bölge Mahkemesi yargıçlarının bağımsızlığına ilişkin bir davada, söz konusu yargıçların mahkeme başkanından yeterince bağımsız olduğuna karar vermiştir; zira mahkeme başkanları yalnızca, yargı görevinden kesin biçimde ayrılan idari (idare ve teşkilatla ilgili) görevler üstlenmekteydi ve yargı sistemi, mahkeme başkanlarının davaları farklı yargıçlara tahsis veya tekrar tahsis etme görevlerini keyfi bir şekilde ifa etmesine karşı yeterli güvenceler öngörmekteydi ([Parlov-Tkalčić](#), §§ 88-95).

(iv) Bağımsızlık Görüntüsü

144. Bir mahkemenin 6 § 1 maddesinin gerektirdiği şekilde bağımsız olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin belirlenmesinde, görünüşün de önemi olabilir ([Sramek / Avusturya](#), § 42). Bağımsızlık görüntüsü ile ilgili olarak, bir dava tarafının bakış açısı önemlidir, ancak belirleyici değildir; belirleyici olan, ilgili tarafın endişesinin “nesnel gerekçelere dayandırılabilir” olduğuna karar verilip verilemeyeceğidir ([Sacilor-Lormines / Fransa](#), § 63). Bu nedenle, Mahkemenin “nesnel bir gözlemcinin” söz konusu dava koşullarında bu konuda endişe duyulması için hiçbir neden görmediği kanaatinde olduğu hallerde, bağımsızlıkla ilgili herhangi bir sorun doğmaz ([Clarke / Birleşik Krallık](#) (k.k.)).

(c) **TARAFSIZ MAHKEME**

145. 6 § 1 maddesi, kapsamına giren bir mahkemenin tarafsız olmasını gerektirir. Tarafsızlık; genel olarak önyargı veya yanlılık olmamasını ifade eder ve çeşitli şekillerde sınanabilir ([Wettstein / İsviçre](#), § 43; [Micallef / Malta](#) [BD], § 93). Bağımsızlık ve tarafsızlık kavramları birbiriyle yakından ilişkilidir ve koşullara bağlı olarak ikisinin birlikte incelenmesi gerekebilir ([Sacilor-Lormines / Fransa](#), § 63; [Oleksandr Volkov / Ukrayna](#), § 107).

• Tarafsızlığın Değerlendirilmesine Yönelik Ölçütler

146. Tarafsızlık şunlara göre değerlendirilmelidir ([Micallef / Malta](#) [BD], § 93):

- belli bir yargıcın şahsi inancının ve davranışının, yani yargıcın belli bir davada kişisel önyargı veya taraflılık sergileyip sergilemediğinin göz önünde bulundurulduğu öznel yöntem;
- ve ayrıca, mahkemenin, bilhassa oluşumu aracılığıyla, hakkındaki her tür meşru şüpheyi ortadan kaldırmak üzere yeterli güvenceler sunup sunmadığının belirlenmesinden ibaret olan nesnel yöntem.

147. Bununla birlikte, öznel ve nesnel tarafsızlık arasında kesin bir ayrım yoktur; zira bir yargıcın tutumu, dışarıdan bir gözlemcinin bakış açısıyla, tarafsızlığı konusunda nesnel gerekçelere dayalı şüphelere yol açmakla kalmayıp (nesnel yöntem), aynı zamanda yargıcın şahsi inancı konusuna kadar da gidebilir (öznel yöntem).

148. Dolayısıyla, yargıcın öznel bakımdan tarafsız olduğu varsayımının çürütülmesine olanak verecek deliller sunulmasının güç olabileceği kimi davalarda, nesnel tarafsızlık şartı önemli bir ek güvence sağlamaktadır (bk. [Micallef / Malta](#) [BD], §§ 95-101).

(i) Öznel Yaklaşım

149. Öznel yöntemi uyguladığında Mahkeme daima “aksi yönde delil bulununcaya kadar, bir yargıcın kişisel olarak tarafsız olduğunun varsayılması gerektiğine” karar vermiştir ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), § 58, son cümle; [Micallef / Malta](#) [BD], § 94). Gerekli delil türüne gelince Mahkeme, örneğin, bir yargıcın düşmanlık sergileyip sergilemediğinin doğruluğunu araştırmaya çabalamıştır ([Buscemi / İtalya](#), §§ 67-68). Bir yargıcın, daha önce ilgili bir başka grup hukuk yargılamalarına katılmasının ardından, temyize götürülen bir hukuk davasının incelenmesine katılmaktan çekilmemesi, söz konusu varsayımı çürütmek için gerekli olan delili teşkil etmez ([Golubović / Hırvatistan](#), § 52).

150. Bir mahkemenin şahsî önyargılardan veya yanlılıktan arınmış olduğunun varsayılması, Mahkeme içtihadında uzun süredir varolagelmış köklü bir ilkedir ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), § 58; [Driza / Arnavutluk](#), § 75).

(ii) Nesnel Yaklaşım

151. Yargıcın şahsi davranışından ayrı olarak, yargıcın tarafsızlığı konusunda şüpheler doğurması muhtemel doğrulanabilir somut olguların olup olmadığının belirlenmesi gerekir. Bu, panel halinde toplanan bir gruba uygulandığında, söz konusu grup üyelerinden herhangi birinin şahsi davranışından bağımsız olarak, bizzat grubun tarafsızlığı konusunda şüphe uyandırabilecek doğrulanabilir somut olguların olup olmadığının tespit edilmesi anlamına gelir. Bu, belli bir davada belli bir yargıcın ([Morel / Fransa](#), §§ 45-50; [Pescador Valero / İspanya](#), § 23) veya kurul halinde toplanan bir grubun ([Luka / Romanya](#), § 40) tarafı olmasından endişe edilmesi için meşru bir gerekçenin bulunup bulunmadığının belirlenmesinde, ilgili kişinin bakış açısının önemli olmasına karşın belirleyici olmamasını ifade eder. Belirleyici olan, bu endişenin nesnel gerekçelere dayandırılıp dayandırılmayacağıdır ([Wettstein / İsviçre](#), § 44; [Pabla Ky / Finlandiya](#), § 30; [Micallef / Malta](#) [BD], § 96).

152. Nesnel yöntem esasen yargıç ile yargılamalarda (bir yargıcın sahip olduğu çift yönlü rol ile ilgili olarak, bk. [Mežnarić / Hırvatistan](#), § 36; [Wettstein / İsviçre](#), § 47; söz konusu davalarda başvuranın hasımlarını temsil eden avukat daha sonra sırasıyla başvuruları tek bir grup yargılamada ve örtüşen yargılamalarda) yer alan diğer aktörler arasındaki hiyerarşik veya diğer bağlarla ilgilidir. Bu tür bir durum, söz konusu mahkemenin tarafsızlığı hakkındaki kaygıları haklı kılar ve bu nedenle nesnel yöntem bağlamında Sözleşme standardını karşılamaz.

153. Dolayısıyla, münferit her davada, söz konusu ilişkinin mahkeme tarafından bir yanlılık

olduğuna işaret edecek nitelik ve derecede olup olmadığının belirlenmesi gerekir ([Micallef / Malta](#) [BD], §§ 97 ve 102).

154. Bu bağlamda, görünüşün dahi belli bir önemli olabilir; bir başka ifadeyle “*adalet yalnızca sağlanmamalı, aynı zamanda adaletin sağlandığı da görülmelidir*”. Önemli olan, demokratik bir toplumda mahkemelerin kamuda uyandırması gereken güvendir. Bu nedenle, tarafsız olmadığı konusunda hakkında endişe duyulması için meşru bir gerekçe bulunan her yargıcın çekilmesi gereklidir ([Micallef / Malta](#) [BD], § 98).

155. Mahkemelerin, kamuda gerekli güveni uyandırabilmesi için, aynı zamanda iç örgütlenmeyle alakalı konuların da göz önünde bulundurulması gerekir. Tarafsızlığın teminat altına alınmasına yönelik ulusal yöntemlerin, yani yargıçların çekilmesini düzenleyen kuralların varlığı, ilgili bir etkidir (bk. yargıçların davadan çekilmesine ilişkin özel hükümler için [Micallef / Malta](#) [BD], §§ 99-100). Bu tür kurallar, ulusal yasa koyucunun, ilgili yargıç veya mahkemenin tarafsızlığı konusundaki tüm makul şüpheleri ortadan kaldırma ve bu tür endişelerin sebeplerini bertaraf etmek suretiyle tarafsızlığı sağlamaya yönelik bir girişimde bulunma yönündeki ilgisini gösterir. Bu kurallar, gerçekte taraflı olunmamasının sağlamanın yanı sıra, taraflı olduğuna dair her tür izlenimin bertaraf edilmesine yönelik olup, demokratik bir toplumda mahkemelerin kamuda uyandırması gereken güvenin artırılmasına hizmet eder ([Mežnarić / Hırvatistan](#), § 27).

• Yargının Taraflı Olduğu Hususunun Gündeme Gelebileceği Durumlar

156. Yargının taraflı olduğu konusunun gündeme gelebileceği iki olası durum vardır:

- İlki fonksiyonel niteliktedir ve örneğin, adli süreç içerisinde aynı kişinin farklı görevler ifa etmesi ya da yargılamalara dâhil olan bir başka aktörle hiyerarşik veya diğer bağlantıların bulunmasıyla ilgilidir.
- İkincisi ise şahsi niteliktedir ve yargıçların belli bir davadaki davranışından ileri gelir.

• Fonksiyonel Nitelikteki Durumlar

(i) Aynı Davada Hem İstişari Hem de Adli Görevlerin İfa Edilmesi

157. Bir kurum içerisinde istişari ve adli görevlerin birbiri ardına ifa edilmesi, belli durumlarda, nesnel açıdan görüldüğü şekliyle söz konusu kurumun tarafsızlığı hakkında 6 § 1 maddesi kapsamında soruna yol açabilir ([Procola / Lüksemburg](#), § 45 – ihlal kararı).

158. Mesele, “*aynı dava*”, “*aynı karar*” veya “*benzer sorunlar*” hakkında adli ve istişari görevlerin ifa edilip edilmediğine ilişkindir ([Kleyn ve Diğerleri / Hollanda](#) [BD], § 200; [Sacilor-Lormines / Fransa](#), § 74 – ihlal bulunmayan kararı).

(ii) Aynı Davada Hem Adli Hem de Yargı Dışı Görevlerin İfa Edilmesi

159. Başvuranın endişesinin haklı nedenlerinin bulunup bulunmadığının tespitinde, yargıcın yargılamalarda sahip olduğu iki yönlü rol, davaya iki iştiraki arasında geçen zaman ve yargılamalara ne derece iştirak ettiği gibi etkenlerin dikkate alınması gerekir ([McGonnell / İngiltere](#), §§ 52-57).

160. Mevzuat veya yürütmeye ilişkin kuralların kabul edilmesine herhangi bir doğrudan katılımın, sonradan, söz konusu mevzuat veya kuralların lafzından sapılmasına müsaade edebilecek nedenlerin bulunup bulunmadığı konusundaki bir uyuşmazlık hakkında kendisinden hüküm vermesi beklenen bir kişinin adli tarafsızlığına gölge düşürmesi muhtemeldir (bk. [McGonnell / Birleşik Krallık](#), §§ 55-58, söz konusu davada Mahkeme, bir yargıcın yargılamalara konu bir kalkınma planının kabulüne doğrudan katılımda bulunması nedeniyle, 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir; karşılaştırınız [Pabla Ky / Finlandiya](#), § 34 – ihlal bulunmayan karar).

161. Aynı kişinin bir yandan iki yönlü role sahip yargıç, öte yandan karşı tarafın yasal temsilcisi olarak katıldığı paralel iki grup yargılamanın olduğu durumlarda, bir başvuran, yargıcın kendisini

karşı taraf olarak görmeye devam edeceği konusunda endişe duymada haklı olabilir ([Wettstein / İsviçre](#), §§ 44-47).

162. Anayasal bir şikâyetin, yargılamaların başında başvuranın hasmına danışmanlık yapan bir yargı tarafından incelenmesi, 6 § 1 maddesinin ihlaline yol açmıştır ([Mežnarić / Hırvatistan](#), § 36). İlk derece mahkemesinde yürütülen hukuk yargılamalarında başvuranın hasmı için hukuk danışmanlığı yapan bir Anayasa Mahkemesi yargıcının tarafsızlığına gelince, bk. [Švarc ve Kavnik / Slovenya](#), § 44.

(iii) Farklı Adli Görevlerin İfa Edilmesi

163. Aynı yargıcın bir hukuk davasının farklı aşamalarına katılımının, 6 § 1 maddesinde ortaya konulan tarafsızlık şartıyla bağdaşıp bağdaşmadığı, münferit davanın koşullarının göz önünde bulundurulması suretiyle, dava temelinde değerlendirilmelidir.

164. Bir yargıcın salt duruşmadan önce karar almış olmasının, tarafsızlığı konusundaki endişeleri tek başına haklı kıldığı düşünülemez. Önemli olan, yargıcın duruşma öncesinde aldığı tedbirlerin kapsamı ve mahiyetidir. Benzer şekilde, yargıcın dava dosyası hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olması, esas hakkında hüküm verildiği sırada tarafsız olarak görülmesini engelleyecek herhangi bir önyargıya yol açmaz. Mevcut bilgilere ilişkin bir ön inceleme de nihai incelemenin önyargılı olduğu anlamına gelmez. Önemli olan, bu incelemenin kararın verildiği esnada yürütülmesi ve elde edilen deliller ile duruşmada dinlenen iddialara dayanmasıdır ([Morel / Fransa](#), § 45).

165. Yargılamaların farklı aşamalarında hükme bağlanan maddi meseleler arasındaki bağlantının, bu aşamalarda karar verme sürecine dâhil olan yargıcın tarafsızlığı konusunda şüphe uyandıracak kadar yakın olup olmadığının değerlendirilmesi gereklidir ([Toziczka / Polonya](#), § 36).

Örneğin:

- Tarafsız olma yükümlülüğünden doğan genel bir kural olarak, idari veya adli bir kararı iptal eden bir üst mahkemenin davayı yetkili bir başka mahkemeye veya söz konusu makamın farklı oluşuma sahip bir koluna iade etmek zorunda olduğu söylenemez ([Ringeisen / Avusturya](#), § 97 son cümle);
- Bir yargıcın, aynı grupta yer alan somut olgulara ilişkin iki grup yargılamada yer alması durumunda sorun doğabilir ([Indra / Slovakya](#), §§ 51-53);
- Meslekten olmayan iki yargıcın katıldığı bir temyiz mahkemesine başkanlık eden yargıç, kendi verdiği karar hakkında bulunulan temyizi incelememelidir ([De Haan / Hollanda](#), § 51);
- Duruşmaya katılan yargıçlardan önceden verdikleri kararın hukuki açıdan yorumlanması veya uygulanması esnasında bir hata işleyip işlemediklerini tespit etmelerinin istendiği bir İstinaf Mahkemesi, tarafsızlık konusunda kuşkulara yol açabilir ([San Leonard Band Club / Malta](#), § 64);
- Aynı yargıcın ilk önce bir davanın esasına ilişkin bir karara, ardından söz konusu karar aleyhindeki bir temyiz kabul edilebilirliğinin incelendiği yargılamalara dâhil olması, ilk bakışta tarafsızlık şartlarına aykırı değildir ([Warsicka / Polonya](#), §§ 38-47);
- Bir yargıcın, ilk grup yargılamalarda başvuranların şirketinin hasmını temsil eden müdafii ve ikinci grup yargılamalarda İstinaf Mahkemesi yargıcı şeklinde iki yönlü role sahip olmasıyla ilgili olarak Mahkeme, özellikle ilk grup yargılamaların ikinci grup yargılamalara nazaran zaman bakımından uzak ve farklı konuya sahip olduğu ve müdafilik ve yargıçlık görevlerinin zaman içerisinde çakışmamış olduğu göz önünde bulundurulduğunda, başvuranların söz konusu yargıcın tarafsızlığı hakkında nesnel gerekçelere dayalı hiçbir haklı şüphesi bulunamayacağına karar vermiştir ([Puolitaival ve Pirttiäho / Finlandiya](#), §§ 46-54);
- Daha önce dava hakkında karar vermiş olan bazı yargıçlardan önceki kararlarında hata yapıp yapmadıklarını belirlemelerinin istendiği ve konuyla ilgili olarak daha önce üç başka yargıcın da görüşlerini ifade etmiş olduğu bir davada, Mahkeme, tarafsızlık ilkesinin ihlal edildiğine karar vermiştir ([Driza / Arnavutluk](#), §§ 78-83 – ihlal kararı);

- Bir temyiz başvurusuna ilişkin yargılamalara katılan yargıçlardan biri, daha önce davaya Yüksek Mahkeme yargıcısı olarak katılmıştı ([Peruš / Slovenya](#), §§ 38-39).

▪ **Şahsi Nitelikteki Durumlar**

166. Tarafsızlık ilkesi, yargıcın davada şahsi menfaatinin bulunduğu durumlarda da ihlal edilmiş olur ([Langborger / İsveç](#), § 35; [Gautrin ve Diğerleri / Fransa](#), § 59).

167. Yargıç ile dava taraflarından birinin veya söz konusu tarafın avukatı arasında bulunan profesyonel veya kişisel bağlantılar da tarafsızlık konusunda sorunlara yol açabilir ([Pescador Valero / İspanya](#), § 27; [Tocono ve Profesori Prometeiști / Moldova](#), § 31; [Micallef / Malta](#) [BD], § 102). Dolaylı etkenler dahi dikkate alınabilir ([Pétur Thór Sigurón / İzlanda](#), § 45).

IV. USULİ GEREKLİLİKLER

1. Hakkaniyet

6 § 1 Maddesi :

“Herkes, medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin uyuşmazlıklar açısından davası[nın] ... esas konusunda ... karar verecek olan, ... bir mahkeme tarafından, hakkaniyete uygun bir şekilde, ... görülmesini isteme hakkına sahiptir...”

(a) GENEL İLKELER

168. Önemli bir yere sahip olma: Mahkeme her zaman için, demokratik bir toplumda adil yargılanma hakkının sahip olduğu önemli yeri vurgulamıştır ([Airey / İrlanda](#), § 24; [Stanev / Bulgaristan](#) [BD], § 231). Bu güvence, “Sözleşme anlamında, her demokratik toplumun sahip olduğu temel ilkelerden biridir” ([Pretto ve Diğerleri / İtalya](#), § 21). Bu nedenle, 6 § 1 maddesinin kısıtlayıcı bir biçimde yorumlanmasının hiçbir açıklaması olamaz ([Moreira de Azevedo / Portekiz](#), § 66). Hakkaniyet şartı, yargılamaların tümü için geçerlidir; *taraflar arası* duruşmalarla sınırlı değildir ([Stran Greek Refineries ve Stratis Andreadis / Yunanistan](#), § 49).

169. İçerik: Medeni hak talepleri, bir yargıca sunulabilmelidir ([Fayed / Birleşik Krallık](#), § 65; [Sabeh El Leil / Fransa](#) [BD], § 46). 6 § 1 maddesi, hukuk yargılamalarında taraflara verilen usuli güvenceleri ayrıntılarıyla açıklar. Söz konusu hüküm her şeyden önce, tarafların menfaatlerini ve adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesinde yatan menfaatleri güvence altına almayı amaçlar ([Nideröst-Huber / İsviçre](#), § 30). Bu nedenle dava tarafları, gereğince etkili bir biçimde davalarını savunabilmelidirler ([H. / Belçika](#), § 53).

170. Ulusal makamların rolü: Mahkeme her zaman, ulusal makamların münferit her davada Sözleşme anlamında “*adil yargılanma*” koşullarının karşılanmasını temin etmesi gerektiğini ifade etmiştir ([Dombo Beheer B.V. / Hollanda](#), § 33 son cümle).

171. Davacının talepleri: - İlke gereği herkes; - Strazburg Mahkemesi içtihatlarında tanımlandığı şekliyle – “*medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin uyuşmazlıklar açısından davasının*”¹² esas konusunda karar verecek olan bir mahkeme tarafından hakkaniyete uygun bir şekilde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Buna, gerek mahkemenin teşkilâtı ve oluşumu gerekse yargılamaların seyri ile ilgili olarak 6 § 1 maddesinde görülen güvenceler eklenmiştir. Sonuç olarak, bunların tümü adil yargılanma hakkını oluşturur ([Golder / Birleşik Krallık](#), § 36).

¹² Bk. *Kapsam* bölümü.

172. Yorumlama İlkeleri:

- Medeni hak taleplerinin bir yargıca sunulabilmesine ilişkin ilke ilkesi, evrensel olarak kabul gören temel hukuk ilkeleri arasında yer alır; aynı şey, yargıcın davaya bakmaktan kaçınması şeklindeki uluslararası hukuk ilkesi için de geçerlidir. 6 § 1 maddesi, bu ilkeler ışığında yorumlanmalıdır ([Golder / Birleşik Krallık](#), § 35);
- 6 § 1 maddesi tarafından güvence altına alınan, mahkeme önünde adil yargılanma hakkı, Sözleşme'nin, hukukun üstünlüğünün Sözleşmeciler Devletlerin ortak mirası olduğunu bildiren Giriş kısmı ışığında yorumlanmalıdır ([Brumarescu / Romanya](#), § 61; [Nejdet Şahin ve Perihan Şahin / Türkiye](#) [BD], § 57);
- Hukuki belirlilik ilkesi, hukukun üstünlüğü ilkesinin temel unsurlarından birini teşkil eder ([Beian / Romanya](#) (No. 1), § 39);
- Sözleşme anlamında demokratik bir toplumda, adaletin hakkaniyetine uygun bir şekilde uygulanmasını isteme hakkı o kadar önemli bir yer tutar ki; 6 § 1 maddesinin kısıtlayıcı bir şekilde yorumlanması, söz konusu hükmün amacı ve konusuyla bağdaşmaz ([Ryabik Biryukov / Rusya](#), § 37);
- İlâveten, Sözleşme, kuramsal veya hayali hakları değil; uygulanabilir ve etkili hakları güvence altına almayı amaçlar ([Airey / İrlanda](#), § 24).

173. Medeni hukuk alanına giren konularda Devletler daha fazla serbestliğe sahiptir: Mahkeme, “*adil yargılanma*” kavramının doğasında yer alan koşulların, medeni hak ve yükümlülüklerin hükme bağlanmasına ilişkin davalarda, bir suç isnadının hükme bağlanmasına ilişkin davalarda geçerli olan koşullarla mutlak surette aynı olmadığını kabul etmiştir: “*Sözleşmeciler Devletler, medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin davalarda ceza davalarına kıyasla daha fazla serbestliğe sahiptirler*” ([Dombo Beheer B.V. / Hollanda](#), § 32; [Levages Prestations Services / Fransa](#), § 46). 6 § 1 maddesinin medeni haklara ilişkin davalar konusundaki şartları, suç isnatlarına ilişkin davalarda geçerli şartlarından daha az külfetlidir ([König / Almanya](#), § 96).

(b) KAPSAM

174. Etkili Bir Hak: Yargılamalara dâhil olan taraflar, davaları için önemli olduğunu düşündükleri görüşleri sunma hakkına sahiptirler. Bu hakkın, ancak söz konusu görüşlerin gerçekte “*dinlenmiş olması*”, yani duruşmanın görüldüğü mahkeme tarafından gereğince değerlendirilmiş olması durumunda etkili olduğu düşünülebilir. Bir başka deyişle, “*mahkemenin*” taraflarca öne sürülen görüşler, iddialar ve deliller hakkında uygun bir inceleme yürütme görevi vardır ([Kraska / İsviçre](#), § 30; [Van de Hurk / Hollanda](#), § 59; [Perez / Fransa](#), § 80). İşbu madde tarafından güvence altına alınan hakkın etkili olabilmesi için yetkililerin “*özen*” göstermesi gerekir: bir avukat tarafından temsil edilmeyen bir temyiz tarafı için, bk. [Kerojärvi/Finlandiya](#), § 42 ve [Fretté/Fransa](#), § 49; bir avukat tarafından temsil edilen bir temyiz tarafı için, bk. [Göç / Türkiye](#) [BD], § 57.

175. Temyiz eden tarafın yargılamalara yeterli katılımı için, mahkemenin kendi iradesiyle elindeki belgeleri bildirmesi gerekir. Bu nedenle, başvuranın ilgili belgelerin açıklanmamasından ötürü şikâyette bulunmamış veya dava dosyasına erişmek üzere inisiyatifini eline almış olmasının önemi yoktur ([Kerojärvi / Finlandiya](#), § 42). Salt temyiz edenin dava dosyasını inceleme ve dosyanın bir kopyasına alma olanağı olması tek başına yeterli bir güvence değildir ([Göç / Türkiye](#) [BD], § 57).

176. İdari makamlara düşen yükümlülük: Temyiz edenin, gerekirse belgelerin açıklanmasına yönelik bir usul aracılığıyla olmak üzere, idari makamların elinde bulunan ilgili belgelere erişimi olmalıdır ([McGinley ve Egan / Birleşik Krallık](#), §§ 86 ve 90). Şayet davalı Devlet, meşru bir gerekçesi olmaksızın, elinde bulunup temyiz edenlerin davalarının savunmasında kendilerine yardımcı olabilecek belgelere erişimini engeller veya bu belgelerin varlığı yalan yere inkâr ederse;

bu durum, 6 § 1 maddesine aykırı olarak, temyiz edenleri adil yargılanma hakkından mahrum bırakma etkisi yapar (*aynı yerde*).

177. Yargılamaların bir bütün olarak değerlendirilmesi: Yargılamaların adil olup olmadığı, yargılamaların bir bütün olarak incelenmesiyle belirlenir (*Ankerl / İsviçre*, § 38; *Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano / İtalya* [BD], § 197).

178. Bu nedenle, yargılamaların hakkaniyetine ilişkin herhangi bir eksiklik, belli koşullar altında, ister aynı seviyede (*Helle / Finlandiya*, § 54) isterse daha üst bir mahkeme tarafından (*Schuler-Zraggen / İsviçre*, § 52; *mefhumu muhalifinden Albert ve Le Compte / Belçika*, § 36; *Feldbrugge / Hollanda*, §§ 45-46) olmak üzere daha sonraki bir aşamada telafi edilebilir.

179. Her hâlükârda, eğer eksiklik, - örneğin söz konusu kuruma sunulan mütalaalara cevap verilememesi nedeniyle - Devletin en yüksek yargı organı seviyesindeyse; adil yargılanma hakkı ihlal edilmiş olur (*Ruiz-Mateos / İspanya*, §§ 65-67).

180. Usul hataları, ancak söz konusu karar, tam yargılama yetkisini haiz ve tek başına 6 § 1 maddesinin gerektirdiği güvenceleri sunan bağımsız bir yargı organının denetimine tabi ise telafi edilebilir. Önemli olan, temyiz incelemesini gerçekleştiren mahkemenin inceleme yetkisinin kapsamıdır ki; bu da, davanın koşulları ışığında incelenir (*Obermeier / Avusturya*, § 70).¹³

181. Adil yargılanma hakkının güvencelerini sunmayan geçmiş kararlar: Bu durumlarda, temyiz edenin elinde, tam yargı yetkisini haiz ve tek başına 6 § 1 maddesinin gerektirdiği güvenceleri sağlayan bağımsız bir mahkeme önünde bir başvuru yolu mevcut ise, herhangi bir sorun çıkmaz (*Oerlemans / Hollanda*, §§ 53-58; *British American Tobacco Company Ltd. / Hollanda*, § 78). Önemli olan, gerekli olan güvenceleri sağlayan bu tür bir hukuk yolunun var olmasıdır (*Air Canada / Birleşik Krallık*, § 62).

182. Temyiz mahkemeleri önünde: 6 § 1 maddesi Sözleşmeciler Devletleri, temyiz mahkemeleri veya Yargıtay kurmaya zorlamaz; ancak bu tür mahkemelerin mevcut bulunduğu durumlarda Devlet, bu mahkemeler önündeki dava taraflarının, 6 § 1 maddesinde yer alan temel güvencelerden yararlanmasını sağlamalıdır (*Andrejeva / Letonya* [BD], § 97). Bununla birlikte, 6 § 1 maddesinin temyiz mahkemeleri önünde gerçekleşen yargılamalara uygulanma şekli, söz konusu yargılamaların özel niteliklerine bağlıdır; iç hukuk sisteminde gerçekleşen yargılamaların tümü ve temyiz mahkemesinin (*Helmens / İsveç*, § 31) veya Yargıtayın (*Levages Prestations Services / Fransa*, §§ 44-45; *K.D.B. / Hollanda*, § 41) bu yargılamalarda oynadığı rol dikkate alınmalıdır.

183. Yargıtayın hukukun doğru şekilde uygulanıp uygulanmadığını denetlemekle sınırlı rolünün özel mahiyeti göz önünde bulundurulduğunda, izlenen usulün daha şekilci olması mümkündür (*Levages Prestations Services / Fransa*, § 48). Yargıtay önünde uzman bir avukat tarafından temsil edilme şartının kendisi 6. maddeye aykırı değildir (*G.L. ve S.L. / Fransa* (k.k.); *Tabor / Polonya*, § 42).

184. Sınırlar: Genel bir kural olarak, somut olguların değerlendirilmesi ulusal mahkemelerin görevidir; Mahkemenin görevi, ulusal mahkemelerin somut olgulara ilişkin değerlendirmesi yerine kendi değerlendirmesini koymak değildir (*Dombo Beheer B.V. / Hollanda*, § 31).¹⁴ Ayrıca, temyiz edenler davaları için önemli olduğunu düşündükleri düşünceleri sunma hakkına sahip olmakla birlikte, 6 § 1 maddesi bir dava tarafına olumlu bir netice alınacağını garanti etmez (*Andronicou ve Constantinou / Kıbrıs*, § 201).

185. Görünüş Teorisi: Mahkeme, adaletin tecelli ettirilmesinde görünüşün önemini vurgulamıştır; yargılamaların adil olduğunun aşikâr olmasının sağlanması önemlidir. Bununla birlikte Mahkeme ayrıca, ilgili kişilerin bakış açısının tek başına belirleyici olmadığını, mahkemeler önündeki bireylerin yargılamaların hakkaniyete uygunluğu konusundaki şüphelerinin de nesnel gerekçeleri bulunduğu karar verilebilmesi gerektiğini açıklamıştır (*Kraska / İsviçre*, § 32). Bu nedenle, mahkemelerin davayı ne şekilde ele aldığına incelenmesi gereklidir.

¹³ Bk. ayrıca *Tam Yargı Yetkisini Haiz Mahkeme Tarafından Denetim* bölümü.

¹⁴ Bk. *Dördüncü Derece* bölümü.

186. Mahkeme, diğer davalarda, Yüksek Mahkemeler önünde, halkın adaletin hakkaniyete uygun bir şekilde tecelli ettirilmesi konusunda giderek artan duyarlılığının, görünüşe atfedilen önemdeki artışı açıkladığına işaret etmiştir (*Kress / Fransa* [BD], § 82; *Martinie / Fransa* [BD], § 53; *Menchinskaya / Rusya*, § 32). Mahkeme, bu davalarda görünüşe önem vermiştir (bk. ayrıca *Vermeulen / Belçika*, § 34; *Lobo Machado / Portekiz*, § 32).

187. *Adli uygulama*: iç hukuk düzeninin gerçeğiyle daha uyumlu bir inceleme yapılabilmesi için, Mahkeme daima iç hukukun 6 § 1 maddesiyle uyumluluğunun incelenmesinde adli uygulamaya belli önem atfetmiştir (*Kerojärvi / Finlandiya*, § 42; *Gorou / Yunanistan (No. 2)* [BD], § 32). Nitekim dava taraflarının adil bir yargılamaya tabi olup olmadıklarının değerlendirilmesinde, gerek genel maddi gerçekliğe ilişkin gerekse hukuki olmak üzere bir bütün olarak dava verilerinin göz ardı edilmemesi gereklidir (*Stankiewicz / Polonya*, § 70).

188. *Devlet yetkilileri, ulusal güvenlik veya terörizm gerekçesiyle mahkemelerin etkin denetiminden kaçamaz*: Kullanılabilecek, hem güvenlikle ilgili kaygıları hem de bireyin usuli haklarını uzlaştıran teknikler mevcuttur (*Dağtekin ve Diğerleri / Türkiye*, § 34).

189. *Yargılamaların neticesinden bağımsız bir ilke*: 6 § 1 maddesinin usuli güvenceleri, salt ulusal mahkemelerde dava kazananlar için değil, tüm dava tarafları için geçerlidir (*Philis / Yunanistan (No. 2)*, § 45).

• **Örnekler: İçtihatlar, aşağıdakiler dâhil olmak üzere çok sayıda durumu ele almıştır:**

190. *Mahkemenin temyiz mahkemesine sunduğu görüşler, açık bir biçimde söz konusu mahkemenin kararını etkilemeyi amaçlamaktaydı*: Taraflar, mahkeme üzerindeki fiili etkisi önemli olmaksızın ve hatta söz konusu görüşler temyiz mahkemesinin (*Nideröst-Huber / İsviçre*, §§ 26-32) veya Strazburg Mahkemesi önündeki davalı Hükümetin (*APEH Üldözötteinek Szövetség ve Diğerleri / Macaristan*, § 42) görüşüne göre hakkında itirazda bulunulan kararda daha önce ortaya konulmamış herhangi bir olgu veya iddia sunmasa dahi görüşler hakkında yorumda bulunabilmelidir.

191. *Ön meseleler*: Hakem mekanizmasının mevcut bulunduğu durumlarda, yerel mahkemenin tahkime gitme talebini reddetmesi, belli durumlarda, yargılamaların hakkaniyetini ihlal edebilir (ek atıflarla birlikte *Ullens de Schooten ve Rezabek / Belçika*, §§ 57-67). Bu, reddetme durumunun keyfi olduğu hallerde de geçerlidir:

- Yürürlükteki kuralların ön tahkim ilkesi konusunda hiçbir istisnaya veya buna ilişkin herhangi bir alternatifine izin vermemesine karşın ret;
- Söz konusu reddin, kuralların öngördüğü gerekçelerden başka bir gerekçeye dayanması
- veya bu kurallar uyarınca gereğince gerekçelendirilmemiş olması.

192. Bu nedenle, 6 § 1 maddesi, bir davanın yerel mahkeme tarafından Avrupa Birliği Adalet Divanına götürülmesini talep etme gibi bir hakkı güvence altına almaz (*Dotta / İtalya* (k.k.)). Yukarıda bahsi geçen içtihatları uygulamada Mahkeme, reddin keyfi görünüp görünmediğini inceler (*Canela Santiago / İspanya* (k.k.)).

193. *Ulusal içtihatların değişmesi*: Hukuki belirlilik şartı ve meşru beklentilerin korunması, yerleşmiş içtihatlar bulunması konusunda kazanılmış bir hak vermez (*Unédic / Fransa*, § 74). İçtihatların gelişmesi, tek başına, adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesine aykırı değildir; zira dinamik ve gelişen bir yaklaşımın sürdürülmemesi her tür reform ya da iyileşmeyi engeller (*Atanasovski / “Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti”*, § 38). Bu kararda Mahkeme, yerleşik içtihatların varlığının, Yüksek Mahkemeye, içtihatlardan sapmasını açıklayıcı daha elle tutulur gerekçeler bildirme yükümlülüğü getirdiğine, aksi halde bireyin hakkında usulüne uygun şekilde gerekçelendirilmiş karar verilmesini isteme hakkının ihlal edilmiş olacağına karar vermiştir. Bazı durumlarda, içtihatlarda görülen ve devam eden hukuk yargılamalarını etkileyen değişimler, Sözleşme’yi ihlal edebilir (*Petko Petkov / Bulgaristan*, §§ 32-34).

194. *İçtihat ayrılıkları* konusunda Mahkeme, mahkemeler içerisinde uygulama tutarlılığı ve içtihatlarda tek biçimliliğin sağlanmasına yönelik sistemlerin uygulamaya koyulmasının önemini vurgulamıştır (*Frimu ve Diğerleri / Romanya* (k.k.), §§ 43-44). Bununla birlikte, içtihatlar konusunda uzlaşa sağlanması zaman alabilir ve bu nedenle, içtihat çatışmalarının görüldüğü dönemlere hukuki belirlilik ilkesine hanel gelmeksizin müsamaha gösterilebilir (*Nejdet Şahin ve Perihan Şahin / Türkiye* [BD], § 83; *Albu ve Diğerleri / Romanya*, §§ 36 ve 40-43).¹⁵

195. *Devletin taraf olduğu dava devam ederken, bir yasanın yürürlüğe girmesi*: Mahkeme, Devletin taraf olduğu bir uyuşmazlığın hukuken karara bağlanması üzerinde etkisi olan geriye dönük mevzuat kullanımının doğasında var olan tehlikelere özellikle dikkat eder; buna görülmekte olan davayı kazanılamaz hale getirme etkisi de dâhildir. Bu tür tedbirleri açıklamak üzere öne sürülen tüm nedenler yakından incelenmelidir (*National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society ve Yorkshire Building Society / Birleşik Krallık*, § 112). İlke olarak, yasa koyucunun, medeni hukuk alanında, yürürlükteki yasalardan doğan hakları geçmişe yönelik yeni yasalarla düzenlemesi yasak değildir. Bununla birlikte, 6. madde, “*kamu menfaatini ilgilendiren zorlayıcı nedenler*” bulunması haricinde, yasa koyucunun, bir uyuşmazlığın hukuken çözüme bağlanması üzerinde etki etme amacıyla adaletin uygulanmasına müdahale etmesini yasaklar (*Zielinski ve Pradal ve Gonzalez ve Diğerleri / Fransa* [BD], § 57; *Scordino / İtalya* (No. 1)[BD], § 126).

Mahkeme, örneğin şu hususlarda *ihlaller* olduğuna hükmetmiştir:

- Devletin taraf olduğu yargılamaların dokuz yıldır devam ettiği ve başvuranların elinde Devlet aleyhine nihai ve icra edilebilir bir kararın bulunduğu bir esnada, yasa koyucunun davanın muhtemel neticesini Devletin lehine etkileyecek şekilde müdahalede bulunması (*Stran Greek Refineries ve Stratis Andreadis / Yunanistan*, §§ 49-50);
- Davanın sonucunu Devlet lehine kesin bir biçimde etkileyen bir yasa (*Zielinski ve Pradal ve Gonzalez ve Diğerleri / Fransa*, [BD], § 59);
- Yargıtay önündeki sürecin önemli bir aşamasında, gerçekte uyuşmazlığın esasını çözüme kavuşturan ve davanın incelenmesinin sürdürülmesini gereksiz kılan bir yasanın kabul edilmesi (*Papageorgiou / Yunanistan*);
- temyiz mahkemesi kararının, tamamlayıcı mahiyette dahi olsa, yargılamalar esnasında kabul edilen ve yargılamaların sonucuna etki eden bir yasaya dayanması (*Anagnostopoulos ve Diğerleri / Yunanistan*, §§ 20-21).

Bununla birlikte, 6 § 1 maddesi, yetkililerin, taraf oldukları ve devam eden yargılamalara her tür muamelesini yasaklayacak kadar ileri gitmez. Mahkeme diğer davalarda, davalı Devlet tarafından ileri sürülen hususların, yasaların geçmişe dönük etkisini açıklamak için gerekli, *kamu menfaatini ilgilendiren zorlayıcı nedenlere* dayalı olduğuna karar vermiştir (*National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society ve Yorkshire Building Society / Birleşik Krallık*, § 112; *Forrer-Niedenthal / Almanya*, § 64; *OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X ve Blanche de Castille ve Diğerleri / Fransa*, §§ 71-72; *EEG-Slachthuis Verbist Izegem / Belçika* (k.k.)).

196. Bu içtihatlar, aynı zamanda, *Devletin taraf olmadığı*, ancak yasama erkleri vasıtasıyla yargılamaları hükümsüz kıldığı davaları da kapsar (*Ducret / Fransa*, §§ 33-42).

197. *Yasama erkinin diğer müdahale türleri*:

- Yasalar, yargılamaların başlamasından önce (*Organisation nationale des syndicats d'infirmiers libéraux (O.N.S.I.L.) / Fransa* (k.k.)) veya sona ermesinin ardından (*Preda ve Dardari / İtalya* (k.k.)) kabul edilebilir; bu durum 6. madde açısından soruna yol açmaz;
- Söz konusu yasalar gerçekte devam etmekte olan yargılamaları ve dolayısıyla hukukun üstünlüğü ilkesinden kaçınmayı hedeflemese de, genel amaçlı yasaların kabul edilmesinin dava tarafları açısından olumsuz olduğu ortaya çıkabilir (*Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri /*

¹⁵ Bk. ayrıca *Dördüncü Derece* bölümü.

[İspanya](#), § 72);

- Yargılamanın devam ettiği esnada, söz konusu yargılamayı etkileme niyeti olmaksızın, bir yasanın anayasaya aykırı olduğuna karar verilebilir ([Dolca / Romanya](#) (k.k.)).

198. “Bağımsız savcı” mütalaalarının Yüksek Mahkeme önündeki dava taraflarına bildirilmemesi (Cumhuriyet Savcılığı mensupları: [Vermeulen / Belçika](#), [Van Orshoven / Belçika](#); [K.D.B. / Hollanda](#) – Cumhuriyet Başsavcısı: [Göç / Türkiye](#) [BD]; [Lobo Machado / Portekiz](#) – Hükümet görevlisi: [Kress / Fransa](#); [Martinie / Fransa](#) [BD]) ve bu görüşlere cevap verme olanağının bulunmaması: çoğu davalı Devlet, bu ulusal savcı sınıfının yargılamalara taraf olmadığı gibi, aynı zamanda herhangi bir tarafın müttefiki veya hasmı da olmadığını ileri sürmüştür; ancak Mahkeme ilgili görevlinin gerçekte yargılamalarda oynadığı role ve bilhassa görüşlerinin içeriğine ve etkilerine dikkat edilmesi gerektiğine karar vermiştir ([Vermeulen / Belçika](#), § 31; [Kress / Fransa](#) [BD], § 71 son cümle).

199. Mahkeme, bir hukuk davasında bağımsız bir savcının mütalaalarının taraflara önceden bildirilmediği ve dolayısıyla tarafların söz konusu görüşlere yanıt verme olanağından yoksun bırakıldığı davalarda çekişmeli yargılamaların önemini vurgulamıştır ([Vermeulen / Belçika](#), § 33; [Lobo Machado / Portekiz](#), § 31; [Van Orshoven / Belçika](#), § 42; [Göç / Türkiye](#) [BD], §§ 55-56; [Kress / Fransa](#), § 76; [Immeubles Groupes Kosser / Fransa](#), § 26).

200. Bu bağımsız savcılarının, mütalaalarını alenen bildirdikten sonra, ister “aktif” isterse “pasif” bir şekilde müzakerelere katılmaları ve hatta salt müzakerelerde hazır bulunmaları suçlu bulunmuştur ([Vermeulen / Belçika](#), § 34; [Lobo Machado / Portekiz](#), § 32; [Kress / Fransa](#), § 87). Bu içtihat, büyük ölçüde görünüş teorisine dayanır ([Martinie / Fransa](#) [BD], § 53).¹⁶

201. Bu nedenle; sorunun dava tarafının davranışına veya Devletin tutumuna ya da yürürlükteki mevzuata isnat edilip edilemeyeceğinin ([Fretté / Fransa](#), §§ 49-51) belirlenmesi için; içerisinde yargılamaların gerçekleştiği koşulların ve bilhassa yargılamaların çekişmeli olup olmadığının ve silâhların eşitliği ilkesiyle bağdaşp bağdaşmadığının incelenmesi gereklidir (karşılaştırmamız [Kress / Fransa](#), § 76 ve [Göç / Türkiye](#), §§ 55-57).

ATAD¹⁷ önündeki yargılama için bk.: [Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. / Hollanda](#) (k.k.).

202. Sınırlar:

- Silâhların eşitliği ilkesi, bir dava tarafına, diğer dava tarafına veya tetkik hâkimine veya da davanın görüldüğü kürsüde görev yapan yargıçlara açıklanmamış beyanların, duruşma öncesinde kendisine açıklanmasını isteme hakkı vermez ([Kress / Fransa](#), § 73);
- Gerçek bir kapsamı veya konusu bulunmayan bir hakkın tanınmasının hiçbir manası yoktur: Böyle bir durum ancak, benimsenen hukuki çözümün yasal bakımdan itiraz edilebilir bir yanının bulunmaması nedeniyle, Sözleşme kapsamında ileri sürülen hakkın davanın sonucuna hiçbir etkisi olmaması halinde söz konusu olabilir ([Stepinska / Fransa](#), § 18).

(c) DÖRDÜNCÜ DERECE¹⁸

(i) Genel İlkeler

203. Mahkemeye sunulan özel bir şikâyet grubu, yaygın olarak “dördüncü-derece” olarak adlandırılan şikâyetleri içerir. Sözleşme metninde yer almayan ve Sözleşme kurumlarının içtihatları yoluyla yerleşen bu terim ([Kemmache / Fransa](#) (No. 3), § 44), biraz çelişkilidir; zira Mahkemenin olmadığı bir şeyi vurgular; Mahkeme, Sözleşme’ye Taraf Devletlerde mahkemeler tarafından verilen kararları bozabilecek veya bu mahkemelerde görülen davaları yeniden görebilecek bir

¹⁶ Bk. yukarı.

¹⁷ Avrupa Toplulukları Adalet Divanı / Avrupa Birliği Adalet Divanı.

¹⁸ “Kabul Edilebilirlik Kriterlerini Uygulama Rehberi” içerisinde geçen kısımda bir güncelleme söz konusudur.

mahkeme ya da temyiz mahkemesi değildir; ayrıca davaları bir Yüksek Mahkeme ile aynı şekilde yeniden göremez. Dördüncü derece başvuruları bu nedenle, sıklıkla iki seviyede görülen bir yanlış anlamadan kaynaklanmaktadır.

204. İlk olarak, başvurular tarafında çoğu kez Mahkemenin rolü ve Sözleşme’yle kurulan yargı sisteminin niteliği konusunda yaygın bir yanlış algı bulunmaktadır. Mahkemenin rolü, kendisini yerel mahkemelerin yerine koymak değildir; yetkileri, Sözleşmeciler Devletlerin Sözleşme’yi kabul ederken insan hakları alanında üstlendikleri taahhütleri yerine getirmelerini denetlemekle sınırlıdır. İlâveten, Sözleşmeciler Devletlerin hukuk sistemlerine doğrudan müdahale etme yetkisi olmadığından, Mahkemenin söz konusu hukuk sistemlerinin özerkliğine saygı göstermesi gereklidir. Bu; şayet söz konusu hatalar Sözleşme’yle koruma altına alınan hak ve özgürlükleri ihlal etmemiş veya bu hak ve özgürlüklerle ilgili değil ise; yerel bir mahkeme tarafından işlendiği iddia edilen maddi gerçekliğe ilişkin veya hukuki hataları ele almanın Mahkemenin görevi olmadığı anlamına gelir. Aksi durumda, Mahkeme bir üçüncü veya dördüncü derece mahkemesi olarak hareket ederdi ki; bu da çalışma sınırlarının göz ardı edilmesi anlamına gelirdi ([Garcia Ruiz / İspanya](#) [BD], § 28).

205. İkinci olarak, Sözleşme’nin 6 § 1 maddesinde geçen “*adil*” teriminin tam anlamı konusunda genellikle bir yanlış anlama vardır. 6 § 1 maddesinin gerektirdiği “*hakkaniyet*”; “*maddi*” değil, “*usuli*” bir hakkaniyettir (ancak davayı gören mahkeme tarafından uygulanabilen, kısmen hukuki kısmen etik bir kavramdır). 6 § 1 maddesi yalnızca “*usulen*” adil olunmasını güvence altına alır; bu, uygulamada, tarafların eşit bir konumda dinlendiği ve bulunduğu çekişmeli yargılamalar halini alır ([Star Cate Epilekta Gevmata ve Diğerleri / Yunanistan](#) (k.k.)). Yargılamaların adilliği daima bir bütün olarak incelenmeleri suretiyle değerlendirilir; öyle ki, usule aykırı münferit bir durum, yargılamaların tümünü hakkaniyetsiz kılmak için yeterli değildir ([Mirolubovs ve Diğerleri / Letonya](#), § 103).

206. İlâveten, Mahkeme Avrupa’daki hukuk ve yargı sistemlerinin çeşitliliğine saygı gösterir ve Mahkemenin görevi bu sistemleri standartlaştırmak değildir. Benzer şekilde, keyfiliğe dair hiçbir emarenin bulunmadığı durumlarda yerel mahkeme kararlarının doğruluğunu sorgulamak da Mahkemenin görevi değildir ([Nejdet Şahin ve Perihan Şahin / Türkiye](#) [BD], §§ 68, 89 ve 94).

(ii) Mahkeme Denetiminin Kapsamı ve Sınırları

207. Mahkeme, her zaman için, şayet söz konusu hatalar Sözleşme’yle koruma altına alınan hak ve özgürlükleri ihlal etmemiş veya bu hak ve özgürlüklerle ilgili değilse; yerel bir mahkeme tarafından işlendiği iddia edilen maddi gerçekliğe ilişkin veya hukuki hataları ele almanın kendi görevi olmadığını ifade etmiştir ([Garcia Ruiz / İspanya](#) [BD], § 28; [Perez / Fransa](#) [BD], § 82; [Dulaurans / Fransa](#) (§ 38) davasında Mahkeme, “*açık bir yargı hatası*” nedeniyle 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir; *mefhumu muhalifinden* [Société anonyme d’habitations à loyers modérés tere et famille / Fransa](#) (k.k.)).

208. Bu, Mahkemenin, aşağıdaki konularda yerel mahkemelerin ulaştığı bulgu ve sonuçları genel bir kural olarak sorgulayamayacağı anlamına gelir:

- (a) Dava konusu olguların tespiti: Mahkeme, meşhut ve açık bir biçimde keyfi olmaları hali dışında, yerel mahkemelerin bulgularına itiraz edemez ([Garcia Ruiz / İspanya](#) [BD], §§ 28-29).
- (b) İç hukukun yorumlanması ve uygulanması: Ulusal mevzuatın yorumuna ilişkin sorunların çözümlenmesi, Strazburg Mahkemesinin değil, öncelikli olarak yerel mahkemelerin görevidir ([Perez / Fransa](#) [BD], § 82); Mahkemenin rolü, bu tür bir yorumlamanın etkilerinin Sözleşme’ye uygun olup olmadığını denetlemektir ([Nejdet Şahin ve Perihan Şahin / Türkiye](#) [BD], § 49). İstisnai durumlarda Mahkeme, Sözleşmeciler Devletin ulusal mahkemelerinin ulusal bir yasayı açıkça keyfi veya hatalı yorumlamasından uygun çıkarımlarda bulunabilir (ek atıflarla birlikte [Barac ve Diğerleri / Karadağ](#), §§ 32-34; [Andelković / Sırbistan](#), §§ 24-27 (yargıcın davayı bakmaktan çekinmesi); bk. ayrıca

[Laskowska / Polonya](#), § 61); ancak bunu genel olarak 6 § 1 maddesinden ziyade Sözleşme'nin diğer hükümleri kapsamında yapar ([Kushoglu / Bulgaristan](#), § 50; [İşyar / Bulgaristan](#), § 48; [Fabris / Fransa](#) [BD], § 60).

- (c) Delillerin kabul edilebilirliği ve değerlendirilmesi¹⁹: 6 § 1 maddesi kapsamında sunulan güvenceler delil *getirilmesini* yalnızca usul açısından ele alır. Delillerin *kabul edilebilirliği* veya ne şekilde *değerlendirilmesi* gerektiği, görevi önlerine gelen delilleri incelemek olan ulusal mahkemeler açısından öncelikli konulardır ([Garcia Ruiz / İspanya](#) [BD], § 28; [Farange S.A. / Fransa](#) (k.k.)).

209. Dolayısıyla, 6 § 1 maddesi, Mahkemenin, çoğu kez taraflardan birinin kazanıp diğerinin kazandığı bir medeni hukuk uyuşmazlığının neticesinin maddi açıdan adil olup olmadığını sorgulamasına izin vermez.

210. Mahkeme, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi kapsamında öne sürülen dördüncü derece şikâyetleri, başvuranın çekişmeli yargılamalardan yararlanmış olduğu; bu yargılamaların çeşitli aşamalarında, davası açısından önemli olduğunu düşündüğü iddia ve delilleri sunmuş olduğu; karşı tarafın ileri sürdüğü iddia ve delillere etkin bir biçimde itiraz etme olanağı bulmuş olduğu; nesnel bir şekilde incelendiğinde davanın çözüme kavuşturulması açısından önemli olan tüm iddialarının yerel mahkeme tarafından usulüne uygun şekilde dinlenmiş ve incelenmiş olduğu; hakkında itirazda bulunulan kararın maddi gerçekliğe ilişkin ve hukuki gerekçelerinin ayrıntılı bir biçimde açıklanmış olduğu ve dolayısıyla, bir bütün olarak ele alındığında yargılamaların adil olduğu gerekçesi reddeder ([Garcia Ruiz / İspanya](#) [BD], § 29). *Özetle* tek veya üç yargıç düzeninde oluşturulan bir Komite, dördüncü derece başvurularının çoğunun kabul edilemez olduğuna karar verir (Sözleşme'nin 27. ve 28. maddeleri). Aksi yönde ise bk. örneğin [Donadzé / Gürcistan](#), § 35.

(iii) Ulusal İçtihatların Tutarlılığı

211. 6 § 1 maddesi içtihat tutarlılığı konusunda müktesep bir hak vermez. İçtihatların gelişmesi, tek başına, adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesine aykırı değildir; zira dinamik ve gelişen bir yaklaşımın sürdürülmemesi her tür reform ya da iyileşmeyi engeller ([Nejdet Şahin ve Perihan Şahin / Türkiye](#) [BD], § 58).

212. İlke olarak, ilk bakışta benzer veya bağlantılı görünen davalarda dahi, bağımsızlığına saygı göstermek zorunda olduğu yerel mahkemelerce açıklanan çeşitli kararları kıyaslamak Mahkemenin görevi değildir. İçtihatlarda ayrılıklar görülmesi ihtimali, bölgesel yargı çevrelerine giren alanlar üzerinde yetki sahibi ilk derece ve temyiz mahkemelerinden oluşan bir ağa dayalı tüm yargı sistemlerinin doğal bir sonucudur. Bu tür ayrılıklar, aynı mahkeme içerisinde dahi ortaya çıkabilir. Bu durumun kendisinin Sözleşme'ye aykırı olduğu düşünülemez ([Santos Pinto / Portekiz](#), § 41). Ayrıca, söz konusu somut durumların nesnel bir biçimde farklı olduğu hallerde herhangi bir *"ayrılıktan"* bahsedilmesi mümkün değildir ([Uçar / Türkiye](#) (k.k.)).

213. Bununla birlikte, içtihat ayrılıklarının 6 § 1 maddesi konusunda ihlal tespit edilmesine yol açtığı davalar da olabilir. Bu noktada Mahkemenin yaklaşımı, söz konusu ayrılıkların aynı mahkeme kolu içerisinde mi yoksa birbirinden tamamen bağımsız iki farklı mahkeme kolu arasında mı olduğuna bağlı olarak farklılık gösterir.

214. Birinci durumda, ayrılık gösteren kararlar, tek bir yerel Yüksek Mahkeme tarafından veya ilgili hukuk sisteminin aynı kolu içerisinde son derece mahkemeleri olarak hüküm veren çeşitli mahkemeler tarafından açıklanır. Bu tür durumlarda, çakışan kararların devam etmesi, halkın yargı sistemine olan güvenini azaltması muhtemel bir hukuki belirsizlik durumu yarabilir; öte yandan bu güven hukukun üstünlüğü ilkesine dayanan bir Devletin temel unsurlarından biridir. Mahkeme, aşağıdaki üç ölçüte dayalı olarak, her dava için böyle bir belirsizlik olup olmadığını belirler:

- (a) İçtihatlarda görülen ayrılıkların derin ve sürekli olup olmadığı;

¹⁹ Bk. ayrıca *Delil Getirme* bölümü.

- (b) İç hukukun bu tür tutarsızlıkları ortadan kaldıracak araçlar öngörüp görmediği;
- (c) Bu araçların uygulanıp uygulanmadığı ve etkisinin ne olduğu. Sözleşmeci Devletler, hukuk sistemlerini, farklılık gösteren kararların alınmasından kaçınacak ve ciddi çelişkileri yeterli usuli araçlarla ortadan kaldıracak şekilde düzenleme yükümlülüğüne sahiptir ([Beian / Romanya](#) (No. 1), §§ 37 ve 39; [Nejdet Şahin ve Perihan Şahin / Türkiye](#) [BD], §§ 56-57 ve 80).

Mahkemenin dikkate aldığı ek bir ölçüt ise, tutarsızlığın münferit bir dava için mi geçerli olduğu yoksa çok sayıda insanı mı etkilediğidir ([Albu ve Diğerleri / Romanya](#), § 38).

215. İkinci varsayımda, hukuk sisteminin iki farklı kolu içerisinde yer alan mahkemeler son derece mahkemesi olarak çakışan kararlar açıklar; bu kolların her biri, ortak herhangi bir yargı hiyerarşisine tabi olmayan bağımsız yüksek mahkemelere sahiptir. Burada 6 § 1 maddesi, dikey bir denetim mekanizmasının veya müşterek düzenleyici bir kurumun (uyuşmazlık mahkemesi gibi) uygulamaya konulmasını gerektirecek kadar ileriye girmez. Çok sayıda farklı mahkeme koluna sahip ve içerisinde Yüksek Mahkemelerin yan yana bulunduğu ve hukuk konusunda aynı anda ve paralel olarak yorumda bulunmalarının gerekli olduğu bir yargı sisteminde, içtihatlarda tutarlılık sağlanması zaman alabilir ve içtihat çatışmalarının görüldüğü dönemlere, bu nedenle, hukuki belirlilik ilkesine hanel gelmeksizin müsamaha gösterilebilir. Dolayısıyla her biri kendi yargı çevresini haiz ve farklı davaları inceleyen iki mahkeme, benzer somut durumların yol açtığı aynı hukuki sorun hakkında 6 § 1 maddesini ihlal etmeksizin pekâlâ farklı, bununla birlikte mantıklı ve gerekçelendirilmiş kararlara ulaşabilir ([Nejdet Şahin ve Perihan Şahin / Türkiye](#) [BD], §§ 81-83 & 86).

(d) ÇEKİŞMELİ YARGILAMA

216. Çekişmeli yargılama ilkesi: Adil yargılama kavramı, yargılamaların çekişmeli olarak görülmesini isteme temel hakkını kapsar.

217. Çekişmeli yargılama hakkından doğan gereklilikler, ilke olarak gerek medeni hukuk gerekse ceza hukuku alanına giren davalarda aynıdır ([Werner / Avusturya](#), § 66).

218. Zamandan tasarruf etme ve yargılamaların hızlandırılması isteği, çekişmeli yargılama hakkı gibi bir temel ilkenin göz ardı edilmesini haklı kılamaz ([Nideröst-Huber / İsviçre](#), § 30).

219. İçerik: Çekişmeli yargılama hakkı, ilke olarak, bir ceza veya hukuk davası taraflarına, hukuk sisteminin bağımsız bir üyesi tarafından dahi olsa, mahkeme kararını etkileme amacıyla ileri sürülen tüm deliller ve hazırlanan mütalaalar hakkında bilgi sahibi olma ve bu delil ve mütalaalar hakkında yorumda bulunma fırsatı verilmesini gerektirir ([Ruiz-Mateos / İspanya](#), § 63; [McMichael / Birleşik Krallık](#), § 80; [Vermeulen / Belçika](#), § 33; [Lobo Machado / Portekiz](#), § 31; [Kress / Fransa](#) [BD], § 74). Bu şart, Anayasa Mahkemesi önünde de geçerli olabilir ([Milatova / Çek Cumhuriyeti](#), §§ 63-66; [Gaspari / Slovenya](#), § 53).

- Mahkemenin kararı üzerindeki gerçek etkisinin önemi çok azdır ([Nideröst-Huber / İsviçre](#), § 27; [Ziegler / İsviçre](#), § 38);
- Çekişmeli yargılama hakkının, tatmin edici koşullar altında kullanılabilmesi gereklidir; yargılama taraflarından birinin mahkeme önündeki delillere aşinalık kazanması ve yanı sıra söz konusu delillerin varlığı, içeriği ve gerçekliği hakkında uygun bir şekilde ve uygun bir zamanda ([Krčmář ve Diğerleri / Çek Cumhuriyeti](#), § 42; [Immeubles Groupe Kosser / Fransa](#), § 26), gerekirse erteleme sağlanması suretiyle ([Yvon / Fransa](#), § 39) yorum yapma olanağına sahip olması gereklidir.
- Taraflar, iddialarının başarıya ulaşması için gerekli olan unsurları açıklama hakkına sahip olmalıdır ([Clinique des Acacias ve Diğerleri / Fransa](#), § 37);
- Yargıcın kendisi, örneğin resen ileri sürdüğü bir kabul edilemezlik gerekçesi nedeniyle

teyiz başvurusunda bulunma hakkının düştüğüne karar vermesi durumunda, çekişmeli yargılama ilkesine riayet etmelidir (*Clinique des Acacias ve Diğerleri/Fransa*, § 38; karşılaştırınız *Andret ve Diğerleri / Fransa* (kabul edilemezlik hakkında karar): bu sonuncu davada Yargıtay, taraflara gerekçelerin değiştirilmesinin düşünüldüğünü bildirmiş ve başvurular Yargıtayın kararını açıklamasından önce yanıt verme olanağı bulmuşlardır);

- Diğer tarafın sunduğu bir belgenin veya tanıklarca ibraz olunan delillerin kendi yorumlarını gerektirip gerektirmediğine karar vermek yalnızca, bir uyuşmazlığa taraf olanlara düşer. Dava taraflarının adaletin işleyişine olan güveni, dosyada yer alan (buna, mahkemenin resen elde ettiği belgeler de dâhildir: *K.S. / Finlandiya*, § 22) her belge hakkında görüşlerini bildirme olanağına sahip olduklarını bilmelerine dayanır (*Nideröst-Huber / İsviçre*, § 29; *Pellegrini / İtalya*, § 45).

220. Aşağıdaki belge veya delillerin açıklanmaması neticesinde çekişmeli yargılanma hakkının ihlal edildiği **örnekler**:

- bir çocuğun velayetinin verilmesine ilişkin yargılamalarda, duruşma esnasında ebeveynlere içerikleri hakkında bilgi verilmiş olmasına rağmen, çocuk hakkında bilgiler ve davanın geçmişiyle ilgili ayrıntılar içeren ve tavsiyelerde bulunan sosyal hizmet kurumu raporları (*McMichael / Birleşik Krallık*, § 80);
- her şeyden önce, görevleri nedeniyle kendisine verilen yetki itibarıyla mahkemenin kararını ilgili şahısın aleyhine olabilecek bir şekilde etkileyebilecek konumda bulunması nedeniyle, “*taraf*” olarak kabul edilip edilemeyeceği önemli olmaksızın; Cumhuriyet savcısı tarafından ileri sürülen deliller (*Ferreira Alves / Portekiz (No. 3)*, §§ 36-39);
- ortaya herhangi bir yeni gerçek veya iddia koymasa da, alt derece mahkemesinin, teyiz incelemesinde bulunan mahkemeye söz konusu mahkemenin kararını etkilemek amacıyla gönderdiği not (*Ferreira Alves / Portekiz (No. 3)*, § 41);
- doğrudan yargıçların elde ettiği ve davanın esası hakkında gerekçeli görüşler içeren belgeler (*K.S. / Finlandiya*, §§ 23-24).

221. *Sınır*: Çekişmeli yargılama hakkı mutlak değildir ve kapsamı bahse konu davanın özel niteliklerine bağlı olarak değişiklik gösterebilir (*Hudokova ve Diğerleri / Slovakya*, §§ 26-27). Çekişmeli yargılama ilkesi, her bir dava tarafının, mahkemeye de sunulmamış olan belgeleri karşı tarafa iletmesini gerektirmez (*Yvon / Fransa*, § 38). Söz konusu ilke, davanın neticesini etkileme ihtimali bulunmayan bir dilekçenin bildirilmesini de gerektirmez (*Asnar / Fransa (No. 2)*, § 26).

(e) SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ

222. “*Silâhların eşitliği*” ilkesi, geniş anlamıyla adil yargılanma kavramının bir unsurunu teşkil etmektedir. Taraflar arasında “*adil denge*” olması anlamında “*silâhların eşitliği*” şartı, ilke olarak hem hukuk hem de ceza davaları için geçerlidir (*Feldbrugge / Hollanda*, § 44).

223. *İçerik*: *Taraflar arasında “adil denge” sağlanması*: silâhların eşitliği ilkesi, her bir dava tarafına, delilleri de dâhil olmak üzere davasını kendisini diğer taraf karşısında önemli bir kayıp konumuna sokmayacak koşullar altında sunması için makul bir olanak sağlanmasını gerektirir: *Dombo Beheer B.V. / Hollanda*, § 33.

- taraflardan birinin, diğerinin bilgisi ve hakkında yorumda bulunma olanağı olmaksızın beyanda bulunması kabul edilemez. Bulunulan bir beyanın yanıtı değer olup olmadığının değerlendirilmesi tarafların tek başına değerlendirmesi gereken bir konudur (*APEH Üldözötteinek Szövetség ve Diğerleri / Macaristan*, § 42).
- Bununla birlikte, şayet mahkemeye sunulan görüşler taraflardan hiçbirine bildirilmemişse, bu durum silâhların eşitliği bakımından herhangi bir soruna yol açmaz; daha çok, geniş

anlamda yargılamaların adilliği konusunda soruna yol açar ([Nideröst-Huber / İsviçre](#), §§ 23-24; [Clinique des Acacias ve Diğerleri / Fransa](#), §§ 36-37).

224. Silâhların eşitliği ilkesinin gözetilmemesine **örnekler**: Aşağıdaki davalarda, taraflardan birinin açık bir kayıp duruma sokulmuş olması nedeniyle, bu ilkenin ihlal edilmiş olduğuna karar verilmiştir:

- Taraflardan birinin temyiz talebi, diğer tarafa tebliğ edilmemiş; bu nedenle diğer taraf cevap verme olanağı bulamamıştır ([Beer / Avusturya](#), § 19);
- İşleyen süre yalnızca taraflardan biri için durmuş; bu durum diğer tarafı önemli bir kayıp durumuna sokmuştur ([Platakou / Yunanistan](#), § 48; [Wynen / Belçika](#), § 32);
- İki kilit tanıktan yalnızca birinin dinlenmesine izin verilmiştir ([Dombo Beheer B.V. / Hollanda](#), §§ 34-35);
- Karşı taraf, ilgili bilgilere erişim bakımından önemli kazanımlara sahip olmuş, yargılamalarda baskın bir konuma geçmiş ve mahkemenin değerlendirmesi ile ilgili olarak kayda değer etkide bulunmuştur ([Yvon / Fransa](#), 37);
- Karşı taraf, kendisini üstün konuma getiren mevki veya görevlerde bulunmuş ve mahkeme, diğer tarafın belgeler hakkında bilgi edinmesine veya tanıkları dinlemesine izin vermemek suretiyle, diğer tarafın tam anlamıyla karşı çıkmasını güçleştirmiştir ([De Haes ve Gijssels / Belçika](#), §§ 54 ve 58);
- İdari yargılamalarda, idari makam tarafından ortaya konulan gerekçeler, başvuranın bu değerlendirmeye gerekçeli bir itirazda bulunabilmesi için fazla kısa ve geneldi ve davanın esasını inceleyen mahkemeler, başvuranın söz konusu mesele hakkında kendi düşüncelerini sunma olanağı vermemiştir ([Hentrich / Fransa](#), § 56);
- Taraflara adli yardım sağlanmaması, tarafları mahkeme önünde daha yüksek maddi olanaklara sahip bir hasım karşısında davalarını etkili bir biçimde savunma olanağından yoksun bırakmıştır ([Steel ve Morris / Birleşik Krallık](#), § 72);
- [Martinie / Fransa](#) [BD] kararında (§ 50) Mahkeme, savcının Sayıştay önündeki yargılamalardaki konumu nedeniyle, dava taraflarının zararına bir dengesizlik olduğuna kanaat getirmiştir; savcı, diğer tarafın aksine, duruşmada hazır bulunmuş, tetkik hâkiminin görüşü hakkında önceden bilgilendirilmiş, duruşma esnasında tetkik hâkiminin görüşlerini dinlemiş, yargılamaların tamamına katılmış ve diğer tarafın itirazıyla karşı karşıya kalmaksızın kendi görüşünü sözlü olarak ifade edebilmiş ve bu dengesizlik, duruşmanın kamuya açık olmaması nedeniyle daha da güçlenmiştir;
- Savcı, başvuranın hasmının görüşlerini destekleyici şekilde müdahil olmuştur ([Menchinskaya / Rusya](#), §§ 35-39).

225. Bununla birlikte, tarafların tanıklarının (taraflardan biri için yemin altında verilen ifade) dinlenmesi hususunda muamele farklılığının, uygulamada yargılamaların neticesini etkilememiş olması nedeniyle, 6 § 1 maddesine uygun olduğuna karar vermiştir ([Ankerl / İsviçre](#), § 38).

226. *Müdahil tarafın özel durumu*: Mahkeme, müdahil tarafın şikâyetlerinden oluşan sistem ile kamu yetkisini haiz ve kamu menfaatini savunmakla sorumlu savcı tarafından açılan davalar arasında ayırım yapmıştır ([Guigue ve SGEN-CFDT / Fransa](#) (k.k.)). Sonuç olarak, temyiz başvurusu için farklı şekli koşulların ve süre sınırlarının (özel taraflar için daha kısa bir süre sınırı) öngörülmesi, söz konusu hukuk yolunun faydalı bir şekilde kullanılabilmesi kaydıyla, “silâhların eşitliği” ilkesine aykırı değildir (bk. ilgili sistemin özel niteliği).

227. Mahkeme ayrıca, rollerinin ve amaçlarının açık bir biçimde farklı olması nedeniyle, savcının itiraz olanaklarını kısıtlamaksızın müdahil tarafın itiraz olanaklarını sınırlayan bir hükmün silâhların eşitliği ilkesine uygun olduğuna karar vermiştir ([Berger / Fransa](#), § 38).

228. Savcıyla özel bir şahsı *karşı karşıya getiren* davalarla ilgili olarak, savcı, yasal düzenin korunması açısından haklı bir ayrıcalıklı konuma sahip olabilir. Bununla birlikte, bu durum bireyin,

savcı karşısında haksız yere kayıp konumuna sokulmasıyla sonuçlanmamalıdır ([Stankiewicz / Polonya](#), § 68).

(f) DELİL GETİRME

229. *Genel İlkeler*²⁰: Sözleşme'nin kendisi deliller konusunda kurallar koymaz ([Mantovanelli / Fransa](#), § 34). Delillerin kabul edilebilirliği ve ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği, öncelikli olarak ulusal hukuk ve ulusal mahkemeler tarafından düzenlenmesi gereken konulardır ([Garcia Ruiz / İspanya](#) [BD], § 28). Aynı durum, delillerin ispat değeri ve ispat yükümlülüğü için de geçerlidir ([Tiemann / Fransa ve Almanya](#) (k.k.)). İleri sürülen delillerin geçerliliğini değerlendirmek de ulusal mahkemelerin görevidir ([Centro Europa 7 S.R.L. ve Di Stefano / İtalya](#) [BD], § 198).

- Bununla birlikte, Sözleşme gereğince Mahkemenin görevi, delillerin ne şekilde toplandığı dâhil olmak üzere, bir bütün olarak yargılamaların adil olup olmadığını araştırmaktır ([Elsholz / Almanya](#) [BD], § 66). Mahkeme bu nedenle delillerin adil bir yargılanmayı güvence altına alacak şekilde sunulup sunulmadığını tespit etmelidir ([Blucher / Çek Cumhuriyeti](#), § 65);
- Taraflarca sunulan görüşler, iddialar ve deliller hakkında doğru bir inceleme yürütmek ulusal mahkemelerin görevidir ([Van de Hurk / Hollanda](#), § 59).

(i) Tanık İfadeleri

230. 6 § 1 maddesi, tanık çağırma hakkını açık bir biçimde güvence altına almaz ve tanık ifadelerinin kabul edilebilirliği, ilke olarak iç hukuk alanına giren bir konudur. Ancak, ifadelerin ne şekilde kabul edildiği dâhil olmak üzere, bir bütün olarak yargılamalar, 6 § 1 maddesi anlamında “*adil*” olmalıdır ([Dombo Beheer B.V. / Hollanda](#), § 31).

- Yargıcın tanık çağırılmasının reddedilmesi yönündeki kararı yeterince gerekçelendirilmeli ve keyfilik içermemelidir; dolayısıyla söz konusu karar dava tarafının davasını desteklemek üzere düşünce sunma olanağını orantısız bir biçimde kısıtlamamalıdır ([Wierzbicki / Polonya](#), § 45);
- Tarafların tanıklarının dinlenmesi hususunda muamele farklılığı olması, doğal olarak “*silâhların eşitliği*” ilkesini ihlal edebilir ([Ankerl / İsviçre](#), § 38); bu davada Mahkeme, muamele farklılığının başvuranı hasmı karşısında önemli bir kayıp konumuna sokmadığına karar vermiştir (§ 38 *son cümle*); buna karşın [Dombo Beheer B.V. / Hollanda](#) (§ 35) davasında söz konusu olaylara karışan iki kişiden yalnızca birine ifade verme olanağı verilmiştir (ihlal).

(ii) Bilirkişi Görüşleri

231. *Bilirkişi Görüşü İstenmesi Talebinin Reddedilmesi*:

- Bilirkişi görüşü istenmesi talebinin reddedilmesi tek başına hakkaniyete aykırı değildir; Mahkeme bir bütün olarak yargılamaların adil olup olmadığını araştırmalıdır ([H. / Fransa](#), §§ 61 ve 70). Ret için öne sürülen gerekçeler makul olmalıdır;
- Çocuk velayeti ve çocuğa erişim hakkındaki bir davada uzman psikolog görüşünün istenmesinin reddedilmesi de davanın özel koşullarının ışığı altında incelenmelidir ([Elshoz / Almanya](#) [BD], § 66 ve *mevcut davaya uygulanabildiği ölçüde* [Sommerfeld / Almanya](#) [BD], § 71);
- Bir çocuk kaçırma davasında ([Tiemann / Fransa ve Almanya](#) (k.k.)) Mahkeme, ret kararının makul olup olmadığını araştırmak amacıyla, İstinaf Mahkemesinin başvuranın ikinci bir

²⁰ Bk. ayrıca *Dördüncü Derece* bölümü.

bilirkişi görüşü talebini reddetmek için yeterli gerekçeler sunup sunmadığını incelemiştir.

232. Bilirkişi tayin edilmesi: Tıpkı 6 § 1 maddesinde vurgulanan diğer usuli güvencelere uyulması gibi, çekişmeli yargılama ilkesine riayet edilmesi de bir “mahkeme” önünde yürütülen yargılamalarla ilişkilidir; dolayısıyla mahkemenin bir bilirkişi tayin ettiği durumlarda, tarafların tüm davalarda, söz konusu bilirkişi tarafından yürütülen görüşmelere katılma veya bilirkişinin değerlendirmeye aldığı belgelerin kendilerine bildirilmesi imkânına sahip olması gerektiği yönünde genel ve soyut bir ilke yoktur.

233. Gerekli olan, tarafların yargılamalara yeterli şekilde katılabilmesidir ([Mantovanelli / Fransa](#), § 33).

234. Yargılamalar içerisindeki konumu ve rolü ile birlikte ele alındığında, bilirkişi tarafında yanlılık bulunması, silâhların eşitliği ilkesini ihlal ederek, yargılamaların sonucunu bir tarafın yararına diğer tarafın zararına etkileyebilir ([Sara Lind Eggertsdottir / İzlanda](#), § 53); benzer şekilde bilirkişi yargılamalarda baskın bir konumda bulunabilir ve mahkemenin değerlendirmesi üzerinde kayda değer etkiye bulunabilir ([Yvon / Fransa](#), § 37).

235. Yargıçların bilgisi dâhilinde olmayan ve teknik bir alanla ilişkili bir sağlık raporunun somut olguların değerlendirilmesi üzerinde baskın bir etkisi olması muhtemeldir; bu rapor, elzem bir delil unsurudur ve taraflar bunun hakkında etkili bir şekilde yorumda bulunma olanağına sahip olmalıdır ([Mantovanelli / Fransa](#), § 36; [Storck / Almanya](#), § 135).

- [Mantovanelli / Fransa](#) davasında, başvuranların, ana delil unsuru olan bilirkişi raporu tespitleri hakkında etkili bir biçimde yorumda bulunamaması, 6 § 1 maddesini ihlal etmiştir;
- [Augusto / Fransa](#) davasında, akredite bir doktorun başvuranın yoksulluk yardımına hak kazanmak için gerekli sağlık koşullarını karşılayıp karşılamadığına ilişkin görüşünün açıklanmaması – ki bunun karar üzerinde belirleyici bir etkisi olabilirdi -, söz konusu kararın hukuken yargıci bağlamamasına rağmen, 6 § 1 maddesini ihlal etmiştir.

236. Tarafların bilirkişi karşısında sahip olduğu haklar ile ilgili olarak, [Feldbrugge / Hollanda](#), § 44 (ihlal kararı) ile [Olsson / İsveç](#) (No. 1), §§ 89-91 (ihlal bulunmayan kararı) karşılaştırınız. Olumsuz bir raporun açıklanması şartı ile ilgili olarak bk. [L. / Birleşik Krallık](#) (k.k.).

(g) YARGI KARARLARININ GEREKÇELENDİRİLMESİ

237. 6 § 1 maddesinde vurgulanan güvenceler, mahkemeler açısından kararlarına yeterli gerekçeler sunma yükümlülüğü içerir ([H. / Belçika](#), § 53). Gerekçeli bir karar, taraflara davalarının doğru bir şekilde görülmüş olduğunu gösterir.

238. İddiaları seçmede ve delilleri kabul etmede yerel mahkemenin belli bir takdir payı olmakla birlikte, söz konusu mahkeme, kararlarına sebepler sunmak suretiyle faaliyetlerini açıklamak zorundadır ([Suominen / Finlandiya](#), § 36).

239. İleri sürülen nedenler, taraflara mevcut temyiz hakkını etkili bir biçimde kullanma olanağı verecek şekilde olmalıdır ([Hirvisaari / Finlandiya](#), § 30 son cümle).

240. 6 § 1 maddesi, mahkemeleri kararlarına gerekçe göstermeyi zorunlu kılar; ancak söz konusu maddenin her iddiaya ayrıntılı bir yanıt verilmesini gerektirdiği şekilde anlaşılması mümkün değildir ([Van de Hurk / Hollanda](#), § 61; [Garcia Ruiz / İspanya](#) [BD], § 26; [Jahnke ve Lenoble / Fransa](#) (k.k.); [Perez / Fransa](#) [BD], § 81).

241. Gerekçeler sunma görevinin ne ölçüde geçerli olduğu, kararın niteliğine göre değişiklik gösterebilir ([Ruiz Torija / İspanya](#), § 29; [Hiro Balani / İspanya](#), § 27) ve ancak davanın kendi koşullarının ışığı altında tespit edilebilir: *diğerleri arasında*, bir dava tarafının mahkemeler önüne getirebileceği iddiaların çeşitliliği ve kararların sunumu ve hazırlanması, kanun hükümleri, örf ve adet kuralları, hukuki görüş konusunda Sözleşmeciler Devletlerde bulunan farklılıkların göz önünde

bulundurulması gereklidir ([Ruiz Torija / İspanya](#), § 29; [Hiro Balani / İspanya](#), § 27).

242. Bununla birlikte, bir dava tarafının görüşünün yargılamaların neticesi açısından belirleyici olduğu durumlarda, kesin ve açık bir yanıt verilmesi gereklidir ([Ruiz Torija / İspanya](#), § 30; [Hiro Balani / İspanya](#), § 28).

243. Bu nedenle mahkemelerin şunları incelemesi gerekir:

- dava taraflarının başlıca iddiaları ([Buzescu / Romanya](#), § 67; [Donadze / Gürcistan](#), § 35);
- Sözleşme ve Protokoller tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklere ilişkin iddialar; ulusal mahkemelerin bu iddiaları özel önem ve dikkatle incelemesi gerekir ([Wagner ve J.M.W.L. / Lüksemburg](#), § 96).

244. 6 § 1 maddesi, bir temyiz mahkemesinin, hiçbir başarı ihtimali bulunmaması nedeniyle bir temyiz başvurusunu reddetmek üzere ek hiçbir açıklama yapmaksızın belli bir yasal hükmü uygulaması halinde, söz konusu mahkemenin daha ayrıntılı bir gerekçe sunmasını gerektirmez ([Burg ve Diğerleri / Fransa](#) (k.k.); [Gorou ve Yunanistan](#) (No. 2) [BD], § 41).

245. Benzer şekilde, bir üst mahkemenin şikâyetleri dinlemesi ve nihayetinde bir karar vermesi için temyiz izninin gerekli olduğu durumlarda, 6 § 1 maddesi bu tür bir iznin verilmemesi yönünde alınan bir karar için ayrıntılı nedenler sunulmasını gerektirmez ([Kukkonen / Finlandiya](#) No. 2, § 24; bk. ayrıca [Bufferne / Fransa](#) (k.k.)).

246. İlâveten, temyiz mahkemesi, bir temyiz reddinde, ilke olarak yalnızca alt mahkemenin kararındaki nedenleri desteklemekle yetinebilir ([Garcia Ruiz / İspanya](#) [BD], § 26 – *mefhumu muhalifinden* [Tatishvili / Rusya](#), § 62). Bununla birlikte adil yargılanma kavramı, ister alt mahkemenin gerekçelerine katılarak isterse farklı bir şekilde olsun, kararları için az sayıda gerekçe sunan bir ulusal mahkemenin kendisine sunulan temel konuları gerçekte ele almış olmasını ve yalnızca alt bir mahkemenin sonuçlarını onaylamakla yetinmemiş olmasını gerektirir ([Helle / Finlandiya](#), § 60). Bu koşul, dava tarafının iç hukukta yürütülen yargılamalarda davasını sözlü olarak sunmadığı durumlarda daha da önemlidir (*aynı yerde*).

2. Kamuya Açık Duruşma

6 § 1 Maddesi

“Herkes, medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda, davasının ... esas konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, ... bir mahkeme tarafından, hakkaniyete uygun bir şekilde, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir; ancak demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.”

(a) DURUŞMA

247. *Genel İlkeler*: İlke olarak, dava tarafı, 6 § 1 maddesinin ikinci cümlesinde ana hatlarıyla ortaya konulan olası itirazlardan hiçbirinin geçerli olmadığı durumlarda, davasının kamuya açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir (bk. yukarı ve ayrıca aşağıdaki ek açıklamalar). Duruşmanın kamuya açık olarak gerçekleştirilmesi, dava taraflarını adaletin gizli bir biçimde ve kamunun hiçbir denetimi olmaksızın uygulanmasına karşı korur. Adaletin uygulanmasının görünür kılınması, 6 § 1 maddesinin amacına, yani adil yargılama amacına ulaşılmasına katkıda bulunur ([Diennet / Fransa](#), § 33; [Martinie / Fransa](#) [BD], § 39).

248. Bir mahkemenin, davanın kamuya açık olarak görülmesi şartına uyup uymadığının

belirlenmesi için, yargılamaların bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekir ([Axen / Almanya](#), § 28).

249. İlk ve tek derece mahkemesi önünde yürütülen yargılamalarda 6 § 1 maddesi uyarınca “*halka açık duruşma*” hakkı, eğer bu tür bir duruşma yapılmamasını haklı kılan istisnai koşullar mevcut değilse ([Hesse-Anger / Almanya](#) (k.k.)), “*sözlü bir duruşma*” yapılmasını isteme hakkının bulunmasını gerektirir ([Fredin / İsveç \(No. 2\)](#), §§ 21-22; [Allan Jacobsson / İsveç \(No. 2\)](#) ve § 46; [Göç / Türkiye](#) [BD], § 47).

250. Koşulların, sözlü bir duruşma yapılmamasını haklı kılabilecek şekilde istisnai nitelikte olması, temelde bu tür durumların sıklığından değil, yetkili ulusal mahkemenin hükme bağlaması gereken meselelerin mahiyetine bağlıdır ([Miller / İsveç](#), § 29; [Martinie / Fransa](#) [BD], § 41).

251. İlgili yargılamaların özel nitelikleri, birinci derece mahkemesi önünde duruşma yapılmış olması kaydıyla, ikinci veya üçüncü derece mahkemesi önünde duruşma yapılmamasını haklı kılabilir ([Helmerts / İsveç](#), § 36 ve *mefhumu muhalifinden* §§ 38-39). Bu nedenle, temyiz izni gerektiren yargılamalar ve somut olgulara dayalı meseleler yerine yalnızca hukuk meselelerine ilişkin yargılamalar, temyiz eden kişiye temyiz mahkemesi veya Yargıtay tarafından bizzat dinlenme olanağı verilmemiş olmasa dahi, 6. madde koşullarını karşılayabilir ([Miller / İsveç](#), § 60).

252. Dolayısıyla, eğer duruşma yapılmamasını haklı kılan istisnai durumlar mevcut değilse, 6 § 1 maddesi uyarınca kamuya açık duruşma hakkı, en azından bir mahkeme önünde sözlü duruşma yapılmasını isteme hakkı olmasını gerektirir ([Fischer / Avusturya](#), § 44; [Salomonsson / İsveç](#), § 36).

253. Dava tarafının davasının kendine özgü niteliklerine istinaden kamuya açık bir duruşma yapılmasını isteme olanağı bulunmaksızın, genel ve mutlak bir ilke uyarınca esas hakkında kapalı olarak yürütülen hukuk yargılamaları, ilke olarak 6 § 1 maddesine uygun olarak düşünülemez; tümüyle istisnai koşullar haricinde, dava tarafları en azından kamuya açık bir duruşma yapılmasını isteme imkânına sahip olmalıdır; bununla birlikte davanın koşulları gereği ve ilgili gerekçelerden ötürü kendilerine kapalı müzakere yapılmasının teklif edilmesi mümkündür ([Martinie / Fransa](#) [BD], § 42).

254. Son olarak, yargılamaların belirleyici bir safhasında duruşma yapılmaması, yargılamaların daha sonraki bir aşamasında yeterince telafi edilebilir veya edilmeyebilir ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), §§ 60-61; [Malhaus / Çek Cumhuriyeti](#) [BD], § 62).

255. Özel Uygulamalar:

- Duruşma yapılmasını gerektirecek hiçbir güven sorununun veya tartışmalı olguların bulunmadığı durumlarda, duruşma yapılması gerekli olmayabilir ve mahkemeler tarafların beyanlarına ve diğer yazılı belgelere istinaden davayı hakkaniyete uygun ve makul bir biçimde hükme bağlayabilir ([Döry / İsveç](#), § 37; [Saccoccia / Avusturya](#), § 73);
- Mahkeme ayrıca, duruşma yapılmasından vazgeçilmesinin, salt hukuki ve sınırlı mahiyette sorunlara yol açan ([Allan Jacobsson / İsveç \(No. 2\)](#), §§ 48-49; [Valová ve Diğerleri / Slovakya](#), §§ 65-68) veya özel hiçbir karmaşık durum arz etmeyen ([Varela Assalino / Portekiz](#) (k.k.); [Speil / Avusturya](#) (k.k.)) davalarda haklı olabileceğini kabul etmiştir.
- Aynı durum, oldukça teknik sorunlar için de geçerlidir. Mahkeme, sözlü tartışmadan ziyade yazılı olarak daha iyi ele alınan ve sosyal güvenlik yardımlarına ilişkin uyuşmazlıkların teknik mahiyetine önem vermiştir. Bu alanda defalarca, ulusal makamların, verimlilik ve ekonomi gerekliliklerini göz önünde bulundurarak, duruşma gerçekleştirmekten kaçınabileceğine, zira sistematik olarak duruşmalar gerçekleştirmenin sosyal güvenlik yargılamalarında gösterilmesi gereken özel ihtimama engel teşkil edebileceğine karar vermiştir ([Schuler-Zraggen / İsviçre](#), § 58; [Döry / İsveç](#), § 41 ve *mefhumu muhalifinden* [Salomonsson / İsveç](#), §§ 39-40).

256. Buna karşın, örneğin hukuki meseleler ve maddi gerçekliğe ilişkin önemli konular ([Fischer/Avusturya](#), § 44) veya somut olguların yetkililerce doğru şekilde tespit edilip edilmediğinin değerlendirilmesi ([Malhaus / Çek Cumhuriyeti](#) [BD], § 60) söz konusu olduğunda ve şartlar –örneğin mahkemenin, başvurana verilecek tazminat miktarına karar vermek amacıyla

uğradığı sıkıntı konusunda başvurunu dinlemesinin ([Göç / Türkiye](#) [BD], § 51; [Lorenzetti / İtalya](#), § 33) veya belli hususlarda açıklamalar elde etmesinin gerekli olması halinde ([Fredin / İsveç \(No. 2\)](#); [Lundevall / İsveç](#), § 39) – başvuranın mahkemeye şahsen veya avukatı vasıtasıyla ([Miller / İsveç](#), § 34, *son cümle* [Andersson / İsveç](#), § 57) durumunu açıklamasını gerektirdiğinde sözlü duruşma gerçekleştirilmesinin gerekli olduğu düşünülür.

257. Basının ve halkın duruşmada hazır bulunması: Davasının kamuya açık olarak görülmesini isteme hakkı, ilke olarak, ilgili mahkeme önünde halktan oluşan izleyicilerin bulunmasını gerektirir. Bununla birlikte 6 § 1 maddesi, mahkemelerin davanın özel nitelikleri ışığında bu ilkeden sapmasını yasaklamaz ([Martinie / Fransa](#) [BD], § 40). 6 § 1 maddesinin lafzı, bu kurala ilişkin pek çok istisna öngörür.

258. “...duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir”:
- “demokratik bir toplum içinde ahlâk, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına” (B. ve P. / Birleşik Krallık, § 39; [Zagorodnikov / Rusya](#), § 26);
  - “küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde” : Örneğin, ebeveynlerinin ayrılmasının ardından küçüklerin velayetine veya aynı ailenin fertleri arasındaki uyumsuzluklara ilişkin yargılamalarda, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği söz konusudur (B. ve P. / Birleşik Krallık, § 38); bununla birlikte bir çocuğun bir kamu kurumuna yerleştirilmesini içeren durumlarda, davanın kamu denetiminden çıkarılmasına ilişkin gerekçeler dikkatli bir incelemeye tabi tutulmalıdır ([Moser / Avusturya](#), § 97). Bir doktor hakkındaki disiplin yargılamalarına gelince, mesleki gizliliğin ve hastalarının özel hayatlarının korunması gerekliliği her ne kadar yargılamaların kapalı yürütülmesini haklı kılsa da, koşulların bu tür bir olayı kesin bir biçimde gerektirmesi gerekir ([Diennet / Fransa](#), § 34 ve bir avukat hakkındaki yargılamalara örnek olarak [Hurter / İsviçre](#), §§ 30-32).
  - “veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde”: Tanıkların güvenlik ve gizliliğini korumak veya adalet arayışında özgür bir biçimde bilgi ve görüş alış verişinde bulunulmasını teşvik etmek amacıyla, yargılamaların halka açık niteliği hususunda kısıtlamalar getirilmesi mümkündür (B. ve P. / Birleşik Krallık, § 38; [Osinger / Avusturya](#), § 45).

259. Kamuya açık dava hakkından feragat: 6 § 1 maddesinin ne lafzı ne de ruhu kişiyi kendi iradesiyle, ister açık bir biçimde isterse zımnen kamuya açık dava hakkından feragat etmekten alıkoyar; ancak bu tür bir feragatin net bir biçimde gerçekleştirilmesi ve önemli herhangi bir kamu menfaatine aykırı olmaması gerekir ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), § 59; [Håkansson ve Stureson / İsveç](#), § 66; [Exel ve Çek Cumhuriyeti](#), § 46). Mahkeme celbinin de zamanında alınmış olması gereklidir ([Yakovlev / Rusya](#), §§ 20-22).

260. Kamuya açık dava hakkından feragati düzenleyen koşullar: İlgili kişi, kendi iradesiyle ([Albert ve Le Compte / Belçika](#), § 35) rıza göstermelidir ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), § 59). Haktan açıkça veya zımnen feragat edilebilir ([Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), § 59). Ancak bu, net bir biçimde yapılmalı ([Albert ve Le Compte / Belçika](#), § 35 ve [Håkansson ve Stureson / İsveç](#), § 67) ve önemli herhangi bir kamu menfaatine aykırı olmamalıdır ([Håkansson ve Stureson / İsveç](#), § 66).

261. Kamuya açık duruşma yapılmasının istenmemesi, ilgili kişinin mutlak surette bu tür bir duruşma yapılmasını isteme hakkından feragat ettiği anlamına gelmez; ilgili iç hukukun incelenmesi gereklidir ([Exel / Çek Cumhuriyeti](#), § 47; [Göç / Türkiye](#) [BD], § 48, *son cümle*). Şayet geçerli iç hukuk bu imkânı açık bir biçimde kapsam dışı bırakıyorsa, başvuranın kamuya açık duruşma isteyip istemediğinin önemi yoktur ([Eisenstecken / Avusturya](#), § 33).

262. Örnekler: Disiplin yargılamalarında kamuya açık dava hakkından feragat edilmesi: [Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika](#), § 59, [H. / Belçika](#), § 54. Kamuya açık dava hakkından net biçimde feragat edilmesi: [Schuler-Zraggen / İsviçre](#), § 58 ve *mefhumu muhalifinden*

[Exel ve Çek Cumhuriyeti](#), §§ 48-53).

(b) KARARLARIN AÇIKLANMASI

263. Adli kurumlar önündeki yargılamaların kamuya açık olması, dava taraflarını adaletin gizli ve hiçbir kamu denetimi olmaksızın uygulanmasına karşı korur (gizli olarak sınıflandırılan bir dava ile ilgili olarak [Fazliyski / Bulgaristan](#), § 69 (ihlal kararı)). Bu, aynı zamanda mahkemelere duyulan güvenin sürdürülmesinin bir yoludur ([Pretto ve Diğerleri / İtalya](#), § 21).

264. 6 § 1 maddesi “*karar aleni olarak verilir*” şeklinde belirtir; bu, kararın mahkeme tarafından halka açıklanması gerektiğini ortaya koyar. Mahkeme, bununla birlikte, “*diğer karar açıklama yollarının*” da 6 § 1 maddesiyle uyumlu olabileceğine hükmetmiştir ([Moser / Avusturya](#), § 101).

265. İç hukukta öngörülen alenilik biçimlerinin, 6 § 1 maddesi anlamında kararların aleni olarak verilmesi şartına uygun olup olmadığının tespit edilmesi için, “*her davada, iç hukuk uyarınca kararın açıklanma biçiminin...söz konusu yargılamaların özel nitelikleri ışığında ve 6 § 1 maddesinin amaç ve konusu göz önünde bulundurulmak suretiyle değerlendirilmelidir*” ([Pretto ve Diğerleri / İtalya](#), § 26 ve [Axen / Almanya](#), § 31). Bu bağlamda 6 § 1 maddesince güdülen amaca – yani adil yargılanma hakkının güvence altına alınması için yargının kamu tarafından denetimini sağlama amacına – bir bütün olarak ele alınması gereken yargılamalar esnasında ulaşılmalıdır ([Axen / Almanya](#), § 32).

266. Kararın alenen açıklanmadığı durumlarda, başka araçlarla yeterli aleniyete ulaşıp ulaşılmamış olduğu araştırılmalıdır.

267. Aşağıdaki örneklerde yeterli aleniyete kararın alenen açıklanması dışındaki araçlarla ulaşılmıştır:

- Temyiz taleplerini reddeden kararları alenen açıklamayan üst mahkemeler: Yargıtayın kararını veriş biçiminin 6 § 1 maddesinin şartlarını karşılayıp karşılamadığının belirlenmesi için, iç hukuk düzeninde yürütülen yargılamaların bütünü ve mahkemenin bu yargılamalardaki rolü göz önünde bulundurulmalıdır ([Pretto ve Diğerleri / İtalya](#), § 27). Mahkeme, 6 § 1 maddesinin ihlal edilmediğine karar verirken, davanın aşamasına ve bu mahkemelerin gerçekleştirdiği denetime – ki bu hukuk yönüyle sınırlıydı – ve başvuranlar açısından sonuçlarda hiçbir değişiklik yapmaksızın alt mahkemelerin kararlarını onama yönünde verdikleri kararlara özellikle dikkat etmiştir. Bu hususlar ışığında, kararın tam metninin, mahkeme yazı işleri müdürlüğüne verilmek suretiyle herkese açık hale getirilmesi ([Pretto ve Diğerleri / İtalya](#), §§ 27-28) veya kendisi alenen verilmiş bir alt mahkeme kararını onayan üst mahkeme kararının duruşma gerçekleştirilmeksizin verilmesi halinde ([Axen / Almanya](#), § 32), kararın alenen açıklanması şartının karşılanmış olduğuna kanaat getirmiştir
- Davanın esasını inceleyen mahkeme: Mahkeme, bir temyiz mahkemesinin, duruşma gerçekleştiren ancak kararını aleni vermemiş olan bir ilk derece mahkemesinin kararını özetleyen ve onayan bir kararı halka açık olarak verdiği bir davada ihlal tespit etmemiştir ([Lamanna / Avusturya](#), §§ 33-34);
- Çocukların velayetine ilişkin davalar: Yerel makamların, çocukların ve dava taraflarının özel hayatlarının gizliliğini koruma ve adaletin menfaatlerine hanel getirmekten kaçınma amacıyla yargılamaları gizli olarak yürütmeye haklı olduğu durumlarda ve eğer kararın alenen verilmesi bu amaçlara büyük ölçüde engel olacaksa; menfaati bulunan herhangi bir kişinin, sistematik bir şekilde yayınlanmaları bakımından özel öneme sahip olan kararların tam metnini inceleyebildiği veya elde edebildiği durumlarda – ki bu da, halkın mahkemelerin bu tür davalardaki genel yaklaşımını ve bu kararların alınmasında uygulanan ilkeleri incelemesine olanak verir – , kararların aleni olarak verilmesiyle ilgili 6 § 1 maddesi

şartı karşılanır (*B. ve P. / Birleşik Krallık*, § 47).

268. Aşağıdaki davalarda kararın alenen açıklanmaması ihlal tespit edilmesiyle sonuçlanmıştır:
- Bir ebeveyn ile bir kamu kurumu arasındaki çocuk velayeti davasında; söz konusu davada hukuki bir menfaati bulunduğunu ortaya koyan kişilere dosya erişimi verilmesi ve özel öneme sahip kararların (çoğunlukla temyiz mahkemeleri veya Yüksek Mahkeme kararları) yayınlanması, aleniyet konusunda 6 § 1 maddesinin koşullarını karşılamaya yetmemiştir (*Moser / Avusturya*, §§ 102-103);
  - ilk derece ve ikinci derece mahkemelerinin, tutukluluk nedeniyle bulunulan bir tazminat talebini, kararlarını aleni olarak vermeksizin veya diğer araçlarla yeterli aleniyet sağlanmaksızın gizli olarak incelediği durumlarda (*Werner / Avusturya*, §§ 56-60).

269. Kararın yalnızca sonuç kısmının halka açık bir şekilde okunduğu durumlarda: Kamunun, açıklanmayan gerekçeli karara diğer araçlarla erişim sağlayıp sağlamadığının araştırılması gereklidir; şayet erişim sağlanmışsa, kararın kamu denetimine tabi kılınması için kullanılan aleniyet biçimlerinin incelenmesi gerekir (*Ryakib Biryukov / Rusya*, §§ 38-46 ve içerisinde alıntılanan referanslar, §§ 33-36). Kamunun başvuranın taleplerinin neden reddedildiğini anlamasına olanak verecek gerekçelere erişimi olmadığında, 6 § 1 maddesince güdülen amaca ulaşılmamıştır (*aynı yerde*, § 45).

6 § 1 Maddesi

“Herkes, medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin uyumsuzluklar söz konusu olduğunda davasının ... esas konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, ... bir mahkeme tarafından, ... makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.

3. Yargılamaların Uzunluğu

270. Sözleşme; davaların “makul bir süre” içerisinde görülmesini şart koşarken, adaletin etkililiğini ve güvenilirliğini tehlikeye sokabilecek gecikmeler olmaksızın uygulanmasının önemini vurgular (*H. / Fransa*, § 58; *Katte Klitsche de la Grange / İtalya*, § 61). 6 § 1 maddesi, Sözleşmeciler Devletleri kendi hukuk sistemlerini mahkemelerin 6 § 1 maddesinin çeşitli şartlarına uymasını sağlayacak şekilde düzenlemeye mecbur kılar.

271. Mahkeme; defalarca kez, etkinlik ve güvenilirliğini tehlikeye atabilecek olan adaletin gecikmeksizin tesis edilmesinin önemine vurgu yapmıştır (*Scordino / İtalya (No. 1)* [BD], § 224). Devlet tarafından işlenen ihlallerin toplamı, Sözleşme’ye aykırı bir uygulama teşkil eder (*Bottazzi / İtalya* [BD], § 22).

(a) YARGILAMALARIN UZUNLUĞUNUN BELİRLENMESİ

272. İlgili sürenin başlangıç noktası ile ilgili olarak, şayet idari bir makama başvuruda bulunulması mahkemede dava açılması için bir önkoşul değilse ki bu durumda söz konusu süre zorunlu ön idari dava içerebilir (*König / Almanya*, § 98; *X. / Fransa*, § 31; *Kress / Fransa* [BD], § 90); süre normalde ilgili mahkeme önünde davanın açıldığı andan itibaren başlar (*Poiss / Avusturya*, § 50; *Bock / Almanya*, § 35).

273. Bu nedenle bazı durumlarda makul süre, davacının uyuşmazlığı getirdiği mahkeme önünde yargılamaları başlatan ilamın çıkarılmasından da önce işlemeye başlayabilir (*Golder / Birleşik Krallık*, § 32 *son cümle*; *Erkner ve Hofauer / Avusturya*, § 64; *Vilho Eskelinen ve Diğerleri / Finlandiya* [BD], § 65). Bununla birlikte, bu istisnaidir ve **örneğin** belli ön adımların yargılamalar

için gerekli bir başlangıç olduğu durumlarda kabul edilmiştir ([Blake / Birleşik Krallık](#), § 40).

274. 6 § 1 maddesi aynı zamanda, bütünüyle adli nitelik olmamakla birlikte, bir adli merciinin denetimiyle yakından bağlantılı yargılamalara da uygulanabilir. **Örneğin**, iki noter önünde nizasız olarak yürütülen, bununla birlikte bir mahkeme tarafından emredilmiş ve onanmış bir miras paylaşırma davasında durum buydu ([Siegel / Fransa](#), §§ 33-38). Noterler önünde gerçekleşen yargılamanın süresi bu nedenle makul sürenin hesaplanmasında dikkate alınmıştır.

275. Sürenin ne zaman sona erdiğine gelince, süre genellikle temyiz yargılamaları dâhil olmak üzere söz konusu yargılamalarının bütününe kapsar ([König / Almanya](#), § 98 *son cümle*) ve uyuşmazlığı son erdiren karara kadar sürer ([Poiss / Avusturya](#), § 50). Dolayısıyla makul süre şartı, esasa ilişkin kararı müteakip aşamaları dışarıda bırakmayarak, uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasını amaçlayan yasal işlemlerin tüm aşamalarına uygulanır ([Robins / Birleşik Krallık](#), §§ 28-29).

276. Herhangi bir mahkeme tarafından verilen bir kararın icrası bu nedenle ilgili sürenin hesaplanması amacıyla yargılamaların ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmelidir ([Martins Moreira / Portekiz](#), § 44; [Silva Pontes / Portekiz](#), § 33; [Di Pede / İtalya](#), § 24). Süre, yargılamalarda savunulan hak gerçekte yürürlük buluncaya kadar işlemeye devam eder ([Estima Jorge / Portekiz](#), §§ 36-38).

277. Esas hakkında hükümde bulunmaya yetkisi olmamasına karşın, bir Anayasa Mahkemesi kararının olağan mahkemeler önündeki uyuşmazlığın neticesini etkileyebildiği durumlarda, Anayasa Mahkemesi önündeki yargılamalar dikkate alınır ([Deumeland / Almanya](#), § 77; [Süßmann / Almanya](#) [BD], § 39; [Pammel / Almanya](#), §§ 51-57). Bununla birlikte, davaları makul süre içerisinde görme yükümlülüğü, olağan bir mahkeme için yorumlandığı gibi yorumlanamaz ([Süßmann / Almanya](#) [BD], § 56; [Oršuš ve Diğerleri / Hırvatistan](#) [BD], § 109).

278. Son olarak, üçüncü tarafların hukuk yargılamalarına müdahil olması ilgili olarak, şu ayırım yapılmalıdır: Başvuranın iç hukukta yürütülen yargılamalara yalnızca kendi adına müdahil olduğu durumlarda, dikkate alınması gereken süre o tarihten itibaren başlar; buna karşın, eğer başvuran yargılamaları mirasçı sıfatıyla sürdürme niyetini açıklamışsa, yargılama süresinin tamamından şikâyetçi olabilir ([Scordino / İtalya](#) (No. 1), § 220).

(b) MAKUL SÜRE ŞARTININ DEĞERLENDİRİLMESİ

(i) İlkeler

279. Davaya özel değerlendirme: 6 § 1 maddesi kapsamına giren yargılama süresinin makullüğü, her davada davanın özel koşullarına göre değerlendirilmelidir ([Frylender / Fransa](#) [BD], § 43); bu da, genel bir değerlendirme yapılmasını gerektirebilir ([Obermeier / Avusturya](#), § 72; [Comingersoll S.A. / Portekiz](#) [BD], § 23).

280. Yargılamanın tamamı göz önünde bulundurulmalıdır ([König / Almanya](#), § 98 *son cümle*).

- Farklı gecikmelerin kendisi herhangi bir soruna yol açmayabilirse de; birlikte ve toplu olarak ele alındıklarında makul sürenin aşılmasıyla sonuçlanabilir ([Deumeland / Almanya](#), § 90).
- Toplam yargılama süresinin aşırı olmaması kaydıyla, yargılamanın belli bir aşamasında gecikme olmasına izin verilebilir ([Pretto ve Diğerleri / İtalya](#), § 37).
- Açıklamasız “uzun duraklama dönemleri” kabul edilemez ([Beaumartin / Fransa](#), § 33).

281. 6 § 1 maddesinin hazırlık duruşmalarına uygulanabilirliği, belli koşulların karşılanıp karşılanmadığına bağlıdır ([Micallef / Malta](#) [BD], §§ 83-86).²¹

282. Bir meselenin ön karar için ATAD/ABAD’a gönderilmesine ilişkin yargılamalar dikkate

²¹ Bk. *Kapsam* bölümü.

alınmaz ([Pafitis ve Diğerleri / Yunanistan](#), § 95)²².

(ii) Ölçütler

283. Yargılama süresinin makullüğü, Mahkeme içtihatlarınca belirlenen şu ölçütler ışığında değerlendirilmelidir: davanın karmaşıklığı, başvuranın ve ilgili makamların davranışı ve başvuran için uyuşmazlıkta neyin önemli olduğu ([Comingersoll S.A. / Portekiz](#) [BD]; [Frylender / Fransa](#) [BD], § 43; [Sürmeli / Almanya](#) [BD], § 128).

• **Davanın Karmaşıklığı**

284. Bir davanın karmaşıklığı hem maddi gerçekliğe hem de hukuka ilişkin olabilir ([Katte Klitsche de la Grange / İtalya](#), § 55; [Papachelas / Yunanistan](#) [BD], § 39). **Örneğin**, davaya çok sayıda tarafın müdahil olmasıyla ([H. / Birleşik Krallık](#), § 72) veya toplanması gereken delil unsurlarının çeşitliliğiyle ([Humen / Polonya](#) [BD], § 63) ilgili olabilir.

285. İç hukukta görülen davanın karmaşıklığı, davanın uzun sürmesini açıklayabilir ([Tierce / San Marino](#), § 31).

• **Başvuranın Davranışı**

286. 6 § 1 maddesi, başvuruların adli mercilerle aktif bir biçimde işbirliği yapmasını gerektirmez; başvuranlar iç hukuk uyarınca kendilerine sağlanan hukuk yollarını tam olarak kullanmakla da suçlanamazlar ([Erkner ve Hofauer / Avusturya](#), § 68).

287. İlgili kişinin yalnızca kendisiyle ilgili usuli adımları atmada özen göstermesi, geciktirici hamleler kullanmaktan kaçınması ve yargılama süresinin kısaltılması için iç hukukun sunduğu olanaklardan yararlanması gerekir ([Unión Alimentaria Sanders S.A. / İspanya](#), § 35).

288. Başvuranların davranışı, davalı Devlete atfedilmesi mümkün olmayan nesnel bir gerçek teşkil eder ve 6 § 1 maddesinde bahsi geçen makul sürenin aşıp aşılmadığının tespit edilmesi amacıyla dikkate alınmalıdır ([Poiss / Avusturya](#), § 57; [Wiesinger / Avusturya](#), § 57; [Humen / Polonya](#) [BD], § 66). Bir başvuranın davranışı, tek başına faaliyetsiz geçen dönemleri açıklayamaz.

289. Başvuranın davranışıyla ilgili bazı **örnekler**:

- Savunmalarını hazırlama konusunda taraflarda atiklik olmaması, yargılamaların yavaşlamasına belirleyici şekilde katkıda bulunabilir ([Vernillo / Fransa](#), § 34);
- Sık/devamlı avukat değişiklikleri ([König / Almanya](#), § 103);
- Yargılamaların seyrine etki eden talepler veya ihmaller ([Acquaviva / Fransa](#), § 61);
- Dostane çözüm sağlama girişimi ([Pizzetti / İtalya](#), § 18; [Laino / İtalya](#) [BD], § 22);
- Davanın sehven yargı yetkisi olmayan bir mahkeme önünde açılması ([Beaumartin / Fransa](#), § 33).

290. Yerel makamların bir davalının davranışından sorumlu tutulması mümkün değilse de, taraflardan birinin geciktirmeye yönelik manevralarda bulunması, yetkilileri yargılamaların makul süre içerisinde yürütülmesini temin etme görevlerinden kurtarmaz ([Mincheva / Bulgaristan](#), § 68).

• **Yetkili Makamların Davranışı**

291. “Makul süre” şartına uyulmadığının tespit edilmesini yalnızca Devlete atfedilebilir gecikmeler açıklayabilir ([Buchholz / Almanya](#), § 49; [Papageorgiou / Yunanistan](#), § 40; [Humen / Polonya](#) [BD], § 66). Devlet, tüm makamlarından sorumludur; yalnızca adli kurumlardan değil,

²² Avrupa Toplulukları Adalet Divanı / Avrupa Birliği Adalet Divanı.

tüm kamu kurumlarından sorumludur ([Martins Moreira / Portekiz](#), § 60).

292. İnisiyatifin usulen dava taraflarında olduğu ilkesini uygulayan hukuk sistemlerinde dahi, dava taraflarının tutumu, mahkemeleri 6 § 1 maddesinin gerektirdiği ivedi yargılama sağlama yükümlülüğünden kurtarmaz ([Pafitis ve Diğerleri / Yunanistan](#), § 93; [Tierce / San Marino](#), § 31; [Sürmeli / Almanya](#) [BD], § 129).

293. Aynı durum, yargılamalar esnasında bir birlikli işbirliğinin gerekli olduğu durumlarda da geçerlidir; davanın hazırlanması ve yargılamanın ivedi şekilde yürütülmesi sorumluluğu yargıçtadır ([Capuano / İtalya](#), §§ 30-31; [Versini / Fransa](#), § 29; [Sürmeli / Almanya](#) [BD], § 129).

294. Hukuk sistemlerini mahkemelerinin herkesin medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin uyuşmazlıkların esası hakkında makul bir süre içerisinde nihai bir karar verilmesini isteme hakkını güvence altına alacak şekilde düzenlemek Sözleşmeciler Devletlerin görevidir ([Scordino / İtalya \(No.1\)](#) [BD], § 183 ve [Sürmeli / Almanya](#) [BD], § 129).

295. Bu yükümlülük bir Anayasa Mahkemesi için de geçerliyse de, bu şekilde uygulandığında olağan bir mahkeme için yorumlandığı şekilde yorumlanamaz. Anayasa'nın koruyucu rolü, bir Anayasa Mahkemesinin zaman zaman, davanın niteliği ve politik ve sosyal anlamda önemi gibi salt davaların kayıt listesine girdiği kronolojik sıradan başka hususları dikkate almasını özellikle gerekli kılar (karşılaştırınız [Süßmann / Almanya](#) [BD], §§ 56-58; [Voggenreiter / Almanya](#), §§ 51-52; [Oršuš ve Diğerleri / Hırvatistan](#) [BD], § 109). İlâveten, 6. madde yargılamaların ivedi olmasını gerektirirse de, daha genel bir ilke olan adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesini de vurgular ([Von Maltzan ve Diğerleri / Almanya](#) (k.k.) [BD], § 132). Bununla birlikte, devamlı bir aşırı yük, yargılamaların aşırı uzun olmasını haklı kılmaz ([Probstmeier / Almanya](#), § 64).

296. Hukuk sistemlerini herkesin makul bir süre içerisinde nihai bir karar verilmesini isteme hakkını güvence altına alacak şekilde düzenlemek Üye Devletlerin görevi olduğundan, aşırı bir iş yükü göz önünde bulundurulamaz ([Vocaturio / İtalya](#), § 17; [Cappello / İtalya](#), § 17). Bununla birlikte, eğer Devlet bu türden istisnai bir durumu ele almak üzere çözüme yönelik makul ve ivedi bir eylemde bulunmuşsa, geçici bir iş yığılması Devlet tarafında sorumluluğa yol açmaz ([Buchholz / Almanya](#), § 51). Geçici bir çare olarak düşünülebilecek yöntemler arasında, davaların, açıldıkları tarihe değil, aciliyet ve önemlerine ve bilhassa ilgili kişiler açısından neyin önemli olduğuna istinaden, belli bir sırayla ele alınmasının tercih edilmesi yer alır. Bununla birlikte, bu tür bir dava durumu devam eder ve yapısal organizasyon sorunu haline gelirse, bu tür yöntemler artık yeterli olmaz ve Devletin etkili tedbirler alınmasını temin etmesi gerekir ([Zimmermann ve Steiner / İsviçre](#), § 29; [Guincho / Portekiz](#), § 40). Bu türden iş yığılması durumlarının sıradanlaşması, yargılama sürelerinin ölçsüz uzunluğunu haklı kılmaz ([Unión Alimentaria Sanders S.A. / İspanya](#), § 40).

297. Ayrıca, davaların incelenmesini hızlandırmaya yönelik bir reformun uygulamaya konulması gecikmeleri açıklayamaz; zira Devletler bu tür tedbirlerin yürürlüğe girmesini ve uygulamaya konulmasını, derdest davaların incelemelerinde gecikmelerden kaçınacak şekilde düzenleme yükümlülüğüne sahiptir ([Fisanotti / İtalya](#), § 22). Bu bağlamda, aşırı uzun süren yargılamalar sorununa engel olmak veya çözüm sağlamak amacıyla bir üye Devlet tarafından uygulamaya konulan iç hukuk yollarının yeterliliği veya yetersizliği, Mahkeme tarafından belirlenen ilkeler ışığında değerlendirilmelidir ([Scordino / İtalya \(No. 1\)](#) [BD], §§ 178 ve müteakip paragraflar ve 223).

298. Başvuranın akli durumu hakkında aşırı yoğun adli faaliyetin görüldüğü bir davada, Devlet makul süre şartına uymamaktan da sorumlu tutulmuştur. Yerel mahkemeler, başvuranın akli dengesini belgeleyen beş rapor bulunmasına ve iki vasılık başvurusunun reddedilmiş olmasına rağmen bu hususta şüphe duymaya devam etmiş; ayrıca dava dokuz yılı aşkın bir süre devam etmiştir ([Bock / Almanya](#), § 47).

299. Baro üyelerinin grevi, tek başına, Sözleşmeciler Devleti “makul süre” şartına uymakla yükümlü kılmaz; ancak Devletin bunun sonucunda ortaya çıkan herhangi bir gecikmeyi azaltmak üzere bulunduğu çabaların, şarta uyulup uyulmadığının tespit edilmesi amacıyla göz önünde

bulundurulması gereklidir ([Papageorgiou / Yunanistan](#), § 47).

300. Yargıçların her biri davaya aşinalık kazanmakla başlamak zorunda olması nedeniyle devamlı yargıç değişikliklerinin yargılamaları yavaşlattığı durumlarda, bu durum Devleti makul süre şartı konusundaki yükümlülüklerinden kurtarmaz; zira adalet uygulamasının doğru şekilde düzenlenmesini temin etmek Devletin görevidir ([Lechner ve Hess / Avusturya](#), § 58).

• Uyuşmazlıkta Önemli Olan Husus

301. *Nitelikleri gereği özellikle ivedilik gerektiren dava kategorilerine örnekler:*

- Medeni durum ve ehliyeteye ilişkin davalarda özel önem gösterilmesi gereklidir ([Bock / Almanya](#), § 49; [Laino / İtalya](#) [BD], § 18; [Mikulić / Hırvatistan](#), § 44);
- Çocuk velayeti davalarının hızlı bir şekilde ele alınması gereklidir ([Hokkanen / Finlandiya](#), § 72; [Niederböster / Almanya](#), § 39); zaman geçmesinin ebeveyn-çocuk ilişkisi açısından geri dönüşü olmayan sonuçlarının olması muhtemel durumlarda bu daha da gereklidir ([Tsikakis / Almanya](#), §§ 64 ve 68) – benzer şekilde ebeveyn sorumluluğu ve görüşme haklarına ilişkin davalar da özellikle ivedi olunmasını gerektirir ([Paulsen-Medalen ve Svernsen / İsveç](#), § 39; [Laino / İtalya](#) [BD], § 22);
- Söz konusu ister serbest mesleğe erişim ([Thlimmenos / Yunanistan](#) [BD], §§ 60 ve 62), başvuranın bir bütün olarak mesleki geçimi ([König / Almanya](#), § 111), başvuranın mesleğinin devam etmesi ([Garcia / Fransa](#), § 14), işten çıkarılmaya itiraz ([Buchholz / Almanya](#), § 52; [Frylender / Fransa](#) [BD], § 45), başvuranın işten uzaklaştırılması ([Obermeier / Avusturya](#), § 72), görev yerinin değiştirilmesi ([Sartory / Fransa](#), § 34) veya işe iadesi ([Ruotolo / İtalya](#), § 117), isterse talep edilen tutarın başvuran açısından hayati önemde olması olsun ([Doustaly / Fransa](#), § 48); iş uyuşmazlıkları, doğaları itibariyle hızlı karar verilmesini gerektirir ([Vocaturo / İtalya](#), § 17). Bu kategori, emekli aylığına ilişkin anlaşmazlıkları içerir ([Borgese / İtalya](#), § 18);
- “*Tedavisi mümkün olmayan*” ve “*yaşam süresini kısaltan*” bir hastalıktan muzdarip başvuran karşısında yetkililerden istisnai özen göstermeleri istenir ([X. / Fransa](#), § 47; [A. ve Diğerleri / Danimarka](#), §§ 78-81).

302. Diğer Emsaller

- Polis memurları tarafından şiddete maruz bırakıldığını iddia eden bir kişinin ileri sürdüğü şikâyeti incelemede, ilgili adli makamlardan özel ihtimam göstermesi istenmiştir ([Caloc / Fransa](#), § 120);
- Başvuranın malul aylığının kaynaklarının büyük kısmını teşkil ettiği davada, başvuranın içerisinde sağlığının kötüleşmesi nedeniyle söz konusu aylığın artırılmasını talep ettiği yargılamalar kendisi için özel öneme sahipti; dolayısıyla ulusal makamlar tarafında özel önem gösterilmesini haklı kılmaktaydı ([Mocié / Fransa](#), § 22);
- Fiziksel hasara uğrayan ve yargılamalara müdahil taraf olarak katıldığında 65 yaşında olan bir başvuranın açtığı tazminat davasına ilişkin bir davada, söz konusu mesele yerel makamların özel ilgi göstermesini gerektirmekteydi ([Codarcea / Romanya](#), § 89).
- Başvuran açısından önemli mesele, eğitim hakkı da olabilir ([Oršuš ve Diğerleri / Hırvatistan](#) [BD], § 109).

KARARLAR VE HÜKÜMLER DİZİNİ

Mahkeme, karar ve hükümlerini Mahkemenin iki resmî dili olan İngilizce ve/veya Fransızca dillerinde vermektedir. Rehber’de anılan davalara giden köprüler, söz konusu karar veya hükmün özgün metnine bağlantı sağlamaktadır. Mahkemenin karar ve hükümleri, Mahkemenin internet sitesi üzerinde (www.echr.coe.int) HUDOC veritabanında bulunabilir. HUDOC ayrıca pek çok önemli davanın yirmiye yakın gayriresmî dilde yapılmış tercümelemlerini ve üçüncü şahıslar tarafından hazırlanmış, yaklaşık yüz çevirimiçi içtihat derlemesine giden bağlantılar da içermektedir.

Parantez içerisinde aksi belirtilmediği takdirde, tüm atıflar, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara ilişkindir. “(k.k.)” kısaltması, alıntının kabul edilebilirliğe ilişkin bir karar ait olduğunu ve “[BD]” kısaltması, davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü göstermektedir.

- A. / Birleşik Krallık*, No. 35373/97, AİHM 2002-X
Acimovic / Hırvatistan, No. 61237/00, AİHM 2003-XI
Acquaviva / Fransa, 21 Kasım 1995, Seri A No. 333-A
Aerts / Belçika, 30 Temmuz 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-V*
Agrokompleks / Ukrayna, No. 23465/03, 6 Ekim 2011
Air Canada / Birleşik Krallık, 5 Mayıs 1995, Seri A No. 316-A
Airey / İrlanda, 9 Ekim 1979, Seri A No. 32
Ait-Mouhoub / Fransa, 28 Ekim 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-VIII*
Aksoy / Türkiye, 18 Aralık 1996, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1996-VI*
Alaverdyan / Ermenistan (k.k.), No. 4523/04, 24 Ağustos 2010
Al-Adsani / Birleşik Krallık [BD], No. 35763/97, AİHM 2001-XI
Alatukkkila ve Diğerleri / Finlandiya, No. 33538/96, 28 Temmuz 2005
Albert ve Le Compte / Belçika, 10 Şubat 1983, Seri A No. 58
Albu ve Diğerleri / Romanya, No. 34796/09 ve diğer 60 kişi, 10 Mayıs 2012
Alexandre / Portekiz, No. 33197/09, 20 Kasım 2012
Allan Jacobsson / İsveç (No. 2), 19 Şubat 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-I*
Amat-G Ltd ve Mebaghishvili / Gürcistan, No. 2507/03, AİHM 2005-VIII
Anagnostopoulos ve Diğerleri / Yunanistan, No. 39374/98, AİHM 2000-XI
Andelković / Sırbistan, No. 1401/08, 9 Nisan 2013
Andersson / İsveç, No. 17202/04, 7 Aralık 2010
Andrejeva / Letonya [BD], No. 55707/00, AİHM 2009
Andret ve Diğerleri / Fransa (k.k.), No. 1956/02, 25 Mayıs 2004
Andronicou ve Constantinou / Kıbrıs, 9 Ekim 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-VI*
Andronikashvili / Gürcistan (k.k.), No. 9297/08, 22 Haziran 2010
Ankerl / İsviçre, 23 Ekim 1996, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1996-V*
Annoni di Gussola ve Diğerleri / Fransa, No. 31819/96 ve 33293/96, AİHM 2000-XI
APEH Üldözötteinek Szövetsége ve Diğerleri / Macaristan, No. 32367/96, AİHM 2000-X
Apostol / Gürcistan, No. 40765/02, AİHM 2006-XIV
Argyrou ve Diğerleri / Yunanistan, No. 10468/04, 15 Ocak 2009
Arvanitakis / Fransa (k.k.), No. 46275/99, AİHM 2000-XII
Ashingdane / Birleşik Krallık, 28 Mayıs 1985, Seri A No. 93
Asnar / Fransa (No. 2), No. 12316/04, 18 Ekim 2007
Atanasovski / "Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti", No. 36815/03, 14 Ocak 2010
Athanassoglou ve Diğerleri / İsviçre [BD], No. 27644/95, AİHM 2000-IV
Augusto / Fransa, No. 71665/01, 11 Ocak 2007
Axen / Almanya, 8 Aralık 1983, Seri A No. 72

- B.ve P. / Birleşik Krallık*, No. 36337/97 ve 35974/97, AİHM 2001-III
Bakan / Türkiye, No. 50939/99, 12 Haziran 2007
Balmer-Schafroth ve Diğerleri / İsviçre, 26 Ağustos 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV*
Barac ve Diğerleri / Karadağ, No. 47974/06, 13 Aralık 2011
Beaumartin / Fransa, 24 Kasım 1994, Seri A No. 296-B
Beer / Avusturya, No. 30428/96, 6 Şubat 2001
Beian / Romanya (No. 1), No. 30658/05, AİHM 2007-V (alıntılar)
Beles ve Diğerleri / Çek Cumhuriyeti, No. 47273/99, AİHM 2002-IX
Bellet / Fransa, 4 Aralık 1995, Seri A No. 333-B
Beneficio Cappella Paolini / San Marino, No. 40786/98, AİHM 2004-VIII (alıntılar)
Bentham / Hollanda, 23 Ekim 1985, Seri A No. 97
Berger / Fransa, No. 48221/99, AİHM 2002-X (alıntılar)
Bertuzzi / Fransa, No. 36378/97, AİHM 2003-III
Bochan / Ukrayna, No. 7577/02, 3 Mayıs 2007
Bock / Almanya, 29 Mart 1989, Seri A No. 150
Borgese / İtalya, 26 Şubat 1992, Seri A No. 228-B
Bottazzi / İtalya [BD], No. 34884/97, AİHM 1999-V
Bouilloc / Fransa, No. 34489/03, 28 Kasım 2006
Boulois / Lüksemburg [BD], No. 37575/04, AİHM 2012
Blake / Birleşik Krallık, No. 68890/01, 26 Eylül 2006
Blucher / Çek Cumhuriyeti, No. 58580/00, 11 Ocak 2005
British-American Tobacco Company Ltd / Hollanda, 20 Kasım 1995, Seri A No. 331
Brualla Gomez de la Torre / İspanya, 19 Aralık 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-VIII*
Brudnicka ve Diğerleri / Polonya, No. 54723/00, AİHM 2005-II
Brumarescu / Romanya [BD], No. 28342/95, AİHM 1999-VII
Bryan / Birleşik Krallık, 22 Kasım 1995, Seri A No. 335-A
Buchholz / Almanya, 6 Mayıs 1981, Seri A No. 42
Bufferne / Fransa (k.k.), No. 54367/00, AİHM 2002-III (alıntılar)
Buj / Hırvatistan, No. 24661/02, 1 Haziran 2006
Burdov / Rusya, No. 59498/00, AİHM 2002-III
Burdov / Rusya (No. 2), No. 33509/04, AİHM 2009
Burg ve Diğerleri / Fransa (k.k.), No. 34763/02, 28 Ocak 2003
Buscarini / San Marino (k.k.), No. 31657/96, 4 Mayıs 2000
Buscemi / İtalya, No. 29569/95, AİHM 1999-VI
Buzescu / Romanya, No. 61302/00, 24 Mayıs 2005
C.G.I.L. ve Coffferati (No. 2) / İtalya, No. 2/08, 6 Nisan 2010
Caloc / Fransa, No. 33951/96, AİHM 2000-IX
Canela Santiago / İspanya (k.k.), No. 60350/00, 4 Ekim 2001
Cañete de Goñi / İspanya, No. 55782/00, AİHM 2002-VIII
Cappello / İtalya, 27 Şubat 1992, Seri A No. 230-F
Capuano / İtalya, 25 Haziran 1987, Seri A No. 119
Central Mediterranean Development Corporation Limited / Malta (No. 2), No. 18544/08, 22 Kasım 2011
Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano / İtalya [BD], No. 38433/09, AİHM 2012
Chapman / Belçika (k.k.), No. 39619/06, 5 Mart 2013
Chaudet / Fransa, No. 49037/06, 29 Ekim 2009
Chevrol / Fransa, No. 49636/99, AİHM 2003-III
Ciprova / Çek Cumhuriyeti (k.k.), No. 33273/03, 22 Mart 2005-
Clarke / Birleşik Krallık (k.k.), No. 23695/02, AİHM 2005-X (alıntılar)

- Clinique des Acacias ve Diğerleri / Fransa*, No. 65399/01, 65406/01, 65405/01 ve 65407/01, 13 Ekim 2005
- Codarcea / Romanya*, No. 31675/04, 2 Haziran 2009
- Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox / Fransa* (k.k.), No.75218/01, 28 Mart 2006
- Comingersoll S.A. / Portekiz*, No. 35382/97, AİHM 2000-IV
- Cooper / Birleşik Krallık [BD]*, No. 48843/99, AİHM 2003-XII
- Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. / Hollanda* (k.k.), No. 13645/05, AİHM 2009
- Cordova / İtalya* (No. 1), No. 40877/98, AİHM 2003-I
- Cordova / İtalya* (No. 2), No. 45649/99, AİHM 2003-I (alıntılar)
- Crompton / Birleşik Krallık*, No. 42509/05, 27 Ekim 2009
- Cubănit / Romanya* (k.k.), No. 31510/02, 4 Ocak 2007
- Cudak / Litvanya [BD]*, No. 15869/02, 23 Mart 2010, AİHM 2010
- DMD Group, A.S. / Slovakya*, No. 19334/03, 5 Ekim 2010
- Dağtekin ve Diğerleri / Türkiye*, No. 70516/01, 13 Aralık 2007
- Dalea / Fransa* (k.k.), No. 964/07, 2 Şubat 2010
- De Geouffre de la Pradelle / Fransa*, 16 Aralık 1992, Seri A No. 253-B
- De Haan / Hollanda*, 26 Ağustos 1997, Raporlar 1997-IV
- De Haes ve Gijssels / Belçika*, 24 Şubat 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-I*
- De Moor / Belçika*, 23 Haziran 1994, Seri A No. 292-A
- Del Sol / Fransa*, No. 46800/99, AİHM 2002-II
- Deumeland / Almanya*, 29 Mayıs 1986, Seri A No. 100
- Deweer / Belçika*, 27 Şubat 1980, Seri A No. 35
- Di Pede / İtalya*, 26 Eylül 1996, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1996-IV*
- Diennet / Fransa*, No. 18160/91, 26 Eylül 1995
- Dolca / Romanya* (k.k.), No. 59282/11, 62398/11 63211/11, 4 Eylül 2012
- Dombo Beheer B.V. / Hollanda*, 27 Ekim 1993, Seri A No. 274
- Donadzé / Gürcistan*, No. 74644/01, 7 Mart 2006
- Döry / İsveç*, No. 28394/95, 12 Kasım 2002
- Dotta / İtalya* (k.k.), No. 38399/97, 7 Eylül 1999
- Doustaly / Fransa 23 April 1998, Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-II*
- Driza / Arnavutluk*, No. 33771/02, AİHM 2007-V (alıntılar)
- Ducret / Fransa*, No. 40191/02, 12 Haziran 2007
- Dulaurans / Fransa*, No. 34553/97, 21 Mart 2000
- EEG-Slachthuis Verbist Izegem / Belçika* (k.k.), No. 60559/00, AİHM 2005-XII
- Eisenstecken / Avusturya*, No. 29477/95, AİHM 2000-X
- Elsholz / Almanya [BD]*, No. 25735/94, AİHM 2000-VIII
- Ellès ve Diğerleri / İsviçre*, No. 12573/06, 16 Aralık 2010
- Emesa Sugar N.V. / Hollanda* (k.k.), No. 62023/00, 13 Ocak 2005
- Emine Araç / Türkiye*, No. 9907/02, 23 Eylül 2008
- Erkner ve Hofauer / Avusturya*, 23 Nisan 1987, Seri A No. 117
- Ernst ve Diğerleri / Belçika*, No. 33400/96, 15 Temmuz 2003
- Essaadi / Fransa*, No. 49384/99, 26 Şubat 2002
- Estima Jorge / Portekiz*, 21 Nisan 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-II*
- Eternit / Fransa* (k.k.), No. 20041/10, 27 Mart 2012
- Exel / Çek Cumhuriyeti*, No. 48962/99, 5 Temmuz 2005
- Fazliyski / Bulgaristan*, No. 40908/05, 16 Nisan 2013
- Farange S.A. / Fransa* (k.k.), No. 77575/01, 14 Eylül 2004
- Fayed / Birleşik Krallık*, 21 Eylül 1994, Seri A No. 294-B

- Feldbrugge / Hollanda*, 29 Mayıs 1986, Seri A No. 99
Ferrazzini / İtalya [BD], No. 44759/98, AİHM 2001-VII
Ferreira Alves / Portekiz (No. 3), No. 25053/05, 21 Haziran 2007
Fisanotti / İtalya, 23 Nisan 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-II*
Fischer / Avusturya, 26 Nisan 1995, Seri A No. 312
Fiume / İtalya, No. 20774/05, 30 Haziran 2009
Flux / Moldova (No. 2), No. 31001/03, 3 Temmuz 2007
Fociac / Romanya, No. 2577/02, 3 Şubat 2005
Fogarty / Birleşik Krallık [BD], No. 37112/97, AİHM 2001-XI (alıntılar)
Forrer-Niedenthal / Almanya, No. 47316/99, 20 Şubat 2003
Fuklev / Ukrayn, No. 71186/01, 7 Haziran 2005
Fredin / İsveç (No. 2), 23 Şubat 1994, Seri A No. 283-A
Fretté / Fransa, No. 36515/97, AİHM 2002-I
Frimu ve Diğerleri / Romanya (k.k.), 45312/11, 45581/11, 45583/11, 13 Kasım 2012
Frydlender / Fransa [BD], No. 30979/96, AİHM 2000-VII
Ganci / İtalya, No. 41576/98, AİHM 2003-XI
Garcia Manibardo / İspanya, No. 38695/97, AİHM 2000-II
García Ruiz / İspanya [BD], No. 30544/96, AİHM 1999-I
Gaspari / Slovenya, No. 21055/03, 21 Temmuz 2009
Gautrin ve Diğerleri / Fransa, 20 Mayıs 1998, *Raporlar 1998-III*
Gürcistandis / Yunanistan, 29 Mayıs 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-III*
Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb / Ermenistan (k.k.), No. 11721/04, 14 Nisan 2009
G.L. ve S.L. / Fransa (k.k.), No. 58811/00, AİHM 2003-III (alıntılar)
Gnahoré / Fransa, No. 40031/98, AİHM 2000-IX
Göç / Türkiye [BD], No. 36590/97, AİHM-2002-V
Golder / Birleşik Krallık, 21 Şubat 1975, Seri A No. 18
Golubović / Hırvatistan, No. 43947/10, 27 Kasım 2012
Gorou / Yunanistan (No. 2) [BD], No. 12686/03, 20 Mart 2009
Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri / İspanya, No. 62543/00, AİHM 2004-III
Granos Organicos Nacionales S.A. / Almanya, No. 19508/07, 22 Mart 2012
Gülmez / Türkiye, No. 16330/02, 20 Mayıs 2008
Guigue ve SGEN-CFDT / Fransa (k.k.), No. 59821/00, AİHM 2004-I
Guincho / Portekiz, 10 Temmuz 1984, Seri A No. 81
Gurov / Moldova, No. 36455/02, 11 Temmuz 2006
Gutfreund / Fransa, No. 45681/99, AİHM 2003-VII
H. / Belçika, 30 Kasım 1987, Seri A No. 127-B
H. / Fransa, 24 Ekim 1989, Seri A No. 162-A
H. / Birleşik Krallık, 8 Temmuz 1987, Seri A No. 120
Håkansson ve Stuesson / İsveç, 21 Şubat 1990, Seri A No. 171-A
Helle / Finlandiya, 19 Aralık 1997, *Raporlar 1997-VIII*
Helmerts / İsveç, 29 Ekim 1991, Seri A No. 212-A
Hentrich / Fransa, 22 Eylül 1994, Seri A No. 296-A
Hesse-Anger / Almanya (k.k.) No. 45835/99, 16 Mayıs 2002
Hiro Balani / İspanya, 9 Aralık 1994, Seri A No. 303-B
Hirvisaari / Finlandiya, No. 49684/99, 27 Eylül 2001
Hokkanen / Finlandiya, 23 Eylül 1994, Seri A No. 299-A
 Holding and Barnes plc / Birleşik Krallık (k.k.), No. 2352/02, AİHM 2002-IV
Hornsby / Yunanistan, 19 Mart 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-II*
Hotter / Avusturya (k.k.), No. 18206/06, 7 Ekim 2010
Hudakova ve Diğerleri / Slovakya, No. 23083/05, 27 Nisan 2010

- Humen / Polonya* [BD], No. 26614/95, 15 Ekim 1999
Hurter / İsviçre, No. 53146/99, 15 Aralık 2005
I.T.C. Ltd / Malta (k.k.), No. 2629/06, 11 Aralık 2007
Immeubles Groupe Kosser / Fransa, No. 38748/97, 21 Mart 2002
Immobiliare Saffi / İtalya [BD], No. 22774/93, AİHM 1999-V
Indra / Slovakya, No. 46845/99, 1 Şubat 2005
Ivan Atanasov / Bulgaristan, No. 12853/03, 2 Aralık 2010
Jahnke ve Lenoble / Fransa (k.k.), No. 40490/98, AİHM 2000-IX
James ve Diğerleri / Birleşik Krallık, 21 Şubat 1986, Seri A No. 98
Jurisic ve Collegium Mehrerau / Avusturya, No. 62539/00, 27 Temmuz 2006
K.D.B. / Hollanda, 27 Mart 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi* 1998-II
K.S. / Finlandiya, No. 29346/95, 31 Mayıs 2001
Kakamoukas ve Diğerleri / Yunanistan [BD], No. 38311/02, 15 Şubat 2008
Kalogeropoulou ve Diğerleri / Yunanistan ve Almanya (k.k.), No. 59021/00, AİHM 2002-X
Katte Klitsche de la Grange / İtalya, 27 Ekim 1994, Seri A No. 293-B
Kerojärvi / Finlandiya, 19 Temmuz 1995, Seri A No. 322
Kıbrıs / Türkiye [BD], No. 25781/94, AİHM 2001-IV
Kingsley / Birleşik Krallık [BD], No. 35605/97, AİHM 2002-IV
Kleyn ve Diğerleri / Hollanda [BD], No. 39343/98, 39651/98, 43147/98 ve 46664/99, AİHM 2003-VI
Kök / Türkiye, No. 1855/02, 19 Ekim 2006
König / Almanya, 28 Haziran 1978, Seri A No. 27
Kraska / İsviçre, 19 Nisan 1993, Seri A No. 254-B
Krčmář ve Diğerleri / Çek Cumhuriyeti, No. 35376/97, 3 Mart 2000
Kress / Fransa [BD], No. 39594/98, AİHM 2001-VI
Kreuz / Polonya (No. 1), No. 28249/95, AİHM 2001-VI
Kübler / Almanya, No. 32715/06, 13 Ocak 2011
Kukkonen / Finlandiya No. 2, No. 47628/06, 13 Ocak 2009
Kutic / Hırvatistan, No. 48778/99, AİHM 2002-II
Kyrtatos / Yunanistan, No. 41666/98, AİHM 2003-VI (alıntılar)
L. / Birleşik Krallık (k.k.), No. 34222/96, AİHM 1999-VI
L'Erablière A.S.B.L. / Belçika, No. 49230/07, AİHM 2009
Laidin / Fransa (No. 2), No. 39282/98, 7 Ocak 2003
Laino / İtalya [BD], No. 33158/96, AİHM 1999-I
Lamanna / Avusturya, No. 28923/95, 10 Temmuz 2001
Langborger / İsveç, 22 Haziran 1989, Seri A No. 155
Laskowska / Polonya, No. 77765/01, 13 Mart 2007
Lavents / Letonya, No. 58442/00, 28 Kasım 2002
Le Calvez / Fransa, 29 Temmuz 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi* 1998-V
Le Compte, Van Leuven ve De Meyere / Belçika, 23 Haziran 1981, Seri A No. 43
Lechner ve Hess / Avusturya, 23 Nisan 1987, Seri A No. 118
Levages Prestations Services / Fransa, 23 Ekim 1996, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi* 1996-V
Libert / Belçika (k.k.), No. 44734/98, 8 Temmuz 2004
Liechtenstein Prensi Hans II. Adam / Almanya [BD], No. 42527/98, AİHM 2001-VIII
Lithgow ve Diğerleri / Birleşik Krallık, 8 Temmuz 1986, Seri A No. 102
Lobo Machado / Portekiz, 20 Şubat 1996, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi* 1996-I
Loiseau / Fransa (k.k.), No. 46809/99, AİHM 2003-XII
Lorenzetti / İtalya, No. 32075/09, 10 Nisan 2012
Luka / Romanya, No. 34197/02, 21 Temmuz 2009
Lunari / İtalya, No. 21463/93, 11 Ocak 2001

- Lundevall / İsveç*, No. 38629/97, 12 Kasım 2002
Luordo / İtalya, No. 32190/96, AİHM 2003-IX
Lupas ve Diğerleri / Romanya (No.1), No. 1434/02, 35370/02 ve 1385/03, AİHM 2006-XV (alıntılar)
Maaouia / Fransa [BD], No. 39652/98, AİHM 2000-X
Mackay ve BBC Scotland / Birleşik Krallık, No. 10734/05, 7 Aralık 2010
Majorana / İtalya (k.k.), No. 75117/01, 26 Mayıs 2005
Malhous / Çek Cumhuriyeti [BD], No. 33071/96, 12 Temmuz 2001
Mamatkulov ve Askarov / Türkiye [BD], No. 46827/99 ve 46951/99, AİHM 2005-I
Manoilescu ve Dobrescu / Romanya ve Rusya (k.k.), No. 60861/00, AİHM 2005 VI
Mantovanelli / Fransa, 18 Mart 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-II*
Markovic ve Diğerleri / İtalya, No. 1398/03, AİHM 2006-XIV
Martinie / Fransa [BD], No. 58675/00, AİHM 2006-VI
Martins Moreira / Portekiz, 26 Ekim 1988, Seri A No. 143,
Masson ve Van Zon / Hollanda, 28 Eylül 1995, Seri A No. 327-A
Matheus / Fransa, No. 62740/00, 31 Mart 2005
McElhinney / İrlanda [BD], No. 31253/96, AİHM 2001-XI (alıntılar)
McGinley ve Egan / Birleşik Krallık, 9 Haziran 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-III*
McGonnell / Birleşik Krallık, No. 28488/95, AİHM 2000-II
McMichael / Birleşik Krallık, 24 Şubat 1995, Seri A No. 307-B
McVicar / Birleşik Krallık, No. 46311/99, AİHM 2002-III
Melis / Yunanistan, No. 30604/07, 22 Temmuz 2010
Melnyk / Ukrayna, No. 23436/03, 28 Mart 2006
Menchinskaya / Rusya, No. 42454/02, 15 Ocak 2009
Mercieca ve Diğerleri / Malta, No. 21974/07, 14 Haziran 2011
Merigaud / Fransa, 32976/04, 24 Eylül 2009
Mežnarić / Hırvatistan, No. 71615/01, 15 Temmuz 2005
Micallef / Malta [BD], No. 17056/06, AİHM 2009
Mihova / İtalya (k.k.), No. 25000/07, 30 Mart 2010
Mikulić / Hırvatistan, No. 53176/99, AİHM 2002-I
Milatova / Çek Cumhuriyeti, No. 61811/00, AİHM 2005-V
Miller / İsveç, No. 55853/00, 8 Şubat 2005
Mincheva / Bulgaristan, No. 21558/03, 2 Eylül 2010
Miragall Escolano / İspanya, No. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 ve 41509/98, AİHM 2000-I
Mirolubovs ve Diğerleri / Letonya, No. 798/05, 15 Eylül 2009
Mocié / Fransa, No. 46096/99, 8 Nisan 2003
Moreira de Azevedo / Portekiz, 23 Ekim 1990, Seri A No. 189
Morel / Fransa, No. 34130/96, AİHM 2000-VI
Moroko / Rusya, No. 20937/07, 12 Haziran 2008
Moser / Avusturya, No. 12643/02, 21 Eylül 2006
Mosteanu ve Diğerleri / Romanya, No. 33176/96, 26 Kasım 2002
Musumeci / İtalya, No. 33695/96, 11 Ocak 2005
Mutimura / Fransa, No. 46621/99, 8 Haziran 2004
National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society ve Yorkshire Building Society / Birleşik Krallık, 23 Ekim 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-VII*
Nejdet Şahin ve Perihan Şahin / Türkiye [BD], No. 13279/05, 20 Ekim 2011
Nideröst-Huber / İsviçre, No. 18990/91, AİHM 1997-I
Niederböster / Almanya, No. 39547/98, 27 Şubat 2003
Nunes Dias / Portekiz (k.k.), No. 2672/03 ve 69829/01, AİHM 2003-IV

- Obermeier / Avusturya*, 28 Haziran 1990, Seri A No. 179
Oerlemans / Hollanda, 27 Kasım 1991, Seri A No. 219
OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X ve Blanche de Castille ve Diğerleri / Fransa, No. 42219/98 ve 54563/00, 27 Mayıs 2004
Okyay ve Diğerleri / Türkiye, No. 36220/97, AİHM 2005-VII
Oleksandr Volkov / Ukrayna, No. 21722/11, AİHM 2013
Oleynikov / Rusya, No. 36703/04, 14 Mart 2013
Olsson / İsveç (No. 1), 24 Mart 1988, Seri A No. 130
Olujić / Hırvatistan, No. 22330/05, 5 Şubat 2009
Organisation nationale des syndicats d'infirmiers libéraux (O.N.S.I.L.) / Fransa (k.k.), No. 39971/98, AİHM 2000-IX
Oršuš ve Diğerleri / Hırvatistan [BD], No. 15766/03, 16 Mart 2010
Ortenberg / Avusturya, 25 Kasım 1994, Seri A No. 295-B
Osinger / Avusturya, No. 54645/00, 24 Mart 2005
Osman / Birleşik Krallık, 28 Ekim 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-VIII*
Ouzounis ve Diğerleri / Yunanistan, No. 49144/99, 18 Nisan 2002
P., C. ve S. / Birleşik Krallık, No. 56547/00, AİHM 2002-VI
Pabla Ky / Finlandiya, No. 47221/99, AİHM 2004-V
Pafitis ve Diğerleri / Yunanistan, 26 Şubat 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-I*
Paksas / Litvanya [BD], No. 34932/04, 6 Ocak 2011
Pammel / Almanya, 1 Temmuz 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV*
Panjeheighalehei / Danimarka (k.k.), No. 11230/07, 13 Ekim 2009
Papachelas / Yunanistan [BD], No. 31423/96, AİHM 1999-II
Papageorgiou / Yunanistan, 22 Ekim 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-VI*
Papon / Fransa (k.k.), No. 344/04, AİHM 2005-XI
Parlov-Tkalčić / Hırvatistan, No. 24810/06, 22 Aralık 2009
Paulsen-Medalen ve Svensson / İsveç, 19 Şubat 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-I*
Pedro Ramos / İsviçre, No. 10111/06, 14 Ekim 2010
Pellegrin / Fransa [BD], No. 28541/95, AİHM 1999-VIII
Pellegrini / İtalya, No. 30882/96, AİHM 2001-VIII
Peñañiel Salgado / İspanya (k.k.), No. 65964/01, 16 Nisan 2002
Perez / Fransa [BD], No. 47287/99, AİHM 2004-I
Perez de Rada Cavanilles / İspanya, 28 Ekim 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-VIII*
Peruš / Slovenya, No. 35016/05, 27 Eylül 2012
Pescador Valero / İspanya, No. 62435/00, AİHM 2003-VII
Petko Petkov / Bulgaristan, No. 2834/06, 19 Şubat 2013
Pétur Thór Sigurðn / İzlanda, No. 39731/98, AİHM 2003-IV
Philis / Yunanistan, 27 Ağustos 1991, Seri A No. 209
Philis / Yunanistan (No. 2), 27 Haziran 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV*
Pierre-Bloch / Fransa, 21 Ekim 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-VI*
Pini ve Diğerleri / Romanya, No. 78028/01 ve 78030/01, AİHM 2004-V (alıntılar)
Pizzetti / İtalya, 26 Şubat 1993, Seri A No. 257-C
Platakou / Yunanistan, No. 38460/97, AİHM 2001-I
Pocius / Litvanya, No. 35601/04, 6 Temmuz 2010
Podbielski ve PPU PolPure / Polonya, No. 39199/98, 26 Temmuz 2005
Poiss / Avusturya, 23 Nisan 1987, Seri A No. 117
Potocka ve Diğerleri / Polonya, No. 33776/96, AİHM 2001-X
Preda ve Dardari / İtalya (k.k.), No. 28160/95 ve 28382/95, AİHM 1999-III
Pretto ve Diğerleri / İtalya, 8 Aralık 1983, Seri A No. 71
Pridatchenko ve Diğerleri / Rusya, No. 2191/03, 3104/03, 16094/03 ve 24486/03, 21 Haziran 2007

- Probstmeier / Almanya*, 1 Temmuz 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV*
- Procola / Lüksemburg*, 28 Eylül 1995, Seri A No. 326
- Prodan / Moldova*, No. 49806/99, AİHM 2004-III (alıntılar)
- Puolitaival ve Pirttiaho / Finlandiya*, No. 54857/00, 23 Kasım 2004
- R.P. ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, No. 38245/08, 9 Ekim 2012
- Raylyan / Rusya*, No. 22000/03, 15 Şubat 2007
- Refah Partisi ve Diğerleri / Türkiye (k.k.)*, No. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 3 Ekim 2000
- Reuther / Almanya (k.k.)*, No. 74789/01, AİHM 2003-IX
- Revel ve Mora / Fransa (k.k.)*, No. 171/03, 15 Kasım 2005
- Ringelsen / Avusturya*, 16 Temmuz 1971, Seri A No. 13
- Robins / Birleşik Krallık*, No. 22410/93, 23 Eylül 1997
- Roche / Birleşik Krallık [BD]*, No. 32555/96, AİHM 2005-X
- Rolf Gustafson / İsveç*, 1 Temmuz 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV*
- Romańczyk / Fransa*, No. 7618/05, 18 Kasım 2010
- RTBF / Belçika*, 50084/06, 29 Mart 2011
- Ruianu / Romanya*, No. 34647/97, 17 Haziran 2003
- Ruiz-Mateos / İspanya*, 23 Haziran 1993, Seri A No. 262
- Ruiz Torija / İspanya*, 9 Aralık 1994, Seri A No. 303-A
- Ruotolo / İtalya*, 27 Şubat 1992, Seri A No. 230-D
- Ryabykh / Rusya*, No. 52854/99, AİHM 2003-IX
- Ryakib Biryukov / Rusya*, No. 14810/02, AİHM 2008
- Sabeh El Leil / Fransa [BD]*, No. 34869/05, 29 Haziran 2011
- Sabin Popescu / Romanya*, No. 48102/99, 2 Mart 2004
- Sablon / Belçika*, No. 36445/97, 10 Nisan 2001
- Saccoccia / Avusturya (k.k.)*, No. 69917/01, 5 Temmuz 2007
- Saccoccia / Avusturya*, No. 69917/01, 18 Aralık 2008
- Sacilor-Lormines / Fransa*, No. 65411/01, AİHM 2006-XIII
- Sakellaropoulos / Yunanistan (k.k.)*, No. 38110/08, 6 Ocak 2011
- Salesi / İtalya*, 26 Şubat 1993, Seri A No. 257-E
- Salomonsson / İsveç*, No. 38978/97, 12 Kasım 2002
- Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish / Romanya*, No. 48107/99, 12 Ocak 2010
- San Leonard Band Club / Malta*, No. 77562/01, AİHM 2004-IX
- Sanglier / Fransa*, No. 50342/99, 27 Mayıs 2003
- Santambrogio / İtalya*, No. 61945/00, 21 Eylül 2004
- Santos Pinto / Portekiz*, No. 39005/04, 20 Mayıs 2008
- Saoud / Fransa*, No. 9375/02, 9 Ekim 2007
- Sara Lind Eggertsdottir / İzlanda*, No. 31930/04, 5 Temmuz 2007
- Sartory / Fransa*, No. 40589/07, 24 Eylül 2009
- Savino ve Diğerleri / İtalya*, No. 17214/05, 20329/05 ve 42113/04, 28 Nisan 2009
- Schouten ve Meldrum / Hollanda*, 9 Aralık 1994, Seri A No. 304
- Schuler-Zraggen / İsviçre*, 24 Haziran 1993, Seri A No. 263
- Scordino / İtalya (No. 1) [BD]*, No. 36813/97, AİHM 2006-V
- Sdruzeni Jihoceske Matky / Çek Cumhuriyeti (k.k.)*, No. 19101/03, 10 Temmuz 2006
- Siatkowska / Polonya*, No. 8932/05, 22 Mart 2007
- Siegel / Fransa*, No. 36350/97, AİHM 2000-XII
- Sigalas / Yunanistan*, No. 19754/02, 22 Eylül 2005
- Sigma Radio Television Ltd / Kıbrıs*, No. 32181/04 ve 35122/05, 21 Temmuz 2011
- Šikić / Hırvatistan*, No. 9143/08, 15 Temmuz 2010
- Silva Pontes / Portekiz*, 23 Mart 1994, Seri A No. 286-A

- Skorobogatykh / Rusya* (k.k.), No. 37966/02, 8 Haziran 2006
- Smirnov / Rusya* (k.k.), No. 14085/04, 6 Temmuz 2006
- Société anonyme d'habitations à loyers modérés terre et famille / Fransa* (k.k.) No. 62033/00, 17 Şubat 2004
- Société anonyme Sotiris ve Nikos Koutras ATTEE / Yunanistan*, No. 39442/98, AİHM 2000-XII
- Sokurenko ve Strygun / Ukrayna*, No. 29458/04 ve 29465/04, 20 Temmuz 2006
- Sovtransavto Holding / Ukrayna*, No. 48553/99, AİHM 2002-VII
- Speil / Avusturya* (k.k.), No. 42057/98, 5 Eylül 2002
- Sporrong ve Lönnroth / İsveç*, 23 Eylül 1982, Seri A No. 52
- Sramek / Avusturya*, No. 8790/79, 22 Ekim 1984
- Stanev / Bulgaristan* [BD], No. 36760/06, AİHM 2012
- Stankiewicz / Polonya*, No. 46917/99, AİHM 2006-VI
- Staroszczyk / Polonya*, No. 59519/00, 22 Mart 2007
- Steel ve Morris / Birleşik Krallık*, No. 68416/01, AİHM 2005-II
- Stegarescu ve Bahrin / Portekiz*, No. 46194/06, 6 Nisan 2010
- Stepinska / Fransa*, No. 1814/02, 15 Haziran 2004
- Storck / Almanya*, No. 61603/00, AİHM 2005-V
- Stran Greek Refineries ve Stratis Andreadis / Yunanistan*, 9 Aralık 1994, Seri A No. 301-B
- Stubbings ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, 22 Ekim 1996, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1996-IV*
- Suda / Çek Cumhuriyeti*, No. 1643/06, 28 Ekim 2010
- Suküt / Türkiye* (k.k.), No. 59773/00, 11 Eylül 2007
- Suominen / Finlandiya*, No. 37801/97, 1 Temmuz 2003
- Sürmeli / Almanya* [BD], No. 75529/01, AİHM 2006-VII
- Süßmann / Almanya* [BD], 16 Eylül 1996, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1996-IV*
- Švarc ve Kavnik / Slovenya*, No. 75617/01, 8 Şubat 2007
- Syngelidis / Yunanistan*, No. 24895/07, 11 Şubat 2010
- Szücs / Avusturya*, 24 Kasım 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-VII*
- Tabor / Polonya*, No. 12825/02, 27 Haziran 2006
- Taşkın ve Diğerleri / Türkiye*, No. 46117/99, AİHM 2004-X
- Tatishvili / Rusya*, No. 1509/02, AİHM 2007-I
- Terra Woningen B.V. / Hollanda*, 17 Aralık 1996, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1996-VI*
- Teteriny / Rusya*, No. 11931/03, 30 Haziran 2005
- The Holy Monasteries / Yunanistan*, 9 Aralık 1994, Seri A No. 301-A
- Thlimmenos / Yunanistan* [BD], No. 34369/97, AİHM 2000-IV
- Tiemann / Fransa ve Almanya* (k.k.), No. 47457/99 ve 47458/99, AİHM 2000-IV
- Tierce / San Marino*, No. 69700/01, AİHM 2003-VII
- Tinnelly & Sons Ltd ve Diğerleri ve McElduff ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, 10 Temmuz 1998, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1998-IV*
- Tocono ve Profesorii Prometeiști / Moldova*, No. 32263/03, 26 Haziran 2007
- Tolstoy Miloslavsky / Birleşik Krallık*, 13 Temmuz 1995, Seri A No. 316-B
- Torri / İtalya*, 1 Temmuz 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV*
- Toziczka / Polonya*, No. 29995/08, 24 Temmuz 2012
- Tre Traktörer Aktiebolag / İsveç*, 7 Temmuz 1989, Seri A No. 159
- Tregubenko / Ukrayna*, No. 61333/00, 2 Kasım 2004
- Treska / Arnavutluk ve İtalya* (k.k.), No. 26937/04, AİHM 2006-XI (alıntılar)
- Tsfayo / Birleşik Krallık*, No. 60860/00, 14 Kasım 2006
- Tsikakis / Almanya*, No. 1521/06, 10 Şubat 2011
- Turczanik / Polonya*, No. 38064/97, AİHM 2005-VI
- Tuziński / Polonya* (k.k.) 40140/98, 30 Mart 1999
- Uçar / Türkiye* (k.k.), No. 12960/05, 29 Eylül 2009

- Ullens de Schooten ve Rezabek / Belçika*, No. 3989/07 ve 38353/07, 20 Eylül 2011
- Ulyanov / Ukrayna* (k.k.), No. 16472/04, 5 Ekim 2010
- Unédic / Fransa*, No. 20153/04, 18 Aralık 2008
- Unión Alimentaria Sanders S.A. / İspanya*, 7 Temmuz 1989, Seri A No. 157
- Užukauskas / Litvanya*, No. 16965/04, 6 Temmuz 2010
- Valová ve Diğerleri / Slovakya*, No. 44925/99, 1 Haziran 2004
- Van de Hurk / Hollanda*, 19 Nisan 1994, Seri A No. 288
- Van Droogenbroeck / Belçika*, 24 Haziran 1982, Seri A No. 50
- Van Orshoven / Belçika*, 25 Haziran 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-III*
- Varela Assalino / Portekiz* (k.k.), No. 64336/01, 25 Nisan 2002
- Vasilchenko / Rusya*, No. 34784/02, 23 Eylül 2010
- Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) / İsviçre* (No. 2), No.32772/02, 4 Ekim 2007
- Verlagsgruppe News GmbH / Avusturya* (k.k.), No. 62763/00, 16 Ocak 2003
- Vermeulen / Belçika*, 20 Şubat 1996, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1996-I*
- Vernillo / Fransa*, 20 Şubat 1991, Seri A No. 198
- Versini / Fransa*, No. 40096/98, 10 Temmuz 2001
- Vilho Eskelinen ve Diğerleri / Finlandiya* [BD], No. 63235/00, AİHM 2007-II
- Vocaturro / İtalya*, 24 Mayıs 1991, Seri A No. 206-C
- Voggenreiter / Almanya*, No. 47169/99, AİHM 2004-I (alıntılar)
- Von Maltzan ve Diğerleri / Almanya* (k.k.) [BD], No. 71916/01, 71917/01 ve 10260/02, AİHM 2005-V
- Wagner ve J.M.W.L. / Lüksemburg*, No. 76240/01, 28 Haziran 2007
- Waite ve Kennedy / Almanya* [BD], No. 26083/94, AİHM 1999-I
- Warsicka / Polonya*, No. 2065/03, 16 Ocak 2007
- Weissman ve Diğerleri / Romanya*, No. 63945/00, AİHM 2006-VII (alıntılar)
- Werner / Avusturya*, 24 Kasım 1997, *Kararlar ve Hükümler Derlemesi 1997-VII*
- Wettstein / İsviçre*, No. 33958/96, AİHM 2000-XII
- Wierzbicki / Polonya*, No. 24541/94, 18 Haziran 2002
- Wiesinger / Avusturya*, 30 Ekim 1991, Seri A No. 213
- Woś / Polonya*, No. 22860/02, AİHM 2006-VII
- Wynen / Belçika*, No. 32576/96, AİHM 2002-VIIN
- X. / Fransa*, 31 Mart 1992, Seri A No. 234-C
- Yagtzilar ve Diğerleri / Yunanistan*, 41727/98, AİHM 2001-XII
- Yakovlev / Rusya*, No. 72701/01, 15 Mart 2005
- Yavorivskaya / Rusya*, No. 34687/02, 21 Temmuz 2005
- Yvon / Fransa*, No. 44962/98, AİHM 2003-V
- Z ve Diğerleri / Birleşik Krallık* [BD], No. 29392/95, AİHM 2001-V
- Zagorodnikov / Rusya*, No. 66941/01, 7 Haziran 2007
- Zalli / Arnavutluk* (k.k.), No. 52531/07, 8 Şubat 2011
- Zander / İsveç*, 25 Kasım 1993, Seri A No. 279-B
- Zapletal / Çek Cumhuriyeti* (k.k.), No. 12720/06, 30 Kasım 2010
- Ziegler / İsviçre*, No. 33499/96, 21 Şubat 2002
- Zielinski ve Pradal ve Gonzalez ve Diğerleri / Fransa* [BD], No. 24846/94 ve 34165/96 ila 34173/96, AİHM 1999-VII
- Zimmermann ve Steiner / İsviçre*, 13 Temmuz 1983, Seri A No. 66
- Zollmann / Birleşik Krallık* (k.k.), No. 62902/00, AİHM 2003-XII
- Zolotas / Yunanistan*, No. 38240/02, 2 Haziran 2005.
- Zumtobel / Avusturya*, 21 Eylül 1993, Seri A No. 268-A
- Zvolsky ve Zvolska / Çek Cumhuriyeti*, No. 46129/99, AİHM 2002-IX